Vurdering af risiko for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation

Assessment of risk of fraud as a consequence of accounting manipulation

Copenhagen Business School
Institut for Revision og Regnskab
Kandidatafhandling 2018

Sarah E. D. Lauritzen - 107300
Carina-Andrea Christiansen - 107312

Vejleder: Kim Klarskov Jeppesen

Antal anslag: 239.731

Afleveringsdag: 15. maj 2018

Abstract

Occupational fraud is a problem, which has always been discussed, and especially after some of the bigger scandals with e.g. Enron, Nordisk Fjer and IT Factory. The focus is often directed towards the accountants and why they as professionals didn't discover the fraud.

In this thesis the wish is to examine how accountants in practice assess the risk of fraud as a result of accounting manipulation.

The thesis has examined how accountants assess the risk of fraud in general and how they use ISA 240 when making the assessment. The elements of standard, which have been used in the thesis, have been selected based on what is considered to be most relevant for the thesis statement.

A qualitative method has been used to examine the thesis statement. The method consists of interviews with six people, who work with accounting, whose answers have been used to compare with ISA 240 and theory. Apart from the above-mentioned qualitative method, the fraud triangle and other models have been used throughout the thesis.

The professional skepticism, discussion among the engagement team, knowledge of the client, the clients' environment, the internal controls and the use of analytical procedures are the elements of ISA 240 the thesis examined. Big data and data analysis are included in the thesis because of the big focus there has been on the topic.

Based on the analysis of the interviews there are some trends to be found from the answers. The respondents tell that especially the professional skepticism, the knowledge about the client, the clients' environment and the internal controls are where they primarily make the assessment about the risk of fraud. From the thesis it can be concluded that accountants use different approaches to assess the risk of fraud, but it is mainly in the planning stage where the assessments take place.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDENDE DEL **1**

1.1 INDLEDNING 1

1.2 PROBLEMFELT OG PROBLEMFORMULERING 3

1.3 OPGAVENS MÅLGRUPPE 4

1.4 OPGAVENS STRUKTUR 4

1.5 AFGRÆNSNING 5

2. METODE **7**

2.1 PRIMÆRDATA 7

2.2 SEKUNDÆRDATA 7

2.3 KILDEKRITIK 8

2.4 TEORIVALG 9

2.5 KVALITATIV METODE, INTERVIEW 9

3. BEGREBS- OG TEORIAFKLARING **18**

3.1 BEGREBET BESVIGELSER 18

3.2 ISA 240 – REVISORS ANSVAR VEDRØRENDE BESVIGELSER VED REVISION AF REGNSKABER 19

3.2.1 Misbrug af aktiver *22*

3.2.2 Regnskabsmanipulation *22*

3.3 JOSEPH T. WELLS DEFINITION AF BESVIGELSER 23

3.4 BESVIGELSES MODELLER 24

3.4.1 Besvigelsestrekanten *25*

3.4.2 Karakteristika af besvigere *28*

3.5 MICE-MODELLEN 30

3.6 BESVIGELSESDIAMANTEN 31

3.7 THE FRAUD SCALE 32

3.8 UDVALGTE ELEMENTER FRA ISA 240 33

3.8.1 Professionel skepsis *33*

3.8.2 Drøftelser i opgaveteamet *35*

3.8.3 Kendskab til virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller *36*

3.8.4 Virksomhedens interne kontroller *38*

3.8.5 Risikovurderingshandlinger *42*

4. ANALYSE AF HVORLEDES RISIKOEN FOR BESVIGELSER VURDERES **47**

4.1 PROFESSIONEL SKEPSIS 48

4.1.1 Delkonklusion – professionel skepsis *54*
4.2 DRØFTELSER I OPGAVETEAMET 55
4.2.1 Delkonklusion – drøftelser i opgaveteamet *59*
4.3 VIRKSOMHEDEN, DENS OMGIVELSER OG VIRKSOMHEDENS INTERNE KONTROLLER 61
4.3.1 Virksomheden og dens omgivelser *61*
4.3.2 Virksomhedens interne kontroller *66*
4.3.3 Delkonklusion – virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller *68*
4.4 RISIKOVURDERINGSHANDLINGER 69
4.4.1 Forespørgsler, observation og inspektion *69*
4.4.2 Delkonklusion – forespørgsler til ledelsen *74*
4.4.3 Analytiske handlinger *75*
4.4.4 Delkonklusion – analytiske handlinger *83*
4.5 BIG DATA OG DATAANALYSE 84
4.5.1 Delkonklusion – big data og dataanalyser *90*
5. DISKUSSION 92
6. KONKLUSION 96
7. PERSPEKTIVERING 100
8. LITTERATURLISTE 102

1. Indledende del

1.1 Indledning

Igennem en længere årrække er forekomsten af besvigelser i virksomhederne blevet oftere og oftere. Sager som Nordisk fjer, IT Factoy, OW bunker og Genan har alle prydet forsiderne på diverse aviser og med god grund, for besvigelser kan ramme alle slags virksomheder. Derfor er der også kommet et stigende fokus på området, og på hvad det har af betydning for erhvervslivet, både herhjemme men også i udlandet. Alene fra 2016 til 2018 er der sket en stigning i forekomsten af besvigelser i Europa fra 40% til 45% ifølge rapporten om økonomisk kriminalitet (PwC 2018). Omfanget og skaderne når en virksomhed har været udsat for besvigelser, kan være enorme og det er ikke kun de økonomiske skader, der tænkes på, men også i form af den negative omtale virksomheden ufrivilligt udsættes for, når deres virksomhed og sagen kommer i diverse medier (ACFE 2018). Omfanget af skaderne kan have afgørende betydning for virksomhedens fremtidige færden i erhvervslivet, og derfor er det vigtigt, at virksomhederne aktivt gør noget for at minimere risici for besvigelser i deres virksomhed.

Den stigende fokus på besvigelser gør, at virksomhederne er nødt til at ændre og udvikle sig, for at kunne modstå besvigelser. Men ligesom virksomhederne ændrer og udvikler sig, så gør besvigelserne det også. Misbrug af virksomhedens aktiver er den mest hyppige besvigelsestype men, hvor det før i tiden blev efterfulgt af korruption og regnskabsmanipulation, så har cyberkriminalitet (PwC 2018) de seneste år udviklet sig relativt hurtigt, og er gået hen og blevet en besvigelsestype, som virksomheder nu også skal tage højde for. På trods af at regnskabsmanipulation ikke er en af de hyppigste besvigelsestyper, så er det til gengæld den form for besvigelser der beløbsmæssigt udgør den største risikofaktorer for virksomhederne og den besvigelsestyper hvor omfanget af deres skader er størts (ACFE 2018).

Offentligheden har vist en stigende interesse for revisorernes arbejde. Hvordan er det muligt, at nogen kan slippe afsted med at fuske så groft med regnskabet uden, at revisor har opdaget det, før hele virksomheden er krakeleret? Svaret skal findes i den gældende lov for revisorer. I og med det ikke entydigt fremgår af ISA 240, hvis opgave det er at opdage besvigelser, har det givet nogle smuthuller, der på det groveste er blevet udnyttet af svindlerne. Dette har medført, at det oftest er revisorerne der får skylden, når skandalen rammer diverse forsider og tilliden til revisorerne har, derfor været svingende fra offentlighedens side af.

Men ovenstående er med til at tydeliggøre behovet for en øget fokus fra revisors side af i forhold til at vurderer risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser.

Interessen for emnet skal ses i relation til nogle af de nyere sager. Sager som Fine Wine Invest og Hesalight, hvor regnskab er blevet manipuleret med i sådan en grad, at man kan undre sig, hvordan især Hesalight er sluppet af sted med manipulationen, uden at det er opdaget. Disse sager har igen sat fokus på problematikken med regnskabsmanipulation og vigtigheden af revisionen. Konsekvenser af manipulation har været enorme og det er et interessant område at studere nærmere.

1.2 Problemfelt og problemformulering

Besvigelser er som beskrevet i indledningen et stigende problem for erhvervslivet. Undersøgelsen fra PwC (2018) viser, at flere virksomheder har været ramt af besvigelser eller økonomisk kriminalitet i løbet af de seneste par år. Når de store besvigelsesskandaler ruller i offentligheden, så bliver der ofte kigget i retning af, hvem bærer skylden? Hvorfor opdagede revisorerne det ikke? Var det fordi de ikke gjorde deres arbejde godt nok, eller var de bare ikke opmærksomme nok under revisionen?

Med udgangspunkt i ISA 240 ønskes der, at undersøge revisors rolle i relation til vurderingen af risikoen for besvigelser i virksomheden. Af ISA 240 fremgår det, at revisors ansvar i forbindelse med besvigelser ved revision af regnskaber er, at vurdere risikoen for væsentlige fejlinformation. Det første revisor skal foretage sig, når de har accepteret kunden, er bl.a. en vurdering af risiko for besvigelser. Herunder skal revisor foretager en risikovurdering for væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser. Men et er, hvad standarden foreskriver, noget andet er, hvordan revisor handler i praksis.

Ligeledes analyseres vurderingen af risikoen for besvigelser, fordi det kan være med til at give revisor indikationer på, om der foregår noget i virksomheden, som ikke er en del af virksomhedens drift.

Fokus i denne opgave er at undersøge, hvad det er revisor skal være opmærksom på, og hvad de skal gøre for, at kunne vurderes risici for besvigelser i virksomheden.

For at kunne undersøge ovenstående, er der udformet en problemstilling som vil sætte rammen for opgaven. Opgaven undersøgelsesspørgsmål lyder således:

Hvorledes vurderer revisorer i praksis risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation?

1.3 Opgavens målgruppe

Det forventes, at opgavens målgruppe har et kendskab til revision både praktisk og teoretisk. Denne forudsætning gør, at ikke alle begreber, standarder og teorier nødvendigvis vil blive uddybet.

1.4 Opgavens struktur

Opgaven er inddelt 7 kapitler:

Kapitel 1 omhandler opgavens indledning, problemfelt, problemformulering og opgavens afgrænsning. Der vil her blive redegjort for valget af opgavens problemformulering, og dens betydning. Til sidst vil der blive redegjort for hvilke afgrænsninger, der er blevet foretaget i opgaven.

Kapitel 2 er opgavens metode. Der vil i dette kapitel blive redegjort for opgavens metodevalg og teorivalg, interview valg. Det vil blive gennemgået hvilke valg, der er blevet taget i forhold til opgavens metode.

I kapitel 3 vil der blive redegjort for udvalgte begreber og teorier, i relation til begrebet besvigelser og opgavens problemformulering.

I kapitel 4 vil opgavens problemstilling blive analyseret. Analysen består af udvalgte krav i ISA 240, og andre relevante standarder, som holdes op imod den praktiske tilgang, som er opnået via interview med revisorer.

I kapitel 5, 6 og 7 indeholder en diskussion og kritik af nogle af de valg, der er foretaget i opgaven. Yderligere vil der konkluderes på opgavens problemstilling, efterfulgt af en perspektivering af interessante problemstillinger uden for opgavens problemfelt.

1.5 Afgrænsning

I dette afsnit bliver der begrundet for de emnemæssige til- og fravalg, der i opgaven er blevet gjort og overvejet.

I den valgte problemformulering: hvorledes vurderer revisorer i praksis risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation, lægges der emnemæssigt vægt på regnskabsmanipulation. Standarden ISA 240, som er standarden på området inden for besvigelser, definerer to former for besvigelser: misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation (ISA 240). Wells (2013) beskriver begrebet besvigelser bredere og mener herunder også at korruption er en form for besvigelser. Opgaven er afgrænset til kun at omhandle regnskabsmanipulation så andre former for besvigelser vil ikke blive medtaget i opgaven, dog vil de kort blive redegjort for i teoriafsnittet.

Standarden ISA 240 skelner mellem bevidste fejl og ubevidste fejl. De bevidste fejl, er dem som omfatter besvigelser og derfor er det dem opgaven tager sit udgangspunkt i.

ISA 240 beskriver besvigelser som enten misbrug af aktiver eller regnskabsmanipulation, derfor er der i denne opgave bl.a. blevet afgrænset fra cyberkriminalitet, da standarden ikke beskriver dette som en besvigelse. Dog viser PwC (2018) undersøgelser, at cyberkriminalitet er gået hen og blevet et større og større problem for virksomhederne. Hvilket også kunne have været interessant at undersøge tendenserne inden for cyberkriminalitet, herunder at undersøge, hvad der skyldes den markante stigning inden for cyberkriminalitet.

Opgaven tager udgangspunkt i revisionspraksis i danske revisionsfirmaer, da interviewene bliver foretaget af ansatte herfra. Der vil derfor primært være fokus på revisionsstandarderne, der regulerer de danske revisorer, dog er det på nogle områder vurderet relevant, at anvende amerikanske standarder. Det er vurderet, at den danske og amerikanske tilgang til besvigelser er den samme. Det vurderes derfor ikke problematisk, at inddrage disse. Opgaven har ikke fokus på forskellen mellem de to standarder og derfor vil dette ikke blive behandlet i opgaven.

Da ISA 240 er gældende for opgaver med revision, vil opgaven derfor afgrænses fra: opgaver med review, udvidet gennemgang eller opstilling af regnskaber.

Opgaven vil endvidere omhandle opgaver hvor revisor er ekstern/uafhængig, der vil derfor ikke være fokus på den interne revisors rolle i opdagelse af besvigelser.

Emnet besvigelser lægger op til mange forskellige problemstillinger, som kunne have været interessant at undersøge nærmere, herunder hvem begår besvigelser, dog vil dette blive berørt i form af vurderingen af risiko for besvigelser, revisors opdagelses muligheder, udfordringer ved ISA 240 og hvordan udviklingen har været inden for besvigelsesområdet? Det giver en helt anden problemstilling, der også kunne have været interessant at undersøge, men i og med at opgaven er begrænset af tid og omfang, så er det vurderet at det har været nødvendigt at afgrænse os for de problemstillinger.

2. Metode

For at besvare opgavens problemformulering er der foretaget flere metodevalg. I dette kapitel vil opgavens metode blive gennemgået, der vil blive beskrevet til- og fravalg.

2.1 Primærdata

Opgavens formål er, at undersøge hvorledes revisorer vurderer risikoen for besvigelser i praksis. De primære data er data, som bliver indhentet i form af enten kvalitativ eller kvantitativ data, for at kunne besvare en opgaves problemformulering. Primær data er de data som der bliver produceret i forbindelse med opgavens udarbejdelse (Andersen 2013). De primære data i denne opgave er interview, som er indsamlet for at kunne besvare opgavens problemstilling (Møller et al. 2012). Der vil blive foretaget interview med 6 respondenter hvor respondenterne vil blive stillet en række spørgsmål, som skal være med til at belyse opgavens problemformulering.

2.2 Sekundærdata

Udover interview bliver der også benyttet sekundærdata i denne opgave. Sekundærdata er data, som ikke er udarbejdet specifikt til opgaver, men som kan have relevans for opgaven. Andersen (2013) opdeler denne data op i tre former, procesdata, registerdata og forskningsdata. Det er forskningsdata, som er indsamlet af forskere, der primært vil blive anvendt i opgaven. De sekundære data består hovedsagligt af, revisionsstandarder, artikler og bøger, der er udgivet omkring problemfeltet. De sekundære data er ikke udarbejdet specifikt til denne opgave og det kræver derfor en kritisk tilgang, for at kunne vurdere om de kan anvendes, altså om de belyser opgavens problemområde (Møller et al. 2012). Derudover har de sekundære data yderligere dannet baggrund for udarbejdelse af relevante interviewspørgsmål til respondenterne.

2.3 Kildekritik

Opgavens data er indhentet som beskrevet ovenfor, via interview, standarder, artikler og bøger. De anvendte data vil blive anvendt med en kritisk tilgang, for at sikre en vis validitet og reliabilitet (Møller et al. 2012). Det kan ikke sikres, at respondenterne udtrykker deres ærlige mening om, hvordan de vurderer risikoen for besvigelser i praksis. Reliabiliteten vil derfor bærer præg af at den kan være upålidelige. Dette vurderes ikke som et problem for opgaven, da det vurderes at der vil opnå samme svar, hvis der foretages samme interview af respondenterne igen. Idet interview spørgsmålene er bygget op omkring ISA 240 og anvendte teori, som ikke ændre sig hurtigt, og det er dette som regulere praksis.

Validiteten opnås i opgaven, da der er sammenhæng mellem problemformuleringen, og de anvendte teorier og standarder, som interviewspørgsmålene er bygget op om.

Den sekundære data er primært indhentet via google scholar, men også via revisionshusenes egne databaser. Det er vurderet, at denne tilgang vil fjerne kilder, som ikke er relevante i denne sammenhæng.

Informationssøgning

Begrebet besvigelser er helt fra start, anvendt som søgeord til at finde litteratur inden for området. Yderligere har vejlederes kendskab til emnet fungeret som rettesnor til, at specificere søgningen mere konkret. Til informationssøgningen er der anvendt forskellige søgeord på Google scholar og andres database, som er vurderet at kunne identificere relevante artikler. Søgningen startede bredt, hvor der blev søgt på ord som bl.a. “fraud” og “accountant”. Herefter blev søgningerne mere specifikke og der blev anvendt begreber som relateres til hvorledes vurderer revisor i praksis risikoen for besvigelser. Der blev søgt på ord, som bl.a. regnskabsmanipulation, professionel skepsis i revision, drøftelser i team, risikovurderingshandlinger og finansielle analyser. Der blev naturligvis søgt på henholdsvis danske og engelske termer.

I forbindelse med litteratursøgningerne er der anvendt en kritisk tilgang i forhold til at vurdere hvem, der har skrevet og udgivet artiklerne og bøgerne for at sikre, at de har et acceptabelt fagligt niveau. Yderligere er der anvendt kildernes nyeste udgaver, når der er indhentet litteratur og undersøgelser.

2.4 Teorivalg

I opgavens problemfelt vurderes det, at det er væsentligt at have fokus på gældende revisionsstandarder og udvalgte besvigelsesmodeller. ISA 240 er opgavens hoved standard, som tager udgangspunkt i revisors ansvar i forbindelse med besvigelser, men der vil yderligere blive inddraget andre relevante standarder og teorier om besvigelser. Standarden ISA 240 tager udgangspunkt i besvigelsestrekanten, hvorfor denne model vil blive gennemgået, for at skabe en forståelse for standarden. Dog er det også vurderet relevant, at inddrage yderligere modeller om besvigelser.

Og på baggrund af teorier og standarder vil der blive foretaget en analyse af hvorledes revisor i praksis vurdere risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

2.5 Kvalitativ metode, interview

Som metode til at besvare opgavens problemformulering, er der valgt en kvalitativ tilgang.

Den kvalitative tilgang er valgt, da den kan tilbyde en dybere forståelse for problemstillingen, end hvad det er vurderet, at en anden metode vil kunne give. Fravalget vil blive uddybet efterfølgende. Nedenstående metodeafsnit er udarbejdet på baggrund af Kvale (2015) og Harboe (2013).

Interview er valgt som metode, da det ønskes at finde ud af, hvordan revisor i praksis vurderer risikoen for besvigelser, der er opstået i forlængelse af regnskabsmanipulation og det vurderes, at denne praksis bedst kommer til udtryk ved at anvende interview, da respondenterne taler mere frit, end de vil, hvis der blev anvendt en spørgeskemaundersøgelse.

Interviewene vil som udgangspunkt blive foretaget som enkeltinterview, da emnerne kan være følsomme for respondenterne og der menes derfor, at der vil opnås en større åbenhed og fortrolighed mellem respondenterne og interviewene, idet interviewene bliver foretaget enkeltvis fremfor i en gruppe. Der er dog foretaget et interview med to respondenter samtidig. Det er vurderet at det ikke er til skade for opgaven, da de to respondenter er fra samme afdeling og det er derfor vurderet, at de kan supplere hinanden i interviewet. Da de to respondenter er fra faglig afdeling, beskæftiger de sig hovedsageligt ikke direkte med revision i praksis og derfor er det ikke vurderet, at emnets følsomhed vil være en forhindring i forhold til deres åbenhed. Ved gennemførelsen af interviewet skal intervieweren dog være opmærksom på, at respondenterne ikke taler samtidig, så interview optagelsen efterfølgende kan være svær at transskribere, samt at de begge får taletid.

Interviewmetoden har dog også ulemper. Ved at anvende en kvalitativ metode indhentes kun viden fra få respondenter, mens man ved anvendelse af en kvantitativ metode som eksempelvis spørgeskema, indhenter data fra en betydelig større gruppe af respondenter. Det betyder at den større indsamlet mængde af besvarelser, kan vise tydeligere tendenser og dermed er der bedre mulighed for at konkluderes på de indsamlede data, da de dækker over en mere repræsentativ masse. Dog vurderes det, at interview vil kunne give en bedre forståelse af, hvordan revisorerne i praksis vurderer risikoen for besvigelser. Det er altså vurderet, at det ikke er muligt at opnå denne indsigt via en kvantitativ metode. Derfor er denne metode i denne opgave fravalgt, da der ønskes en dybere forståelse af vurdering af risikoen ved besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Der er valgt et semistruktureret og ikke-standardiseret interviewguide, da det er vurderet, at opgavens problemformulering besvares bedst med denne metode. Semistruktureret interviewguide betyder, at guiden ikke skal gennemgås efter samme struktur ved hver interview, men spørgsmålene kan stilles, når det menes, at det er mest naturligt. Ikke-standardiseret gør, at spørgsmålene ikke bliver stillet præcist på samme måde hver gang, men der er en naturlig forskel i spørgsmålene, da de blive tilpasset den enkelte samtale. Semistruktureret interview er desuden valgt, da det er muligt løbende at stille spørgsmål, som ikke er udarbejdet på forhånd. Yderligere har det også den fordel, at man løbende kan ændre lidt i spørgsmålene og der kan tilskrives flere undervejs. Samtidig er det dog nødvendigt med en vis ensartethed i de spørgsmål, der bliver stillet, for at kunne sammenholde respondenternes besvarelser i opgavens analyse. I sammenhæng med det semistruktureret interviewguide, så er ikke-standardiseret interviewguide valgt, da det er vurderet kan give et mere naturligt interview.

Interviewene vil blive optaget digitalt på mobiltelefon og det bliver oplyst til respondenterne at samtalen bliver optaget og efterfølgende vil blive transskriberet (se afsnittet med transskribering).

Respondenter

Det har været et krav, at de udvalgte respondenter har flere års erhvervserfaring inden for revision, derfor er der søgt revisorer på manager- eller partnerniveau. Respondenterne er fundet tilfældigt, via kontakter i faglige netværk. De har været i branchen i flere år og det vurderes derfor, at de vil have en bedre og mere rutineret tilgang til vurderingen af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Der er dog udvalgt en respondent, som er i gang med uddannelsen til statsautoriseret revisor og derfor ikke manager endnu. Erhvervserfaring vurderes her at være tilstrækkeligt, da respondenten har flere års erfaring. Yderligere er det valgt, at foretage et interview med en konsulent fra FSR[1]. Denne respondent er valgt, da vedkommende formodes at kunne tilføre en mere objektiv tilgang til emnet, da respondenten ikke er tilknyttet et revisionshus, hvor der er bestemte tilgange til denne vurdering af risiko for besvigelser. Vedkommende forventes, at kunne bidrage med en anden indgangsvinkel til området, da han repræsentere en interesseorganisation. Derfor er der også ændret i udformningen af spørgsmål til vedkommende. Det vil dog ikke kunne forventes, at vedkommende har en stor indsigt i, hvordan man til dagligt anvender og foretager denne risikovurdering.

Tre af respondenterne er ansat i revisionshuse, og arbejder derfor til dagligt med revision. De vil kunne beskrive deres daglige tilgang og holdninger til risikovurderingen i forbindelse med besvigelser. Yderligere er der 2 respondenter fra faglig afdeling i et revisionshus. Begge beskæftiger sig derfor med revision i mindre omfang. Respondenterne er valgt for, at kunne give en indsigt i, hvordan den faglige afdeling arbejder med vurderingen af risiko i forbindelse med besvigelser. Faglig afdeling har ofte mere fokus på teorien end de revisorer, som foretager revisionerne i praksis og dermed har de et bedre blik for, hvordan man bedre kan anvende tilgængelige redskaber, for at gøre revisionen mere effektiv og afdækkende. De 5 af 6 respondenter er ansat i enten et big 4 revisionshus eller et revisionsfirma på et underliggende niveau nemlig et mellem-revisionshus.

Regnskabsmanipulation formodes størst i selskaber, fremfor personligt ejet selskaber, derfor er der fravalgt respondenter fra de små og mindre revisionshuse. Selskaber der ikke er personligt ejet, er ofte kunder i mellemstore og store revisionshuse, som har de tilstrækkelige kompetencer, derfor er det valgt, at indhente respondenter, der repræsenterer disse revisionshuse.

Respondenterne har alle ønsket, at være anonyme, derfor er der kun oplyst deres stilling, og deres tilhørsforhold (FSR, et mellemstor revisionshus eller en respondent fra en af de 4 store revisionshuse). De har ønsket anonymitet, da regnskabsmanipulation kan være et følsomt område for revisionshusene. Der er

[1] Foreningen af statsautoriseret revisorer

tale om subjektive holdninger og det er derfor egne holdninger, som de giver udtryk for og som nødvendigvis ikke stemmer overens med deres ansættelsessted.

Der er som nævnt interviewet 6 respondenter. Efter de 6 interview blev det vurderet, at der ikke vil opnås ny viden ved yderligere interview.

Respondent A

Big 4 revisionsfirma

Partner, faglig afdeling

Er interviewet sammen med B

Respondent B

Big 4 revisionsfirma

Partner, faglig afdeling

Er interviewet sammen med A

Respondent C

FSR

Statsautoriseret, chefkonsulent

Respondent D

Mellem revisionsfirma

Partner, revision

Respondent E

Big 4 revisionsfirma

Under SR-uddannelse, revision

Respondent F

Mellem revisionsfirma

Partner, revision

Interviewspørgsmål

Interviewspørgsmålene er udformet på baggrund af den teori, der findes på området for besvigelser. Den anvendte teori skal sikre, at spørgsmålene er relevante til besvarelse af problemformulering. Der er udformet et hovedspørgsmål, med hertil hørende underspørgsmål, der er anvendt som opfølgende spørgsmål, hvor dette er vurderet nødvendigt, for at kunne afdække opgavens problemformulering. Rækkefølgen på nedenstående interviewspørgsmål er nødvendigvis ikke samme rækkefølge, som de er anvendt i interviewsituationerne. Nedenfor bliver spørgsmålene gennemgået i forhold til opgavens teoriafsnit og de anvendte artikler, der ligger til grunde for valget af de enkelte spørgsmål.

Første spørgsmålet hvor der spørges ind til, om respondenterne har oplevet regnskabsmanipulation, er ikke udformet på baggrund af teori, men spørgsmålet er stillet med henblik på, at indlede en samtale, hvor der bliver åbnet op for emnet. Samtidig er det et spørgsmål, hvor det gives mulighed for at stille opfølgende og relevante spørgsmål.

Har du oplevet regnskabsmanipulation før?

- *hvis ja, hvordan opdagede du det?*
- *Synes du der er nok fokus på opdagelse af regnskabsmanipulation?*
- *Har I i virksomheden foretaget yderligere indsatser til opdagelsen, i forhold til ISA 240?*

Artiklen Kaminski (2004) og kapitlerne 11 og 12 i Wells (2013) har udformet flere spørgsmål i relation til anvendelse af regnskabsanalyser eller i relation til analytiske handlinger generelt.

Hvordan benytter I jer af regnskabsanalyse i forhold til jeres risikovurdering og i forhold til regnskabsmanipulation/besvigelser?

- *Hvordan anvendes denne i forhold til at se tegn på besvigelser?*
- *Og bliver denne viden benyttet under revisionen?*
- *Hvor mange år kigger I tilbage?*
- *Hvilke nøgletal kigger I på?*
- *Ser I på virksomhedens historik?*
- *En meget svingende bruttoavance, er det normalt i virksomheden?*
- *Er der nogle tiltag fra de foregående år, der gør, at dækningsgraden er svingende?*
- *Er udviklingen i løbet af året gået som forventet?*

Hvilke analytiske handlinger foretager I, for at vurdere risikoen for regnskabsmanipulation?

Hvor meget sammenligner i virksomhederne med den øvrige branche? For her at opdage unormale tendenser?

- *Benytter I jer af brancheanalyser, som I selv udarbejder eller viden omkring branchen?*
- *Hvordan inddeler I kunderne i brancher? skal der være forskel på kunder i samme branche?*
- *Har I databaser, hvor I kan indhente informationer om dette?*
- *Hvilke problemer ser I ved at sammenligne inden for branchen?*

Artiklen Belll et al, (2000), beskriver hvordan forskellige parametre kan have indflydelse på besvigelser. Artiklen berører bl.a. det interne kontrolmiljø og hvordan forholdet til kunden og ledelsen har indflydelse på revisionen. Dette har ledt til følgende spørgsmål:

Hvor vigtig er jeres viden om kontrolmiljøet i jeres risikovurdering?

- *Hvordan er performancemåling systemerne?*
- *Hvem har adgang til hvad, og hvad vil dette have af konsekvenser?*

Kendskab/forhold til kunden, har det indflydelse på jeres handlinger?

- *Vil ændringer i virksomhedens aktiviteter, ledelse eller regnskabspraksis have indflydelse?*

Forholder i jer til hvem, der er ansat som ledere i regnskabsafdelingen?

- *Er det en leder som har erfaring og hvor kommer denne fra?*
- *Jeres forhold til lederen?*

Carcello et al. (2004) beskæftiger sig med, hvordan størrelsen på virksomhederne og specialiseringen hos revisor kan have indflydelse på området besvigelser. Derfor er der stillet et spørgsmål om, hvordan respondenterne ser på forskellen mellem store og mindre revisionsfirmaer i relation til at vurderer risici for besvigelser:

Hvordan ser du forskellen på store revisionshuse kontra mindre/små revisionshuse i forhold til risikovurderinger ved besvigelser?

- *Kunderne og de midler husene har til dette?*

Artiklen McKee (2006) er benyttet for, at udforme spørgsmål omkring uforudsigelige revisionshandlinger. For at kunne undersøge, hvordan revisorer benytter disse handlinger i praksis.

Benytter I jer af uforudsigelige revisionshandlinger, hvis I har mistanke om besvigelser?

- *Hvis ja, hvordan griber I det an?*

Artiklen Zack (2013) omhandler goodwill, og hvordan revisor ikke forholder sig kritisk nok til, om goodwill evt. skal nedskrives. Artiklen beskriver at goodwill ofte er et område, revisor ikke forholder sig kritisk nok til, og dette kunne tænkes også galt andre skønsmæssige områder, derfor er der stillet spørgsmål hertil.

Når der er tale om regnskabsmæssige skøn, hvordan håndterer I det?

- *Benytter I jer af eksterne eksperter?*
- *Er der bestemte situationer, hvor I gør brug af dette? Eller afhænger det af kunden?*
- *Hvad gør I når I synes skønnet ligger i den optimistiske ende i forhold til gråzonen?*
- *Hvad vil være acceptabelt?*
- *For optimistiske skøn ved værdiansættelser?*
- *Mangel på nedskrivninger, varebeholdning eller goodwill?*

Artiklerne Griffin et al. (2015), Cao et al. (2015) og Vasarhlyi et al. (2015) ligger til grund for spørgsmålet angående brugen af big data, og de dertil tilhørende underspørgsmål.

Hvordan ser I brugen af big data i forhold til jeres risikovurdering, og ser du nogle udfordringer ved brugen?

- *Hvordan bruger I det nu?*
- *Hvad vil det betyde, at man går væk fra stikprøve revision over til fuldstændig revision?*
- *Tror I man vil miste de eksterne forståelser af virksomhederne ved fuldstændig revision?*
- *Hvordan ser I fremtiden for brug af dataanalyse i forhold til besvigelser?*

Det sidste spørgsmål der blev stillet til respondenterne, var lige som det indledende spørgsmål et åbent spørgsmål for at afslutte samtalen. Dog har teorien fra big data og dataanalyse også ligget til grund for spørgsmålene. Ifølge Artiklerne Griffin et al. (2015), Cao et al. (2015) og Vasarhlyi et al. (2015) findes der ikke en standarder, som dækker big data og derfor synes det relevant, at høre respondenternes holdning til standarderne generelt og om de evt. har forslag til forbedringsmuligheder for at revsior bedre kan vurderer risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser.

- *Hvordan ser I revisorers muligheder for overhovedet at opdage besvigelser?*
- *Hvordan ser I lovgivningen nu? Burde den ændres? Er det et problem i DK?*
- *Det er ikke revisorers ansvar, at opklare besvigelser, men vil det styrke den offentligt tiltro til revisorer, hvis ISA 240 blev ændret således, at det bliver revisors ansvar at opklare besvigelser?*
- *Hvilke revisionshandlinger vil I mene, at der skal være ekstra fokus på for at øge revisorers opdagelsesmuligheder?*
- *f.eks. se på personen bag virksomheden. Er det en person, der har stået i spidsen for flere konkursramte/tvangsopløste virksomheder?*

Transskribering

Det er valgt at interviewene skal transskriberes[2]. Transskriberingen er valgt, da dette kan give nogle fordele i forbindelse med den efterfølgende analyse. Det bliver nemmere at anvende citater og der opnås en fælles forståelse mellem opgavens forfattere af respondenternes udtalelser. Dette valg vil dog også give udfordringer, da der forekommer udtalelser, som ikke kan transskriberes, da interviewene er blevet optaget. Her er det især respondenternes kropssprog og toneleje som vil gå tabt, da det ikke er muligt at gengive dette i den skriftlige transskribering. Yderligere kan der opstå perioder, hvor optagelserne kan være så teknisk dårlig, at det er svært at høre respondenternes svar. Dette udredes i forbindelse med transskriberingen, om det skal udelades eller om sætningen kan give mening uden, at det er muligt at gengive sætningerne korrekt.

Det er i opgaven valgt, at transskriberingen ikke vil blive udført fuldstændigt. Der vil ikke blive gengivet gentagelser, pauser, moderators bekræftelse eller ord som f.eks. ”øh”. Det er vurderet, at det er for meget talesprog, som ikke vil være til gavn for hverken forståelsen af respondenternes svar eller den efterfølgende analyse. Transskriberingen vil derfor blive foretaget på baggrund af, hvad der bliver sagt og hvad der menes. Det kan derfor i transskriberingen forekomme, at der bliver ændret lidt i sætningerne, så det giver mening i skriftsproget. Dog vil der være fokus på, at der ikke bliver ændret i respondenternes holdninger, men ændringer forekommer i sætningerne, så de kan læses og forstås nogenlunde sammenhængende.

Transskriberingen er opdelt mellem opgavens to forfattere. Da transskriberingen sker af to personer, vil der derfor kunne ses en naturlig forskel i transskriberingen. Dette på trods af, at fremgangsmåden på forhånd er diskuteret mellem parterne. Der kan dermed være problemer med reliabilitet i transskriberingen. Men igen er det vurderet, at dette ikke vil give problemer for analysen, da begge interviewer har været til stede ved alle interview og disse er diskuteret efterfølgende.

[2] Se link for transkriberingen: https://drive.google.com/drive/folders/1bQnViBhfN0jANwVm4l6uOS4iWp6-mO2V?usp=sharing

3. Begrebs- og teoriafklaring

Der vil i dette afsnit blive gennemgået de væsentlige begreber og modeller som ligger til grund for opgaven.

3.1 Begrebet besvigelser

Der vil nedenfor blive redegjort for begrebet besvigelser, der vil blive gennemgået hvordan begrebet besvigelser bliver defineret.

Besvigelser er et bredt juridisk begreb. Det er i henhold til revisorbranchen, et begreb, der beskriver det at bedrage, at snyde eller begå økonomisk kriminalitet. At bedrage eller at snyde handler om bevidst, at påføre nogen et økonomisk tab eller at vildlede regnskabsbrugerne, således at der bliver truffet en anden økonomisk beslutning, end der ellers ville være truffet (ordbogen.com). Økonomisk kriminalitet er som besvigelser et bredt begreb og er blandt andet defineret ved følgende begreber: it-kriminalitet, regnskabs- og bogføringsforbrydelser, skyldnersvig, skatte- og afgiftsunderdragelse, hvidvaskning af penge etc. Motivet bag økonomisk kriminalitet er den store økonomiske gevinst for dem, der begår denne type besvigelse (Träskman 2014).

I straffeloven findes begrebet besvigelser ikke i sin direkte udgave, fordi besvigelser er et revisionsmæssigt begreb, der anvendes inden for revisionsbranchen. Fordi begrebet besvigelser er så bredt et begreb, der dækker over flere betydninger, så anvendes i straffeloven ordet formueforbrydelser. Ordet formueforbrydelser beskriver i denne sammenhæng besvigelser og dens mange definitioner, som: tyveri, ulovlig omgang med hittegods, bedrageri, underslæb, databedrageri, afpresning, mandatsvig etc. (straffeloven (2017) §§276-283).

Af ISA 240.11 fremgår det hvordan begrebet besvigelser bliver defineret i revisionsstandarderne.

> *ISA 240.11(a) "besvigelser – en bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel"*

> *ISA 240 11 (b) "besvigelsesrisikofaktorer - begivenheder eller forhold, som peger i retning af et incitament eller et pres til at begå besvigelser eller giver muligheder herfor"*

Besvigelser er helt generelt et problem for virksomhederne og vores samfund, derfor er der også stor fokus på den øget bevidsthed om og forståelse af de forskellige typer besvigelser, der oftest forekommer (PwC 2018). På trods af den øget fokus på besvigelser, så viser undersøgelsen, som PricewaterhouseCoopers har udarbejdet, at der alligevel er en ret stor gruppe virksomheder, der ikke er bevidste om, at de har været udsat for besvigelser. Dette indikerer, at der fortsat er en stor del af virksomhederne, der ikke har fået afdækket deres risici for besvigelser.

ACFE (2018) har med deres undersøgelse af besvigelser i deres rapport for erhvervsmæssige besvigelser og misbrug, sat fokus på hvilke typer af besvigelser virksomhederne primært er udsat for. Undersøgelsen viser, at den hyppigste form for besvigelser, er misbrug af aktiver, herefter kommer korruption efterfulgt af regnskabsmanipulation. Undersøgelsen viser dog til gengæld, at selvom regnskabsmanipulation er en mindre hyppig form for besvigelser, så er det dog den besvigelsesform, der er mest omkostningsfuldt for virksomhederne (ACFE 2018). Én af årsagerne til, at regnskabsmanipulation er en af de mindre hyppige former for besvigelser, skyldes bl.a. at regnskabsmanipulation oftest er en besvigelsesform som begås af ledelsen i virksomheden (ISA 240.A2). Da det er dem der har autoritet i virksomhederne til at gå ind og ændre og/eller tilsidesætte kontrollerne, således at de kan manipulere med regnskabet

I denne opgave anvendes ISA 240's definition af begrebet besvigelser. Wells (2001.C) beskriver, at det er nødvendigt at forstå, hvad det er der driver, besvigeren til at begå sine besvigelser. Han kommer ind på to grunde, motivation og økonomisk pres. Det vurderes ligeledes, at for at få en bedre forståelse af, hvilke risici det er revisor skal vurderer for besvigelser, som følge af regnskabsmanipulation, vil det give god mening at få defineret hvordan en typisk besviger er karakteriseret. Endvidere vurderes det at relevante modeller og teorier er med til at give forståelse for de risici for væsentlig fejlinformation, som Cressy (Dorminey et al. 2012, ISA 240 og Wells 2013) i besvigelsestrekanten ikke tager højde for.

3.2 ISA 240 – revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber

Med udgangspunkt i ISA 240.1 fremgår det, at både ISA 315 og ISA 330 er tæt tilknyttet til ISA 240 i relation til vurdering af risici for væsentlig fejlinformationer som følge af besvigelser.

Besvigelser er i ISA 240 defineret som fejlinformation i regnskabet, der kan skyldes fejl eller besvigelser. Forskellen på fejl og besvigelser skal findes i den underliggende handling bag den væsentlige fejlinformation, i henhold til om den underliggende handling er bevidst eller ubevidst. Fejl er ubevidste

handlinger og er karakteriseret ved fejl som følge af manglende viden, fejlfortolkning eller misforståelser. Besvigelser er derimod bevidste handlinger, der er karakteriseret ved, at det er personer i eller tæt på den daglige ledelse, der udfører besvigelserne helt bevidst for at vildlede regnskabsbrugerne, eller for at få regnskabet til at fremstå pænere end det i virkeligheden er (ISA 240.A2). Det fremgår også af ISA 240.3, at på trods af, at besvigelser er et bredt juridisk begreb, så skal revisor kun have fokus på de besvigelser, der fører til væsentlig fejlinformation i regnskabet. Det kan enten være fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og/eller fejlinformation som følge af misbrug af aktiver.

ISA 240.11 (a) definerer besvigelser som følgende:

> *"besvigelser – en bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel"*

En bevidst handling er karakteriseret ved at være en handling, der foretages forsætligt og med fuldt overlæg og hvor personen bag disse handlinger er fuldt ud klar over, de konsekvenser denne handling må medfører virksomheden eller regnskabsbrugerne (ordbogen.com). At vildlede er karakteriseret ved bevidst at give fejlagtigt informationer til modtageren, således at modtageren får et forkert indtryk af sammenhængen (ordnet.dk). Den daglig ledelse, øverste ledelse og medarbejder bliver alle karakteriseret som værende personer, der er ansat internt i virksomheden. Tredjeparter er derimod defineret som eksterne personer, der ikke er ansat i virksomheden, men kan have en relation til virksomheden (Wells 2013)

Den øverste og den daglige ledelse i virksomheden har det primære ansvar for både at forebygge og opdage besvigelser. Det er ret centralt at ledelsen har stor fokus på at forebygge besvigelser, da det er med til at afværge risikoen for, at der er personer i virksomheden, der begår den ene eller den anden form for besvigelser. Ved netop at ledelsen har så meget fokus på at afværge risikoen for besvigelser, kan det være med til at afskrække andre potentielle besviger i virksomheden til at udsætte virksomheden for besvigelser. Det store fokus fra ledelsens side af, for at afværge risikoen for besvigelser er også med til at øge sandsynligheden for, at besvigeren bliver opdaget og straffet. For at ledelsen kan have så meget fokus på at afværge risikoen for besvigelser, kræver det, at de får skabt en kultur i virksomheden. Denne kultur skal

både bygge på ærlighed blandt alle medarbejdere i virksomheden, og bygge på at der bliver skabt en etisk adfærd blandt alle medarbejderne i virksomheden (ISA 240.4).

Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser er til gengæld at opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om det skyldes fejl eller besvigelser. Dog er der en uundgåelig risiko for at revisor ikke opdager visse former for væsentlig fejlinformation i regnskabet, på trods af at revisor har planlagt og udført revision til punkt og prikke og efter de gældende standarder. Det skyldes de iboende begrænsninger, der er i revisionen (ISA 240.5).

Revisor har bedre mulighed for at opdage væsentlig fejlinformation som følge af fejl end som følge af besvigelser. Besvigelserne er oftest så godt organiseret, både i henhold til udførelsen af det, men også i forhold til at holde det skjult over for revisor og blandt de andre i ledelsen. Det kan være i form af forfalskninger, eller bevidst at afgive de forkerte oplysninger til revisor, eller ved bevidst ikke at registrere transaktioner i regnskabet. Hvilket kun er med til at gøre det endnu sværere for revisor at opdage besvigelser. Det er dog muligt for revisor at opdage besvigelserne, men det afhænger af mange faktorer, herunder hvor dygtig besvigeren er i sin udførelsesproces af besvigelsen, omfanget af manipulationen og de involverede personers anciennitet, etc. (ISA 240.6). Dertil er ledelsen også i en position i virksomheden, hvor de har lettere adgang, både direkte og indirekte til at manipulere med regnskabet. Herunder at kunne manipulere med de finansielle oplysninger og at kunne tilsidesætte virksomhedens kontrolprocedurer, der er udformet til at forebygge muligheden for, at nogle blandt medarbejderne og ledelsen, kan begå besvigelser i virksomheden (ISA 240.7).

ISA 240.10 opstiller 3 mål for revisor, der skal opfyldes i forbindelse med revisors ansvar for at opnå egnet og tilstrækkelig bevis for, at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation.

a. Identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser
b. Opnå tilstrækkelig og egnet revisionsbevis
c. På passende vis reagere på besvigelser eller mistanke herom

At revisor ved planlægningen skal opnå høj grad af sikkerhed på regnskabet, som er uden væsentlig fejlinformation, uanset om det skyldes fejl eller besvigelser, leder videre til, at revisor skal afgive 'den uafhængige revisors erklæring' på regnskabet med en konklusion. Netop det, at revisors skal afgive en konklusion på regnskabet, skal gives i henhold til, hvorvidt revisor har opnået høj grad af sikkerhed for, om regnskabet i sin helhed er uden væsentlig fejlinformation uanset, om det skyldes fejl eller besvigelser (ISA 700.11). ISA 240 er altså udarbejdet således at revisor kan opnå tilstrækkelig og egnet revisionsbevis og

sikre at regnskabet er uden væsentlig fejlinformation, uanset om det skyldes fejl eller besvigelser ved at udfører det arbejde og de krav, som er udarbejdet i ISA 240 .

ISA 240 angiver i sin definition af besvigelser, her to former for besvigelsestyper: misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation. Selvom opgaven er afgrænset til at tage udgangspunkt i regnskabsmanipulation, så redegøres der for ISA 240's definition af misbrug af aktiver, for at give en bedre forståelse af begrebet besvigelser som helhed.

3.2.1 Misbrug af aktiver

Af ISA 240.A5 fremgår det, at misbrug af aktiver er defineret ved en uberettiget tilegnelse af virksomhedens aktiver, herunder oftest i form af tyveri af virksomhedens aktiver. Det er en besvigelsesform, hvor det oftest er medarbejdere på et lavere niveau end ledelsesniveau i virksomheden, der begår denne form for besvigelse. Oftest er det relative små og uvæsentlige beløb for virksomheden, der uberettiget bliver tilegnet, hvilket gør det svært for revisor at se denne type besvigelsesform i regnskabet og det er heller ikke altid væsentligt for regnskabet som helhed (Wells 2013). Det ses dog også, at ledelsen kan finde på at misbruge virksomhedens aktiver, men i de fleste tilfælde så er misbrug af aktiver karakteriseret ved at være en besvigelse begået af medarbejder.

Revisor og ledelsen har i praksis svært ved at dokumentere/bevise misbrug af aktiver, da de der begår denne form for besvigelser, oftest gør det i al hemmelighed, og samtidig fjerner de deres spor for at skjule det for andre i virksomheden.

Af ISA 240.A5 fremgår der en række metoder, hvorpå misbrug af aktiver kan udføres på.

- Underslæb.
- Tyveri af fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder.
- Ved at foranledige virksomheden til at betale for varer og tjenesteydelser, der ikke er modtaget i virksomheden.
- Privat benyttelse af virksomhedens aktiver.

3.2.2 Regnskabsmanipulation

Af ISA 240.A2 fremgår det, at regnskabsmanipulation bliver defineret som en tilsigtet fejlinformation i regnskabet. Det kan være, at der bevidst er blevet tilføjet ukorrekt informationer i regnskabet eller, at der

er blevet undladt at inddrage informationer for bevidst at vildlede regnskabsbrugeren til fordel for egen vinding skyld.

Derudover fremgår det også af ISA 240 at, det er en besvigelsesform, hvor det oftest er den daglige ledelse, der begår denne form for besvigelse. Grunden hertil er, at de via deres stilling i virksomheden, har nogle bedre og andre muligheder end medarbejdere på lavere niveauer. Hertil har ledelsen også mulighed for at tilsidesætte og påvirke de interne kontroller i virksomheden således, at de har mulighed for at manipulere med regnskabet.

Af ISA 240.A3 fremgår der en række metoder, hvorpå regnskabsmanipulation kan udføres på.

- Manipulation, forfalskning eller ændring af bogføring eller af underliggende dokumenter, som danner grundlag for regnskabsmanipulation.
- Forkert præsentation eller bevidst udeladelse af begivenheder, transaktioner eller anden betydelig information i regnskabet.
- Bevidst forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb, klassifikation, præsentation eller oplysning.

3.3 Joseph T. Wells definition af besvigelser

Den amerikanske besvigelses forsker Joseph T. Wells har skrevet en del bøger og artikler om emnet besvigelser. Han definerer således begrebet besvigelser som følgende:

> *"The use of occupation for personal enrichment through the deliberate misuse or misapplication of the employing organization's resources or assets" (Wells 2013)*

Wells (2013) lægger i sin definition af besvigelser vægt på, at ansættelsesforholdet er en vigtig faktor, da han mener, at det ikke er muligt at begå besvigelser i en virksomhed, hvis ikke man er ansat. Det står i kontrast til, hvad der tidligere er blevet gennemgået i ISA 240, der medtager en tredjepart og som derfor mener, at det er muligt, at begå besvigelser, selvom man ikke er ansat i virksomheden. Udover ansættelsesforholdet, så lægger Wells (2013) også vægt på personlig vinding, som en vigtig faktor i sin definition af besvigelser, da han mener, at der er et personligt formål bag besvigelseshandlingen. Det kan være alt fra, at besvigeren får en økonomisk fordel til, at de blot får anerkendelse for deres arbejde.

Til forskel fra ISA 240, der kun angiver to typer af besvigelser, misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation, så har Wells (2013) i sin litteratur angivet tre typer af besvigelsesformer: misbrug af aktiver, regnskabsmanipulation og korruption.

Wells (2012) definerer misbrug af aktiver som en uberettiget tilegnelse af virksomhedens aktiver, som for eksempel, tyveri fra virksomhedens varelager, kassebeholdning etc. Regnskabsmanipulation definerer Wells (2013), som værende en tilsigtet handling, hvor der helt bevidst bliver undladt information eller tilføjet misvisende information, således at regnskabsbrugeren bliver vildledt, for derfor at få en uretmæssig fordel af dette. Til forskel fra ISA 240, så inddeler Wells også regnskabsmanipulation i to grupper: finansiel og ikke-finansiel.

Af ISA 240 fremgår korruption til gengæld ikke som en besvigelsesform. I modsætning hertil anser Wells (2013) dog korruption som en besvigelsesform. Wells (2013) definerer korruption ved, at en person misbruger sin stilling i virksomheden til, at opnå det personen gerne vil have på bekostning af virksomheden.

Wells (2013) inddeler korruption i følgende fire hovedgrupper:

- Bestikkelse: modtage værdier, i forhold til at påvirke udfaldet af en forretningsbeslutning
- Interessekonflikter: her er der en uoplyst interesse i en transaktion, der er i modsætning til virksomhedens interesser.
- Ulovlige gaver: modtage gaver, selvom det ikke påvirker udfaldet af en bestemt forretningsbeslutning, men som til gengæld skal være med til at fremme samarbejdet mellem to parter.
- Økonomisk tvang: her er det den ansatte der kræver betaling af leverandøren for at påvirke forretningsbeslutningen

3.4 Besvigelses modeller

Besvigelser forekommer, når der er risikofaktorer til stede i virksomheden. På baggrund af risikofaktorer og begrebet besvigelser, vil der i dette afsnit, foretages en gennemgang af, relevante modeller, der forklarer nogle af faktorerne bag en besvigelse. Det er faktorer revisorer skal være opmærksomme på i deres vurdering af risici for væsentlig fejlinformation, som skyldes besvigelser.

De omtalte besvigelsesrisikofaktorer er begivenheder eller forhold i virksomheden, der indikerer at der er et incitament, en mulighed og en retfærdiggørelse til stede, hvilket gør det muligt at begå besvigelsen (ISA 240.11A).

Først gennemgås besvigelsestrekanten, som ISA 240 tager udgangspunkt i, herefter vil der blive gennemgået udvalgte relevante modeller og teorier, som også er med til at give revisor redskaber til, hvordan revisor i praksis vurderer risikoen for besvigelser, som følge af regnskabsmanipulation.

3.4.1 Besvigelsestrekanten

Én af de mere kendte teorier til at forklare og forstå motiverne bag besvigelser, er besvigelsestrekanten, udviklet af Donald R. Cressy (Dorminey et al. 2012 & Wells 2013).

Han var en markant forsker inden for besvigelsesområdet og det var på baggrund af hans interview af bedrageri forbrydere, at han udviklede teorien (Dorminey et al. 2012 & Wells 2013). Formålet med de foretaget interviews var at undersøge, hvorfor folk misbruger den tillid andre viser dem. På baggrund af de foretaget interviews med de indsatte, udviklede Cressy 3 hovedårsager, til at forklare hvorfor folk misbruger andres tillid (Dorminey et al. 2012 & Wells 2013).

- Økonomisk problem, de ikke kan tale med andre om.
- De er klar over at problemet kan løses ved at holde det hemmeligt og de er klar over problemet kan løses ved at misbruge andres tillid
- De er i stand til at forklare deres handlinger på sådan en måde, at deres handlinger kan retfærdiggøres over for dem selv.

Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) vurderet også at det er individuelt for hver enkelt besviger, hvornår deres problem er så stort at det ikke kan deles med andre.

Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) identificerede yderligere tre forhold, der alle skal være til stede før det er muligt for en person at begå den ene eller den anden form for besvigelser.

- Incitament/pres
- Mulighed
- Retfærdiggørelse

Det er også de tre forhold, der tilsammen udgør besvigelsestrekanten. De tre forhold vil blive uddybet i efterfølgende afsnit.

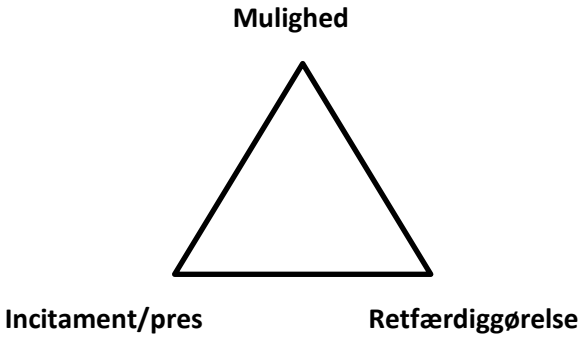

For bedre at kunne forstå besvigelser og de underliggende handlinger bag, kan man med fordel benytte sig af besvigelsestrekanten. Den hjælper med at opnå forståelsen af, hvordan besvigelser kan forhindres. Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) byggede modellen på, at alle tre elementer i trekanten skal være til stede, før en besvigelse kan finde sted. Det er derfor ikke nok, at der kun er to eller færre elementer af besvigelsestrekanten til stede, for at der kan opstå besvigelser. Og dermed er det ikke nok for virksomhederne at eliminere dele af trekanten og dermed undgå besvigelser.

Endvidere er der elementer i besvigelsestrekanten, der giver revisor udfordringer, i forhold til at vurderer risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser. Det er elementerne incitament/pres og retfærdiggørelse revisor har svært ved at observerer. Derudover så påvirkes de to elementer også alene af den enkelte potentielle bedrager, hvilket gør det umuligt kun at bruge denne model til at forebygge, skræmme og afsløre besvigelser. Yderligere er besvigelsestrekanten udviklet til at forklare besvigelser efter de er sket og udviklet til at forklare ærlige menneskers besvigelser.

Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) har altså fokus på 3 elementer, som skal være tilstede for, at begå en besvigelse, som uddybes i det efterfølgende.

3.4.1.1 Incitament/pres

Definerer Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) incitament/pres, som det pres, der kan være for at opfylde andres forventninger. Det kan både være i relation til, at en medarbejder lover et bestemt resultat ved årets afslutning eller, at man udadtil blandt kolleger, venner og familie har en vis facade og har et vis image,

som besvigeren skal leve op til. Forventningerne til besvigeren giver besvigeren et økonomisk pres, som vedkommende ikke kan tale med andre om og som de kun kan løse ved at manipulere med virksomhedens regnskab. Både i relation til at leve op til de forventninger de har lovet virksomhedens ledelse, men også i forhold til, om at de kan leve op til deres image over for familie og venner.

Cressy opsummerede ud fra elementet incitament/pres, to bagvedliggende handlinger bag regnskabsmanipulation. Således definerede Cressy også incitament/pres til at være motivet bag besvigerens handling (Dorminey 2012 & Wells 2013).

- Personlige motiver
- Virksomhedsmæssige motiver.

3.4.1.2 Mulighed

Her definerer Cressy to former for muligheder for, at besvigeren begår besvigelser. Den ene mulighed består ved, at besvigeren er i besiddelse af information om virksomheden, som besvigeren kan bruge og udnytte til at begå sin besvigelse i virksomheden. Den anden mulighed består af, at besvigeren besidder nogle tekniske færdigheder, der således gør det muligt for besvigeren at begå sin besvigelse i virksomheden. Ifølge Cressy skal det understreges, at hverken information om virksomheden eller besvigerens færdigheder, alene betyder, at det kun er disse typer af personer, der begår besvigelser. I princippet kan alle ansatte begå besvigelser; det handler om at muligheden er til stede i virksomheden og dermed vil der være en større risiko for at nogle i virksomheden, vil udnytte deres færdigheder eller viden om virksomheden til at begå besvigelse (Dorminey et al. 2012 & Wells 2013).

Mulighed skal også ses i forlængelse af virksomhedens opbygning og struktur, idet det kan have indflydelse på om ledelsen begår besvigelser. En virksomhed på tværs af landegrænserne, hvor dens struktur er kompleks og kompliceret, vil helt sikkert gøre det sværere for revisor at få dannet sig et overblik over virksomheden og samtidig vil både ledelsen og revisor have svært ved at sikre virksomhedens kontrolforanstaltninger tilstrækkelig nok i virksomheden og dermed vil der være en forøget mulighed for at der er nogle risici område i virksomheden, der er sårbare over for besvigelser.

3.4.1.3 Retfærdiggørelse

Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) definerer retfærdiggørelsen som værende det element, hvor besvigerens handling bliver retfærdiggjort. Altså hvordan besvigeren retfærdiggøre sine handlingerne over for sig selv.

Det handler om besvigerens moral og ærlighed og hvordan de retfærdiggøre deres handlinger. F.eks. når de bilder sig selv ind, at de bare låner af virksomheden og at de jo betaler det tilbage måneden efter (Dorminey et al. 2012 & Wells 2013). Det sker ikke og fordi de har sluppet afsted med det én gang, så bliver besvigeren mere og mere grådige og dermed bliver deres besvigelser mere omfattende og beløbene bliver større og større.

Af ISA 240.A1 fremgår det at, der kan være flere forskellige årsager til, at en person begår en uærlig men bevidst og tilsigtet handling, f.eks. ved at retfærdiggøre deres handling over for dem selv. Det kan dog også ske at ærlige mennesker begår besvigelser. Det ses oftest i det tilfælde, hvor de er under så stort et pres fra enten virksomheden eller deres omgivelser, at de ikke kan se anden løsning på problemet end at begå en besvigelse (ISA 240.A1).

Retfærdiggørelsen udgør en stor del af motivationen bag besvigelsen, da besvigeren herigennem ikke anser sig selv for at være kriminel, men derimod som værende en betroet medarbejder.

Cressy (Dorminey 2012 & Wells 2013) udviklede sin teori i 1950-1953. Besvigelsestrekanten er en ældre model, hvilket dermed også må betyde at der er en del forhold, der har ændret sig siden Cressy udviklede sin teori. Der er derfor også kommet en række andre modeller og teorier til som tingene har ændret og udviklet sig. Disse modeller vil blive uddybet i de efterfølgende afsnit.

3.4.2 Karakteristika af besvigere

For at vurdere risikoen for besvigelser, kan det hjælpe revisor at opnå forståelse for, hvordan typiske besvigere bliver karakteriseret. Der vil i dette afsnit blive beskrevet to typer besvigere: preditors og accidental fraudsters.

3.4.2.1 Predators

Predators er i artiklen (Dorminey et al. 2012) karakteriseret ved, at de har begået besvigelser gentagne gange i deres tidligere jobs, og at de starter deres besvigelser lige umiddelbart efter de er blevet ansat i virksomheden. For at de kan begå besvigelsen, kræver det blot, at der er en mulighed tilstede. Predators

behøver hverken et pres, der f.eks. kan skyldes økonomiske problemer eller at kunne retfærdiggøre deres handlinger over for dem selv for at kunne begå deres besvigelser.

Besvigere som predators (Dorminey et al. 2012) bliver i denne sammenhæng sammenlignet med et rovdyr. Denne sammenligning handler om, at hjælpe til forståelsen af og identificere de bevidste handlinger og motivationer, som er de bagvedliggende årsager til, at predators begår deres besvigelser.

Dorminey et al. (2012) fortæller, hvordan predators er bedre organiseret i deres besvigelser, de er bedre til at skjule deres besvigelser og så er de bedre til at kunne håndtere modstand, såsom revisorer, for at kunne fortsætte med deres besvigelser. I og med at elementet mulighed er det centrale element bag predators besvigelseshandlinger, så kan det ikke hjælpe revisor i deres risikovurderingshandlinger, i forhold til vurderinger af risici for væsentlig fejlinformation, at de har fokus på elementerne pres og retfærdiggørelse, fordi de to elementer ikke kan være med til at identificere mulige predators i virksomheden (Dorminey et al. 2012)

På denne type besviger, er det ikke muligt at gøre brug af Cressys model, besvigelsestrekanten (Dorminey et al. 2012 & Wells 2013), da ikke alle elementer i trekanten er til stede, før predators begå besvigelser. Derfor er der udviklet en anden model, der bedre kan forklare motiverne bag predatorerns handlinger (Dorminey et al. 2012). Af modellen fremgår elementer som arrogance og kriminel mindset, frem for pres og retfærdiggørelse, da de to nye betegnelser er mere ideel til at beskrive motiverne bag predators handlinger.

Arrogance er karakteriseret ved at love og normer ikke er gældende for predators. Kriminel mindset er karakteriseret ved at predators opfatter sig selv som værende kriminelle og dermed ikke ærlige mennesker, som besvigelsestrekanten er udviklet til at kunne fortælle om.

3.4.2.2 Accidental fraudsters

Accidental fraudsters er karakteriseret i artiklen (Dorminey et al. 2012), at det er første gang, denne type personer begår en besvigelse. Det er i denne sammenhæng oftest midaldrende, veluddannet og betroede medarbejdere, der begår besvigelsen, fordi de er udsat for et økonomisk problem, de ikke kan dele med andre og derfor ser at begå besvigelsen, som værende deres eneste løsning på problemet. Hvis ikke dette problem var opstået, så vil de under normale omstændigheder aldrig overveje sådan en type handling, som at begå en besvigelse, men fordi det synes at være den eneste løsning på problemet, så gør de det alligevel. Derfor er chokket og overraskelsen også stor blandt besvigerens venner, familie og medarbejdere, idet det ikke ligger til denne type mennesker at foretage sådanne handlinger.

På denne type besvigere, er det muligt at gøre brug af Cressys (Dorminey et al. 2012) model, besvigelsestrekanten, da det er et ikke-delbart økonomisk problem, der driver denne type besvigerer til at begå deres besvigelser. Derudover er alle tre elementerne fra besvigelsestrekanten til stede, på sådanne besvigere, da det her handler om at der er et pres på dem, de har en mulighed og de kan retfærdiggøre deres handlinger over for dem selv, på sådan en måde at deres handling er i orden, selvom de godt er klar over handlingen ikke er det.

3.5 MICE-modellen

Med MICE-modellen forsøger Ramamoorti (Dorminey et al. 2012) at forstå hvad det er, der driver velhavende, indflydelsesrige og fremtrædende medlemmer i samfundet til at begå besvigelser. Det beskrives i denne model, at ikke alle besvigelsessager skyldes et ikke delbart økonomisk behov, som Cressy (Dorminey et al. 2012 & Wells 2008) ellers definerer som motivet bag besvigelser og derfor, er der i denne model fokus på, hvilke andre elementer der ligger til grund for at besvigeren begår besvigelser.

Coleman (Dorminey et al. 2012) definerer elementerne bag besvigelsen som motivationsfaktorer til at begå besvigelsen. Det er faktorer som konkurrence, rigdom og succes. Herunder beskriver Coleman (Dorminey 2012 et al. 1978) yderligere elementerne, succes og rigdom som, først at være et mål bag besvigelsen til derefter at blive en del af individets identitet. Det medfører, at presset på besvigeren stiger i takt med, at de vil beholde identitetsbilledet og det finansielle behov, som de har opbygget. Dorminey et al (2012) beskriver endvidere, at elementet som social status også er et element bag besvigelserne og det er et element, der er tilstrækkeligt i relation til at motivere besvigeren til at begå besvigelsen.

MICE-modellen kan hjælpe med at identificere hvilke andre elementer end økonomisk pres, der presser besvigeren til at begå sin besvigelse. Samtidig er modellen med til både at ændre og udvide de bagvedliggende motivationselementer bag besvigelsen (Dorminey et al. 2012).

MICE-modellen er defineret ved følgende elementer (Dorminey et al. 2012):

M – money (penge)

I – idelogy (ideologi)

C – cocerion (tvang)

E – ego

I MICE-modellen defineres det (Dorminey et al. 2012) hvordan penge og ego er to fælles elementer bag besvigerens handling og som er motivationen bag besvigelser. Ideologi er derimod et element, der er mindre sandsynlig end de tre andre elementer, idet ideologien bag besvigerens handling, ikke er motiverende for besvigeren, da besvigelsen begås for et større mål. Det sidste element i MICE-modellen er tvang. Tvang er et element, hvor besvigeren tvinger en anden person til at begå besvigelsen for dem. Her bliver en medarbejder altså beordret af besvigeren til at lave noget kriminelt uden egentlig at ville det.

3.6 Besvigelsesdiamanten

Tilbage i 2004 introduceret Wolf et al. (2004) besvigelsesdiamanten, der i sin grundsten bygger på besvigelsestrekanten, her er der dog yderligere tilføjet et element: kapacitet.

Elementet kapacitet tager udgangspunkt i besvigerens personlige træk og besvigerens evne til at begå besvigelser. Kapacitet er en forlængelse af elementet mulighed, fordi det ikke er nok, at der kun er en mulighed for at begå besvigelser. Besvigeren skal være i besiddelse af nogle bestemte træk og evner, som gør det muligt for besvigeren at begå besvigelsen, hvilket kræver at besvigeren, skal være i besiddelse af elementet kapacitet for, at kunne acceptere muligheden for at begå besvigelsen. Det er ikke alle personer, der har den fornødne kapacitet til at acceptere muligheden og dermed begå besvigelsen (Wolf et al. 2004).

Kapacitet kan være mange ting i denne sammenhæng, men besvigerens position i virksomheden er et godt eksempel på, hvad begrebet dækker over. Positionen i virksomheden gør det muligt for besvigeren at tilsidesætte virksomhedens interne kontroller således, at det er muligt for besvigeren at begå besvigelsen. Derudover er det ret centralt, at besvigeren kan forstå og finde virksomhedens svagheder, samt udnytte sin position til at gøre det muligt for besvigeren at begå besvigelsen (Wolf et al. 2004). Det kræver, at besvigeren har et stort ego, at besvigeren er selvsikker og at besvigeren kan retfærdiggøre sine handlinger. Både i forhold til udførelsen, men også i forhold til ikke at blive opdaget og evt. at kunne retfærdiggøre sine handlinger.

Udover positionen i virksomheden, så kræver elementet kapacitet også, at besvigeren har gode overtalelsesevner, er god til at lyve samt til at manipulere med andre i relation til, at kunne overbevise dem, om at hjælpe dem med at begå besvigelsen. Wolf et al. (2004) kommer ind på, at det kan være meget stressfyldt at foretage alle disse handlinger på en gang, så derfor er det vigtigt, at besvigeren er god til at håndtere stresset og presset situationer som personen undervejs bliver udsat for. Hvad er det så der driver besvigeren? Ifølge Wolf et al. (2004), så er drivkraften bag besvigelsen spændingen ved at begå besvigelsen og spændingen ved at skjule besvigelsen.

Kapacitet er altså et element, der kan være med til at hjælpe revisor med at finde personlige karakteristika hos personer, der har tendenser til at begå besvigelsen. Hertil kan handlinger som at foretage et baggrundstjek fortælle mere om, hvem det egentlig er, som virksomheden er i gang med at ansætte og det kan hjælpe virksomheden med at minimere risikoen for besvigelser. I og med at virksomhedens kontroller, forhold og processer ændrer sig, er det derfor en god ide og samtidig vigtigt for virksomheden, at de med jævne mellemrum foretager rutinetjek af deres medarbejdere. Dels fordi man i løbet af årene kan ændre sig rent personligt og dels fordi ens risikovillighed også kan ændre sig i takt med, at ens position i virksomheden kan ændre sig (Wolf et al. 2004).

3.7 The Fraud Scale

Dr. Steve Albrecht var en anden forsker inden for besvigelsesområdet. I modsætning til Cressy, så var Albrecht uddannet revisor. Albrecht introducerede sin model i 1980'erne. Her foretog han en analyse på baggrund af ca. 200 besvigelsessager, der alle blev undersøgt og analyseret, for i sidste ende at danne grundlag for hans model The Fraud Scale (Dorminey et al 2012).

Albrecht og hans to kolleger (Dorminey et al. 2012) undersøgte forskellen i demografi og baggrunde for besvigelserne ved hjælp af spørgeskemaer. Disse spørgeskemaer sendte de ud til personer, der havde det tilfælles, at de alle sad i afdelingen intern revision og at de alle havde været udsat for besvigelser. De havde udvalgt 50 motivationsfaktorer fordelt på personlige karakteristika og virksomhedens miljøer. Respondenterne skulle herefter rangordne de motivations punkter ud fra de besvigelsestyper, som de havde været udsat for i forbindelse med deres besvigelsessager (Dorminey et al 2012).

Det var på baggrund af overstående undersøgelse, at Albrechte og hans to kolleger (Dorminey et al. 2012) grundlagde The Fraud Scale. Modellen bygger videre på to elementer fra besvigelsestrekanten; incitament/pres og mulighed. Dertil er der tilføjet et nyt element; personlig integritet, som de mente, er meget mere observerbart end retfærdiggørelse var.

The Fraud Scale er anvendelig inden for området regnskabsmanipulation, fordi revisor har nemmere ved at observere presset i forhold til, at besvigeren skal opnå nogle regnskabsmæssige mål. Ud fra de tre elementer, er det muligt, at fastsætte sandsynligheden for, hvor stor eller lille sandsynligheden for besvigelser er (Dorminey et al 2012).

Ved et højt incitament/pres og mulighed og et lavt personlig integritet, er der en stor sandsynlighed for, at der kan forekomme besvigelser. Omvendt, ved et lavt incitament/pres og mulighed og et højt personlig integritet, så er der en lille sandsynlighed for, at der kan forekomme besvigelser.

I forbindelse med vurderingen af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation, regulere ISA 240 området. Standarden beskriver to former for besvigelser: misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation.

I teoriafsnittet er der yderligere blevet gennemgået besvigelses modeller, som give revisor et indblik i hvilke faktorer der indgår i en besvigelse. De gennemgået besvigelses modeller og standarder tager alle udgangspunkt i besvigelsestrekanten.

Besvigelsestrekanten vil have en naturlig indvirkning på revisors vurdering af risikoen for besvigelser, dog viser de andre gennemgået modeller, at revisor også skal være opmærksom på andre elementer, når de vurdere risikoen for besvigelser.

3.8 Udvalgte elementer fra ISA 240

Ved tidligere gennemgang af ISA 240 blev standarden i hovedtræk gennemgået, for at afdække begrebet besvigelser. I relation til opgavens problemstilling, vil der blive gennemgået udsnit af standarden, som er vurderet relevante for at afdække opgavens problemformulering. Professionel skepsis, drøftelser i opgaveteam, kendskab til virksomheden, virksomhedens omgivelser og dens interne kontroller, samt risikovurderingshandlingerne, er elementer som er vurderet, at have mest relevans når revisor vurdere risikoen for besvigelser. De udvalgte elementer af standarderne, vil i opgaven blive analyseret i et senere afsnit og derfor vil teorien kort blive gennemgået nedenfor. Der vil være enkelte afsnit, hvor der bliver anvendt andre standarder, dette skyldes at der i standarden ISA 240 bliver henvist til andre revisionsstandarder.

3.8.1 Professionel skepsis

Standarden ISA 240 beskriver, hvilke krav der er til revisor i forhold til at udvise professionel skepsis. Professionel skepsis bliver yderligere reguleret i ISA 200. ISA 200 beskriver den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse i overensstemmelse med internationale standarder om revision.

ISA 240 henviser til ISA 200 definerer den uafhængige revisors overordnede ansvar, når der revideres efter revisionsstandarderne.

Standarden definerer professionel skepsis som følgende:

> *"en holdning, som omfatter en kritisk indstilling, at være opmærksom på forhold, der kan indikere mulig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl, og en kritisk vurdering af revisionsbevis "*

Af ISA 240 fremgår det, at der er 3 punkter, som beskriver kravene til, hvordan revisor skal udvise professionel skepsis: ISA 240.12, 240.13 og 240.14.

I ISA 240.12 beskrives det, hvor vigtig det er, at professionel skepsis opretholdes gennem hele revisionen. Den professionelle skepsis skal anvendes for, at finde muligheder for forekomst af væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser. Tidligere erfaringer med den øverste og den daglige ledelse, må ikke have indvirkning på revisors professionelle skepsis. Revisor må derfor ikke blive påvirket af, hvis ledelsen virker ærlige og har integritet.

ISA 240 har udarbejdet yderligere vejledning til forståelse af kravene i 240.12. ISA 240.A7-A8 beskriver, hvordan revisor skal være skeptisk over for pålideligheden af det udleverede materiale. Revisor skal yderligere forholde sig til de kontroller, som er dækkende over tilblivelsen af dokumentationen. ISA 240.A7-A8 beskriver også, at det ikke kan forventes, at revisor helt kan afholde sig fra at trække på tidligere erfaringer med kunden. Dog skal revisor være opmærksom på, at der kan være forhold, der kan have ændret sig hos kunden, som kræver, at revisor er skeptisk.

I ISA 240.13, kan revisor som udgangspunkt antage, at al dokumentation og materiale udleveret af kunden, er ægte. Hvis revisionen giver anledning til, at tvivle på ægtheden eller der er blevet ændret med dokumentet i forhold til det oprindelige, skal revisor undersøge ægtheden nærmere. ISA 240.A9 beskriver, hvordan revisor ikke er uddannet til, at vurdere ægtheden af dokumenterne, derfor kræves det ikke af revisor, at de kan vurdere dette. Men ISA 240.A9 beskriver til gengæld, at hvis der er opstået tvivl om ægtheden, skal revisor benytte sig af følgende to muligheder, for at få svar på ægtheden:

- Revisor kan indhente dokumentation direkte fra tredjepart.
- Revisor kan anvende eksperter til at vurdere ægtheden.

I det sidste punkt under professionel skepsis, skal revisor forholde sig skeptisk og undersøge nærmere, hvis udtalelserne mellem den daglige ledelse og den øverste ledelse ikke er i overensstemmelse (ISA 240.14).

3.8.2 Drøftelser i opgaveteamet

Et krav i ISA 240 er drøftelser i opgaveteamet. Standarden beskriver, hvordan disse drøftelser skal opfyldes af revisor. Endvidere bliver drøftelser i opgaveteamet også reguleret i ISA 315.

Standeren ISA 315 kræver, at der bliver foretaget drøftelser i opgaveteamet. Den opgaveansvarlige partner skal tage stilling til, hvad der skal kommunikeres ud til de forskellige medlemmer af opgaveteamet, som ikke deltager i drøftelserne. Idet standarden ikke kræver, at hele opgaveteamet skal deltage i disse drøftelser.

Der skal drøftes, hvorledes revisor vurderer risici for besvigelser i virksomheden og hvordan disse eventuelt kan opstå. Ligeledes som med professionel skepsis så skal revisor ikke forholde sig til tidligere erfaringer med kunden.

For bedre at forstå drøftelser i opgaveteam er der udarbejdet yderligere vejledning, 240.A10-A11. ISA 240.A10 beskriver, hvad drøftelserne skal bidrage med i revisionen, hvad der skal drøftes i opgaveteamet og hvor udsat en virksomhed er for væsentlige fejlinformationer, som følge af besvigelser. ISA 240.A10 har 3 punkter:

- Drøftelserne skal give mulighed for erfarne medarbejdere, at dele deres viden omkring risikoen for væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser.
- Der kan drøftes, hvordan revisor skal reagere, hvis der opstår disse fejlinformationer. Yderligere fastlægges der, hvem i teamet, der foretager hvilke handlinger.
- Sidste punkt beskriver, at teamet kan fastlægge, hvordan mistanke om besvigelser skal håndteres.

ISA 240.A11 omhandler punkter som opgaveteamet kan drøfte forud for revisionen. Der er udarbejdet 12 punkter, som kan være en guide til, at komme rundt om alle problemstillinger, der kan opstå i revision i forbindelse med væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser.

Punkterne i ISA 240.A11 omfatter, at der skal udveksles ideer og foretages forskellige overvejelser i forbindelse med evt. risici for besvigelser. Det skal overvejes, om der er områder i regnskabet eller i dens

noter, hvor der kunne være incitament for ledelsen til at manipulere med tallene. Der skal være overvejelser omkring ledelsen generelt og deres adfærd. Der skal også foretages overvejelser omkring mere håndgribelige områder, som hvordan de interne kontroller fungere, hvilke revisionshandlinger der skal foretages og til sidst om der skal indarbejdes en form for uforudsigelighed i revisionen i form af uforudsigelige revisionshandlinger.

3.8.3 Kendskab til virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller

Kendskab til virksomheden er en forudsætning for, at det er muligt for revisor at kunne identificere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Det er derfor nødvendigt at revisor tidligt stifter kendskab til virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller, i en sådan grad, at det er tilstrækkeligt for revisor at kunne identificerer de relevante risici for fejlinformation, samt at revisor kan fastlægge hvilke revisionshandlinger, der skal udføres til imødegåelse af de relevante risici for fejlinformation (Davidsen et al. 2015).

For at revisor kan opnå forståelse for virksomheden, dens omgivelser og dens interne kontroller, så er der en række elementer i ISA 315.11, som revisor skal opnå forståelse for. Her er det vigtigt når revisor skal opnå forståelse af virksomheden og dens omgivelser, i forhold til hvilke risici, der er for væsentlig fejlinformation i regnskabet, at revisor opnår forståelse af følgende 3 områder i ISA 315.A17-A22, de vil herunder blive gennemgået:

- Brancheforhold
- Reguleringsmæssige forhold
- Andre eksterne forhold

Det første element i ISA 315 revisor skal opnå forståelse for, er de brancheforhold, der er relevante for virksomheden. Det handler om at revisor skal se på de forhold i branchen, der kan have indflydelse på risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Det er blandt andet forhold som det konkurrencemæssige miljø i branchen, hvordan leverandør- og kundeforhold er i branchen, samt hvordan den teknologiske udvikling, udvikler sig i branchen (ISA 315.A17). Revisor kan med fordel overveje, hvilke forhold i virksomheden det er, der har betydning for markedet og konkurrencen i branchen, herunder hvordan efterspørgslen er, hvordan priskonkurrencen udvikler sig, hvilken kapacitet virksomheden har i branchen og om virksomheden er sæsonpræget. Det er alle forhold, der er relevante for revisor at have med i sin forståelse af virksomheden og dens omgivelser.

Det andet element i ISA 315 revisor skal opnå forståelse for, er de reguleringsmæssige forhold, der er relevante for virksomheden. Det handler om for revisor, at se på det reguleringsmæssige miljø, herunder den regnskabsmæssige begrebsramme i virksomheden, samt hvordan det juridiske- og politiske miljø, i virksomheden er. Det er blandet andet forhold som regnskabspraksis, den specifikke branche, den reguleringsmæssige begrebsramme, lovgivning, miljøkrav etc., der alle kan påvirke branchen og virksomheden og som revisor derfor skal opnå forståelse for.

Det sidste element i ISA 315 revisor skal opnå forståelse for, er andre ekstern forhold. Andre eksterne forhold, er forhold, der kan påvirke virksomheden i relation til risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Derfor kan revisor med fordel overveje forhold såsom de økonomiske forhold i virksomheden, renteniveauet i virksomheden og virksomhedens finansieringsmuligheder, for bedre at kunne opnå forståelse for virksomheden og dens omgivelser.

Revisor skal samtidig også opnå forståelse af virksomhedens valg og anvendelse af regnskabspraksis, herunder hvis der er forhold, der er skyld i ændringer. Hertil er det nødvendigt for revisor at vurderer om virksomhedens regnskabspraksis er korrekt anvendt i forhold til virksomhedens forretningsområde, samt om der er overensstemmelse mellem den regnskabsmæssige begrebsramme og den regnskabspraksis, der bliver anvendt i branchen (ISA 315. 11 (c)). Forståelse af virksomhedens valg og anvendelse af regnskabspraksis, kan revisor blandt andet opnå ved at se på de metoder virksomheden benytter i relation til den regnskabsmæssige behandling af betydelige og usædvanlige transaktioner, samt se på om der er nogle ændringer i virksomhedens regnskabspraksis. Derudover kan revisor se på om der er nogle nye regnskabsstandarder, der gør sig gældende for virksomheden i branchen, herunder hvordan virksomheden vil indfører disse krav i virksomheden, samt på hvordan den regnskabspraksis virksomheden anvender har indflydelse på nye områder for virksomheden (ISA 315.A28).

Virksomhedens mål og strategier, samt de tilknyttede forretningsrisici er også et område revisor skal opnå forståelse for, fordi virksomheden ud fra disse faktorer udøver sin aktivitet med baggrund i branchen. Ud fra dette definere virksomhedens ledelse nogle overordnet mål, som den daglige ledelse bruger deres strategier til at opnå. Ligesom så meget andet, så kan virksomhedens mål og strategier ændres over tid og derfor er det faktorer revisor bør være opmærksom på i relation til risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser (ISA 315.A29).

Ligeledes skal revisor opnår forståelse af virksomhedens art, herunder virksomhedens struktur, hvor kompleks den er og om de har mange komponenter fordelt rundt på nogle geografiske områder, idet at dette kan give anledning til en forøget risiko for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Forståelse af virksomhedens struktur er med til at give revisor forståelse for om hvorvidt virksomhedens goodwill, investeringer, joint ventures og virksomheder med særlig formål er blevet regnskabsmæssigt behandlet korrekt, (ISA 315.A23). Derudover så skal revisor også opnå forståelse for virksomhedens drift, herunder ejerforholdene og relationerne mellem ejerne og andre personer eller virksomheder, da det er med til at give revisor forståelse for om transaktionerne med nærtstående parter er blevet identificeret og behandler regnskabsmæssigt korrekt (ISA 315.A23).

Hertil skal revisor også forespørge ledelsen om identiteten af de nærtstående parter, arten af det forhold mellem virksomheden og de nærtstående parter, hvilken type transaktioner og formålet med transaktionerne, herunder om der har været nogle ændringer fra året før (ISA 550.13). I de tilfælde, hvor revisor opdager at nogle transaktionerne er uden for virksomhedens normale drift, så skal revisor rette forespørgsler til ledelsen angående arten af disse transaktioner, herunder med henblik på om nærtstående parter kan være involveret (ISA 550.16). Betydelige ændringer i ovenstående i virksomheden fra tidligere år, kan medfører nye og flere risici eller ændre risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet, som revisor bør være opmærksom på (ISA 315.A25).

Af ISA 315.A36 fremgår det også at revisor skal opnå forståelse af virksomhedens regnskabsmæssige præstation, herunder hvordan virksomheden måler og gennemgår de forhold, de ser som de centrale præstationsmål. Både interne og eksterne præstationsmål er med til at skabe pres på virksomheden og ledelsen i virksomheden. Derfor kan forståelse af virksomhedens præstationsmål være med til at hjælpe revisor med at vurderer om, der er et sådan pres i virksomheden, for at nå præstationsmål, der kan resulterer i at ledelsen laver nogle handlinger, der forøger risiciene for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser.

3.8.4 Virksomhedens interne kontroller

Det er et væsentlig element i revisionsprocessen at revisor har forståelse for virksomhedens interne kontroller, da de hjælper revisor med at identificerer typer af mulige fejlinformation og faktorer, der har indvirkning på risiciene for væsentlig fejlinformation (ISA 315.A42). Det er dog ikke nødvendigt for revisor, at opnå forståelse for alle virksomhedens interne kontroller, det er nok at revisor ”kun” opnår forståelse for de interne kontroller der er relevante for regnskabsaflæggelsen. Hertil skal revisor gå ind og vurderer på

udformningen af de interne kontroller, for at fastslå om de er blevet implementeret. Dette kan gøres ved at revisor udfører yderligere handlinger end kun at rette forespørgsler til virksomhedens medarbejdere (ISA 315.13). De yderligere handlinger er i ISA 315.A66-A78 beskrevet.

Af ISA 315 fremgår følgende 5 kontrolkomponenter som revisor skal opnå forståelse for:

- Kontrolmiljøet (ISA 315.14)
- Virksomhedens risikovurderingsproces (ISA 315.15)
- Informations- og kommunikationssystem, samt tilhørende forretningsprocesser (ISA 315.18)
- Kontrolaktiviteter der er relevante for revisionen (ISA 315.20)
- Overvågning af kontroller (ISA 315.22)

Det skal dog siges at inddelingen ikke nødvendigvis viser, hvordan en virksomhed udformer, implementerer og vedligeholder de interne kontroller i virksomheden eller hvordan de vælger at kategoriserer særlige elementer af de interne kontroller (ISA 315.A51).

Kontrolmiljøet

Det første kontrolelement i ISA 315.14 er til hjælp for revisors forståelse af, hvilke kontrolelementer, der kan have indflydelse på revisionen er kontrolmiljøet. Kontrolmiljøet handler om at revisor først og fremmest skal have dannet sig en forståelse af, det kontrolmiljø, der er i virksomheden. Som led hertil skal revisor gå ind og vurdere om, hvorvidt den daglige ledelse har udviklet og opretholdt en kultur af ærlighed og god moral, samt den etiske adfærd i virksomheden. Derudover skal revisor også ind og vurderer på styrken af elementerne i kontrolmiljøet, således at de øvrige interne kontroller, giver et hensigtsmæssigt grundlag for om der er mangler i kontrollerne, der svækker de øvrige elementer i kontrolmiljøet (ISA 315.14). Kontrolmiljøet handler også om at revisor skal opnå forståelse for, hvordan ledelsen kommunikerer og fremhæver integritet og etiske værdier i virksomheden, da de er centrale i relation til effektiviteten af udformning, forvaltning og overvågning af kontrollerne i virksomheden.

Nogle enkelte dele i kontrolmiljøet kan være med til, at påvirke revisors vurdering af risici for væsentlig fejlinformation, herunder kontrolbevidstheden i virksomheden. Kontrolbevidstheden i virksomheden er et godt eksempel på, hvordan ledelsens påvirkning kan have indflydelse på udformningen af kontrolmiljøet i

virksomheden. Hertil hvordan samspillet mellem den øverste ledelse og den daglig ledelse fungerer, således at presset fra blandet andet markedskrav eller aflønningsordninger bliver minimeret og ikke kommer til at påvirke regnskabsaflæggelsen fra den daglige ledelse (ISA 315.A72).

Selvom et tilfredsstillende kontrolmiljøet har en positiv indvirkning i forbindelse med revisors vurdering af risici for væsentlig fejlinformation, så er et tilfredsstillende kontrolmiljø i sig selv ikke nok til at forhindre tilstedeværelsen af besvigelser. Et tilfredsstillende kontrolmiljø kan være med til at minimere risikoen for besvigelser, men det vil aldrig alene kunne forhindre forekomsten af besvigelser i virksomheden (ISA 315.A74).

Af ISA 315.A75 fremgår det, hvordan at tilstedeværelsen af et stærkt kontrolmiljø kan være med til at påvirke revisors vurdering af effektiviteten af andre kontroller og dermed påvirke revisors vurdering af risici for væsentlig fejlinformation, men ikke alene kan være med til at forebygge, opdage eller korrigeret for væsentlig fejlinformation i regnskabet.

Virksomhedens risikovurderingsprocesser

Det andet kontrolelement i ISA 315.15, der skal hjælpe revisor med forståelse af, hvilke kontrolelementer der kan have indflydelse på revisionen er virksomhedens risikovurderingsprocess.

Risikovurderingsprocessen i virksomheden danner grundlag for retningslinjerne i forhold til, hvordan den daglige ledelse skal håndtere risici i virksomheden. Af ISA 315.15, fremgår det at revisor skal opnå forståelse for, om tilstedeværelsen af de enkelte processer i virksomheden er nok til, at kunne identificerer relevante forretningsrisici for regnskabsaflæggelsen, er nok til at kunne foretage et skøn over betydelige risici i virksomheden, er nok til at kunne vurderer muligheden for at de indtræder i virksomheden og om de i virksomheden kan beslutte, hvilke foranstaltninger, der skal implementeres i virksomheden til at imødegå disse risici. I de tilfælde hvor virksomheden har etableret risikovurderingsprocesser, så er det revisors pligt at opnå forståelse for disse processer og dens resultater. Derudover skal revisor, hvis revisor har identificeret risici for væsentlig fejlinformation, som daglig ledelse ikke har identificeret, foretage en risikovurdering og vurderer om virksomhedens risikovurderingsprocesser er passende til virksomheden eller om der er mangler i virksomhedens interne kontroller (ISA 315.16). Ligeledes, hvis virksomheden ikke har etableret risikovurdering processer i virksomheden, så skal revisor ind og foretage vurderinger på baggrund af om den manglende risikovurderingsproces i virksomheden er passende eller om manglen udgør en betydelig mangel i virksomhedens interne kontroller (ISA 315.17).

Virksomhedens informationssystem

Det tredje kontrolelement i ISA 315.18, skal hjælpe revisor med at forstå, hvilke kontrolelementer der kan have indflydelse på revisionen af virksomhedens informationssystem.

Af ISA 315.18 fremgår det at revisor skal opnå forståelse for virksomhedens informationssystem og tilhørende forretningsprocesser, der er relevante for regnskabsaflæggelsen i virksomheden. Revisor skal altså, inden det er muligt at vurderer risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet, opnå forståelse for, hvordan informationssystemet i virksomheden er opbygget og hvilke oplysninger det leverer til regnskabet.

Virksomhedens kontrolaktiviteter

Det fjerde kontrolelement i ISA 315.20 skal hjælpe revisor med at forstå, hvilke kontrolelementer, der kan have indflydelse på revisionen, er virksomhedens kontrolaktiviteter.

For at revisor skal kunne vurderer risici for væsentlige fejl på revisionsmålsniveau, så skal revisor opnå forståelse for de kontrolaktiviteter, der er i virksomheden og som er relevante for revisionen. Således at revisor er i stand til at udføre yderligere revisionshandlinger, som modsvar på de vurderet risici. Hertil kræver det ikke forståelse af alle virksomhedens kontrolaktiviteter, kun dem der er relevante for revisionen (ISA 315.20) og samtidig skal revisor også opnå forståelse for, hvordan virksomheden reagerer på it-relateret risici.

ISA 315.A88, definere kontrol aktiviteter som de politikker og procedure, der er med til at sørge for at den daglige ledelses retningslinjer udføres. Hertil kan kontrol aktiviteten bestå af både it-systemer og manual systemer, de har dog forskellige måde, i relation til, hvordan de udføres og hvordan deres mål er udformet.

Revisors vurdering i relation til om en kontrolaktivitet er relevant for revisionen, bygger på to elementer. Det første om revisor vurderer at kontrol aktiviteterne er relevante og det andet i relation til om der er betydelige risici forbundet med kontrol aktiviteterne (ISA 315.A89). Yderligere bygger revisors vurdering på om kontrolaktiviteter er relevante for revisionen, om revisor har identificeret risiko for væsentlig fejlinformation og hvor revisor mener det vil være passende, at teste funktionaliteten af kontrollen ved at udfører en substanstest og dermed kunne fastlægge omfanget heraf (ISA 315.A91).

Det afgørende for revisor i forhold til, om det er nødvendigt, at gøre mere for at opnå forståelse af virksomhedens kontrolaktiviteter, er det kendskab som revisor har opnået med hjælp fra forståelsen af de

andre kontrolelementer i forbindelse med, om tilstedeværelsen eller fraværet af kontrol aktiviteterne er tilstrækkelige eller det giver mangler i virksomhedens intern kontroller (ISA 315.A92).

Virksomhedens overvågning af kontroller

Det sidste kontrolelement I ISA 315.22 skal hjælpe revisor med at forstå, hvilke kontrolelementer der kan have indflydelse på revisionen, er virksomhedens overvågning af kontroller.

Overvågning af kontroller er en proces, der over tid kan være behjælpelig med vurdering af effektiviteten af de interne kontroller i virksomheden og hvor det er muligt, at der samtidige bliver udført de nødvendige forbedrende tiltag af de interne kontroller. Det er ledelsens ansvar at fører tilsyn med virksomhedens kontroller. Hvilket enten kan ske gennem løbende aktivitet, der som oftest er inkorporeret i virksomhedens rutine aktiviteter eller ved separat at lave vurderinger på kontrollerne i virksomheden. Det kan også fremkomme i en kombination heraf (ISA 315.A98).

I forbindelse med at den daglige ledelse overvåger virksomhedens kontrolaktiviteter, så kan det være nødvendigt at der bliver inddraget information fra eksterne parter, såsom klager fra kunder eller bemærkninger fra den regulerende myndighed, i forbindelse med indikationer på mulige problemstillinger og/eller områder, der trænger til opmærksomhed fra virksomhedens side af, således at det kan forberedes og imødegås fremadrettet (ISA 315.A99). Det er derfor nødvendigt at revisor opnår forståelse for de informationskilder, virksomheden anvender som grundlag i deres overvågning af kontrolaktiviteter i virksomheden, er pålidelige, så der ikke drages forkerte konklusioner på baggrund af overvågning af virksomhedens kontroller (ISA 315.A104).

3.8.5 Risikovurderingshandlinger

Det fremgår af ISA 240.16, der henviser til ISA 315 og ISA 240.17-24, at i forlængelse af revisors risikovurderingshandlinger, så skal revisor opnå en bedre forståelse af virksomheden og dens omgivelser herunder også de interne kontroller, hvorledes de hænger sammen. Risikovurderingshandlingerne i ISA 240 er altså en betydelige del af ISA 315 og derfor bør ISA 240's krav til risikovurderingshandlingerne indarbejdes i de øvrige arbejdshandlinger i sammenhæng med risikovurderingerne i sin helhed ud fra ISA 315.

Vurdering af de risici der både skyldes fejl og besvigelser er begge omfattet af ISA 315. Da besvigelser er så betydelige, er der en række yderligere krav og vejledning til risikovurderingshandlingerne og de tilknyttede

aktiviteter, herunder indhentelse af information til brug for identificering af risici for væsentlig fejlinformation, der skyldes besvigelser i ISA 240.

I den samlede revisionsproces udgør risikovurderingshandlingerne et betydeligt og omfattende element. Her skal revisor foretage en række risikovurderingshandlinger med henblik på, at opnå forståelse for virksomheden og dens omgivelser, samt de interne kontroller, således revisor er i stand til at identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation og er i stand til at udforme og implementere passende reaktioner på de vurderet risici (ISA 315.3).

Revisor skal i sin risikovurderingshandlinger, foretage følgende 3 punkter der fremgår af ISA 315.6, for at kunne vurdere risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser.

a. Forespørgsler til den daglige ledelse og andre i virksomheden, der efter revisors vurdering kan have oplysninger, som kan bidrage til at identificere risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser eller fejl.
b. Analytiske handlinger.
c. Observation og inspektion.

For at revisor kan identificere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet og planlægge revisionshandlinger til imødegåelse af de identificeret risici, er det vigtigt, at revisor har kendskab til virksomheden. Derfor er det nødvendigt for revisor at de tidligt i processen, opnår et kendskab til virksomheden, dens omgivelser og dens interne kontroller, i sådan en grad, at revisor skal kunne identificere relevante risici og dermed fastlægge de revisionshandlinger, der skal udføres i relation hertil. Dette fremgår også yderligere af ISA 240.17-24, hvor der er beskrevet krav til revisor, at de skal foretage en række vurderinger, og indsamle en række oplysninger til brug for identifikation af risici for væsentlig fejlinformation, i forbindelse med risikovurderingshandlingerne, herunder at opnå forståelse for virksomheden, dens omgivelser og dens interne kontroller.

3.8.5.1 Forespørgsler til den daglige ledelse og andre i virksomheden

Forespørgsler, både helt generelt og til den daglige ledelse udgør en del af revisors risikovurderingshandlinger og foretage yderligere revisionshandlinger, hvis det er nødvendigt. Revisor har pligt til at forespørge ledelsen om der er eller har været betydelige forhold, der har påvirket virksomheden. Derudover skal revisor foretage yderligere forespørgsler om udformning af regnskabsrelateret processer,

samt hvilke kontroller der er til stede i virksomheden. Disse forespørgsler fra revisors side af, er med til at opdatere og vedligeholde revisors forståelse af virksomheden, herunder kulturen i virksomheden (ISA 240)

Revisor skal forespørger den daglige ledelse om følgende (ISA 240.17(

a. Den daglige ledelses vurdering af risikoen for at regnskabet kan indeholde væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser, herunder arten, omfanget og hyppigheden af sådanne vurderinger.
b. Den daglige ledelses proces til identifikation af reaktion på risiciene for besvigelser i virksomheden, herunder alle specifikke risici for at besvigelser forekommer, som den daglige ledelse har identificeret, eller som den er blevet underrettet om, eller grupper af transaktioner, balanceposter eller oplysninger som sandsynligvis er forbundet med en risiko for besvigelser.
c. Den daglige ledelses eventuelle kommunikation med den øverste ledelse om dens processer til identifikation af og reaktion på risiciene for besvigelser i virksomheden.
d. Den daglige ledelses eventuelle kommunikation til medarbejdere af dens holdninger til forretningsmæssige og etisk adfærd.

De forespørgsler til daglig ledelse, handler om revisors forståelse for, om ledelsen i virksomheden har overvejet risikoen for besvigelser og om virksomheden aktivt gør noget for at minimere risikoen for besvigelser.

3.8.5.2 Analytiske handlinger

Revisor udfører analytiske handlinger, som en del af risikovurderingshandlingerne for at identificerer usædvanlige forhold i en given virksomheds regnskab. Analytiske handlinger kan være med til at identificere sider af virksomheden, revisor ikke har været opmærksomme på og så kan de være med til at hjælpe revisor med vurderingen af risici for væsentlig fejlinformation, således at de danner grundlag for udformningen, og implementeringen af reaktioner på de vurderet risici. Under planlægningen skal revisor anvende analytiske handlinger som risikovurderingshandlinger, for at undersøge mulige risici områder i virksomheden. Denne handling er med til at hjælpe revisor med at udføre yderligere revisionshandlinger, hvis dette er nødvendigt. Med andre ord, så kan de analytiske handlinger være med til at belyse usædvanlige og/eller uventede resultater eller sammenhæng, der så kan hjælpe revisor med at identificerer risikoen for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser. Analytiske handlinger udført på

baggrund af risikovurderingshandlingerne kan favne både finansielle og ikke-finansielle informationer (ISA 315.A7-A9)

Formålet med de analytiske handlinger i risikovurderingshandlingerne er altså at undersøge om der er forhold, og i så fald hvilke forhold, der kan være væsentlige i relation til risikoen for besvigelser og som derfor kan være med til at påvirke revisionen.

Af ISA 520 fremgår det at, analytiske handlinger bliver beskrevet, som vurdering af finansielle oplysninger ved at analyser de forventede sammenhænge. Både mellem finansielle og ikke-finansielle oplysninger. Det handler også om at foretage undersøgelser af betydelige udsving mellem de forventede værdier og de faktiske værdier (ISA 520.4). Formålet med de analytiske handlinger, er at give revisor nogle revisionshandlinger, de kan anvende til at udfører en mere produktiv, økonomisk og effektiv revision og til at undersøge den forventede sammenhæng mellem både finansielle og ikke-finansielle data. Både fra samme periode, men også fra forskellige perioder. Det giver revisor mulighed for at undersøge, hvis der er nogle betydelige udsving i den forventede sammenhæng.

I ISA 520 er der i vejledningen 520.A1-A3, udarbejdet en definition på analytiske handlinger.

Standarden har opdelt de analytiske handlinger i finansielle og ikke-finansielle oplysninger:

- Finansielle oplysninger er regnskabsposter, det er indtægter og udgifter som indgår i regnskabet.
- Ikke-finansielle oplysninger er oplysninger som ikke indgår i regnskabet, standarden giver eksempel med antal medarbejdere.

Hvis der er nogle betydelig udsving, så skal revisor reagerer og enten: (ISA 520.7)

a. Rette forespørgsler til ledelsen og opnå egnet revisionsbevis som er relevant for ledelsen
b. Udfører andre revisionshandlinger, der efter omstændighederne er nødvendige (jf. afsnit A20-A21)

3.8.5.3 Observation og inspektion

Observation og inspektion er et element, der er med til at understøtte revisors forespørgsler til daglig ledelse og andre relevante medarbejder i virksomheden. Derudover så er det et element, der udover at understøtte forespørgsler også er med til at give information om virksomheden, dens omgivelser og dens interne kontroller.

Observationen og inspektion er elementer, hvor revisor observerer andre der er i gang med at udfører en proces i virksomheden og samtidig inspicerer revisor, virksomhedens registreringer, fysiske aktiver, interne/eksterne dokumenter etc. (ISA 315.A11).

4. Analyse af hvorledes risikoen for besvigelser vurderes

I dette afsnit vil respondenternes svar bliver sammenholdt og analyseret i forhold til ISA 240 og det relevante teori, i forhold til opgavens problemformulering. I interviewene er der blevet undersøgt, hvorledes revisor i praksis vurderer risikoen for besvigelser, som følge af regnskabsmanipulation, for at vurderer om der er en sammenhæng mellem standarden ISA 240 og praksis.
Opgaven er opbygget således, at hvert af de relevante krav fra ISA 240 har sit eget afsnit, professionel skepsis, drøftelser i opgaveteam, virksomheden, dens omgivelser og dens interne kontroller, samt risikovurderingshandlinger. Det er yderligere vurderet relevant, at inddrage big data og dens indflydelse, da big data kan ses som en forlængelse af analytiske handlinger og yderligere har der været stort fokus på dette område i revisionsbranchen.

I afsnittene vil der blive analyseret på, om der er en sammenhæng mellem standarden og hvordan revisor i praksis, vurdere risikoen for besvigelser.

Analysen vil basere sig på den teori og den praksis, som er fremkommet af respondenternes besvarelser. For at udføre analysen er der foretaget en række interview, hvor der er spurgt ind til den praktiske del af vurderingen af risikoen for besvigelser. Der skal igen gøres opmærksom på, at udtalelserne er respondenternes egne holdninger og de ikke udtaler sig på vegne af deres ansættelsessted. Interviewene vil blive sammenholdt med de centrale elementer i ISA 240, som vurderes relevante for problemformuleringen. Elementerne er blevet gennemgået i begrebs- og teoriafsnittet.

Der vil udover de danske standarder også blive refereret til den amerikanske standard, SAS no. 99, som regulere området besvigelser. Det er vurderet, at SAS no. 99 og ISA 240 har samme udgangspunkt og mange af de samme punkter omkring revisionen af besvigelser. Derfor er det vurderet, at det ikke vil skabe problemer, at sammenligne disse to.

4.1 Professionel skepsis

Professionel skepsis bliver i ISA 200 beskrevet, at revisor skal opretholde en kritisk holdning. Revisor skal være opmærksom på, om der er noget som kunne indikere, at der er tale om fejlinformationer, som skyldes enten besvigelser eller fejl. Revisor skal være kritisk overfor revisionsbeviset.

PCAOBUS.org definerer professionel skepsis således:

> *"Professional skepticism is an attitude that includes a questioning mind and a critical assessment of audit evidence".*

PCAOB (2012) mener at professionel skepsis er et vigtig element, når der er tale om en effektiv revision. Professionel skepsis skal bruges hele vejen igennem revisionen og ikke kun til dele af revisionen. PCAOB (2012) beskriver, hvordan forskellige faktorer, kan have indflydelse på, at revisor ikke udviser en korrekt professionel skepsis. Der er 3 områder, ifølge PCAOB (2012) , der primært har denne negative effekt. Det store arbejdspres som revisor er underlagt i perioder, tilliden til kunden, som man har haft over en længere årrække og til sidst manglende uddannelse og erfaring.

I ISA 240 er første krav, at revisor skal have en professionel skepsis gennem hele revisionen. Definitionen er som nævnt den samme som i ISA 200. Revisor skal være skeptisk uanset, hvad tidligere revisioner har konkluderet, da der kan være opstået ændringer i virksomheden siden sidste revision. Professionel skepsis skal komme til udtryk ved, at revisor især skal være skeptisk overfor, om der vil kunne opstå væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser. Med professionel skepsis skal revisor have en kritisk holdning til de informationer og materiale, som de har modtaget fra virksomheden, om der evt. er indikationer på, at der kan være risiko for væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser.

Den professionelle skepsis skal over for den givne information fra virksomheden indeholde overvejelser omkring pålideligheden af den afgivne information. Revisor skal efterprøve de givne informationer/materiale, hvor de skal være skeptiske over for pålideligheden af revisionsbeviset. Dette er uanset, hvad tidligere revisioner har givet anledning til.

Af IAASB (2012) fremgår det, at en skeptisk tilgang skal drive revisor til, at have en spørgende tilgang, når der skal arbejdes med de givne informationer og konklusioner.

Ifølge ISA 240 forventes det ikke, at revisor skal kontrollere registreringer eller dokumenter for deres ægthed. Det forventes dog, at revisor skal overveje pålideligheden ved det udleveret materiale og

dokumenter. Hvis den professionelle skepsis giver anledning til mistanke om besvigelser, skal der kontrolleres for ægtheden ved det udleverede materiale. Dette kan gøres ved at indhente bekræftelse direkte fra tredjepart eller en ekspert, der kan vurdere ægtheden af dokumenterne.

IAASB (2012) beskriver, at ifølge ISA 200 må den professionelle skepsis ikke stoppes af, udfordringer, udgifterne eller tiden for ikke at opnå nok sikkerhed ved revisionen.

ISA 240's krav om professionel skepsis er et vigtig element i forebyggelse og opdagelse af besvigelser. Der er enighed om, at professionel skepsis er vigtig i vurderingen af væsentlige fejlinformationer i forbindelse med besvigelser, men det kan diskuteres, om dette er et område revisor har nok fokus på. En undersøgelse fra USA viser nemlig, at i mange af besvigelsessager, har revisor ikke haft en professionel skepsis til revisionen (Beasley et al, 2001).

I forlængelse af ovenstående mener respondent A også, at denne kritiske/skeptiske tilgang kan have indflydelse på, om revisorer finder besvigelser.

> *"Der er to typer revisorer (…) den ene reviderer med kunden, kunden siger noget, som man dokumenterer i sine filer uden at stille for mange spørgsmål. Så er der den anden, som er lidt mere kritisk og forholder sig mere til informationerne". Respondent A.*

Respondenten mener, at hvis man som revisor er kritisk stillet over for sin kunde, vil man umiddelbart opdage flere besvigelser, end hvis man ikke er kritisk stillet igennem revisionen. Revisor skal dog stadig huske, at have et godt forhold til kunden og de skal huske, at være venlige og professionelle. Denne kritiske indgangsvinkel skal komme helt fra start i ens karriere, herunder hvordan de bliver oplært i revisionsfirmaerne, da dette vil have indflydelse på hvorvidt revisor ender med, at have en kritisk eller en mindre kritisk tilgang, fortsætter respondent A. Dette underbygges også en af PCAOB's kritikpunkter, at revisor ikke har nok erfaring til at udvise professionel skepsis.

> *"(…) hvordan man bliver opdraget, hvem der er ens chef, når man starter i branchen og hvem man lærer af (...)." Respondent A.*

Respondent A mener også, at ens erfaring indenfor revision, vil have indvirkning på hvor kritisk og skeptisk revisor er. Nyuddannede revisorer er ikke kritiske i deres revision, hvor revisorer med mere erfaring har en mere naturlig kritisk og skeptisk tilgang til revisionen. Han mener, på baggrund af den mindre revision, der bliver foretaget, at de nye regler omkring fravalg af revision også har indflydelse på, at revisorerne ikke opnår nok erfaring til at have tilstrækkelige professionel skepsis. IAASB (2012) beskriver ligeledes, at denne skepsis bliver påvirket af uddannelse, træning og erfaring. Den professionelle skepsis skal komme fra

revisionsfirmaerne og ikke kun gennem uddannelse, træning og erfaring. Hertil er kulturen i virksomheden også et fokusområde den ledende revisor skal have fokus på.

I forlængelse heraf nævner respondent C, at den manglende erfaring også er et problem, idet der er for mange på mellemniveauet i revisionsfirmaerne, som søger væk fra revisionsbranchen. Derved opstår der et hul mellem revisor med meget erfaring og revisor med ingen erfaring, hvilket kan skabe problemer med oplæringen af professionel skepsis.

Van Liempd et al. (2013) stiller spørgsmålstegn ved, om revisorer i Danmark er objektive nok, når der er tale om professionel skepsis. Der tages udgangspunkt i forståelsen af professionel skepsis som den er beskrevet i ISA 200. Artiklen lægger vægt på, at det er revisors holdning og dermed deres sindstilstand der er tale om. Denne sindstilstand mener Van Liempd et al. (2013) ikke er, defineret tydeligt nok i standarderne og at revisor dermed ikke har klare retningslinjer for, hvad professionel skepsis er og hvordan det skal bruges. De får heller ikke den rette uddannelse i at kunne opretholde den rette holdning/sindstilstand til revisionerne.

Van Liempd et al. (2013) mener derimod, at professionel skepsis kan inddeles i to områder:

- Man skal som revisor være skeptisk overfor ledelsen og det givne materiale.
- Revisor skal være skeptisk overfor ens egne og revisionstemaets holdninger.

Hvordan kan det være at Van Liempd et al, (2013) ikke mener at revisor er skeptiske nok? Gennem interviewene har der været et overordnet tema: tillid.

Respondenterne fra revisionshusene er alle enige i, at revisionerne bygger på tillid til virksomheden, men respondenterne oplever også, at den professionelle skepsis bliver tilsidesat. Professionel skepsis bliver i ISA 240 beskrevet, som ens tidligere erfaringer med ledelsen, ikke skal have indflydelse på revisionen. Det er en almindelig tendens, at revisor bruger tidligere erfaringer og holdninger, når de skal forholde sig skeptisk til revisionen mener, Van Liempd et al, (2013).

PwC's tillidsundersøgelse (PwC.dk 2018) viser, at danskerne er en af de mest tillidsfulde nationer i Europa. Danskerne har f.eks. en høj tillid til hinanden, til institutioner og til erhvervslivet. Undersøgelsen er foretaget i henhold til, hvordan almindelige dansker ser på tilliden til forskellige områder.

interviewene viser, at tillid kan have en indvirkning på hvor kritiske de er i forhold til deres vurdering af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

"(…) Jo tættere vi er på dem, jo mere tillid har vi til dem" Respondent F.

Respondent F nævner også, at en god mavefornemmelse for virksomheden og ledelsen vil have indvirkning på revisionen. Dette er der også andre af respondenterne, der kommer ind på.

Den professionelle skepsis bygger på revisors holdning til kunden og som Van Liempd et al, (2013) siger så, er holdningen en sindstilstand. I denne sindstilstand vil revisors personlige holdning til kunden også komme til udtryk. Som respondenterne også fortæller, så har de opbygget en holdning til virksomheden og dens ledelse, hvor der derigennem er skabt en tillid til virksomheden. Den høje tillid som PwC's tillids undersøgelse også viser, så kan det tyde på, at denne tillid også ses mellem revisor og deres kunde (PwC.dk 2018) . Det er også et emne, som alle respondenterne kommer ind på i relation til vurdering af risici for besvigelser. Den tillid der er blandt befolkningen i Danmark, kan være en af årsagerne til, at revisorer ofte har høj grad af tillid til ledelsen og medarbejderne, og derfor opnås den korrekte professionelle skepsis ikke.

Længden på kundeforholdet har også en indflydelse på, hvor skeptiske og hvor kritiske respondenterne er.

> *"(…) med en kunde hvor du er kommet en årrække, der har du en ret god fornemmelse for – tror jeg, til hvordan ledelsens holdning er til det at lave et ordentlig regnskab, til det skal være i orden." Respondent A.*

Kendskab til virksomheden er et vigtigt element for at udvise en professionel skepsis og for at kunne anvende sin professionelle skepsis. Kendskab til kunden gør, at revisor bedre kan være kritisk overfor de områder, som kan være risikofyldte i virksomheden, mener respondent F.

Han er dog ikke altid enig i, at længden på forholdet altid vil have en negativ effekt, på den professionelle skepsis.

> *"Der tror jeg man kan argumenter flere veje der, man kan måske sige, at vi ikke er så kritiske, forstået på den måde, at vi ikke skal se alt bevist, men det er måske også affødt af, at vi kender mere til kunderne. Altså vi har dannet os et indtryk af, hvor det er, det kan gå galt. Så jeg ved ikke, om det er fordi man er mindre kritisk. Jeg tror bare, at man har mere forståelse for, hvad det er, der er vigtigt for kunden og hvad er det for nogen værktøjer, han kunne finde på at trække i". Respondent F.*

Respondent F mener ligesom respondent A (citat ovenfor), at hvis kunden har haft samme chef over en længere årrække, så er revisor måske ikke altid helt lige så kritisk, som de måske ville være, hvis der tiltræder en ny chef i samme stilling.

Tillid til virksomheden kan stille spørgsmål ved, om revisor udviser den rigtige professionel skepsis. Det er også et af de elementer som ifølge PCAOB (2012), kan mindske den professionelle skepsis i en revision.

Undersøgelsen fra ACFE (2018) viser, at der er en sammenhæng mellem, hvor stort et beløbsmæssigt tab der er tale om, i forhold til, hvor lang tid besvigeren har arbejdet for virksomheden. Undersøgelsen viser, at revisor måske til tider, skal være mere kritisk over for personer, der har været ansat over en længere periode i virksomheden, da deres integritet kan ændre sig, jo længere tid de er ansat i virksomheden. Undersøgelsen viser yderligere, at besvigeren på ledelsesniveau ofte har evnerne til, at tilsidesætte kontroller og besvigeren ofte har de tekniske færdigheder, via uddannelse og deres position, der gør at besvigelserne ofte er forbundet med store omkostninger. Undersøgelsen peger på, at revisor også skal have, hvilke evner og tekniske færdigheder ledelsen har, med i sin vurdering af risikoen for besvigelser, da dette er nogle af de elementer som de nyere besvigelses modeller også har fokus på.

Regnskabet aflægges af ledelsen og ikke af revisorerne. Besvigelserne bliver ofte begået af den daglige ledelse i virksomhederne og ikke af medarbejderne. Dette skyldes, at det er den daglige ledelse, som ofte sidder med mulighederne, for at begå besvigelser, og yderligere også dem, som ofte oplever presset for at levere et regnskab, der skal leve op til nogle forventninger (ISA 240.4).

Den professionelle skepsis skal ifølge ISA 240 også forholde sig til ledelsen. Revisor skal derfor være kritisk overfor de regnskabstal, som ledelsen leverer, da ledelsen har mulighed for at manipulere med dem. Den professionelle skepsis skal også dække over adfærden hos ledelsen, hvordan er deres adfærd nu i forhold til tidligere revisioner.

Respondent E fortæller, hvordan han har oplevet, at en chef havde ændret adfærd, da han var stresset. Der var ikke tale om besvigelser, men alligevel var opgaveteamet opmærksom på, hvad chefen sagde og de udfordrede det derfor mere end normalt.

> *"(…) der var en sag, hvor han var begyndt at være meget stresset, man kunne godt mærke at der var meget at se til, og man fik måske nogle lidt kortere svar (…) så spørger vi, hvad siger den pågældende person her, hvordan kan det være, vi får så hurtig svar".*
> *Respondent E.*

Revisorer skal også udvise professionel skepsis overfor medarbejdere, eksempelvis medarbejdere i regnskabsafdelingen. Hvilke evner har de og hvilke adgange har de til f.eks. it-systemer? Som respondent E også beskriver, så er man opmærksom på og kritisk overfor, hvad medarbejderne foretager sig, om de begår fejl og om de er bevidste eller ej.

Ud fra ACEF's (2018) undersøgelse, ses det, at der er nogle tendenser på en sammenhæng mellem omfanget af besvigelsen og hvilke evner medarbejderne har via sin uddannelsesmæssige baggrund og sin position i virksomheden. Men i forlængelse af denne mulighed kræves det også, at besvigeren har en vis kapacitet, som kan udnyttes til at omgås kontrollerne jvf. besvigelsesdiamanten, som er gennemgået tidligere. Besvigeren skal kunne acceptere den mulighed, der er for at begå besvigelsen. Besvigerens evner kan være nok, men oftest er der også andre små tegn, revisor kan observere og forespørge ledelsen eller andre medarbejdere i virksomheden, om tegnene er normale i forhold til de pågældende observationer.

Professionel skepsis, skal ifølge ISA 220 og ISA 240, benyttes gennem hele revision. Et område hvor respondenterne specielt har bemærket, at denne professionelle skepsis skal anvendes er i forbindelse med regnskabsmæssige skøn.

En af respondenterne oplever, at revisorer ikke altid er kritiske nok, når det gælder regnskabsmæssige skøn, da det ved skøn ikke altid er nok at forholde sig kritisk overfor det udleveret materiale. Revisor skal derfor også her være mere skeptisk over for baggrunden i relation til vurderingen af skønnet. Når der tales om skøn, er det ofte en vurdering uden de store sikkerheder.

> *"Jeg laver selv kvalitetskontrol internt og eksternt (…) der er meget stor forskel (…) Jeg ser mange eksempler på, at nogle slet ikke er kritiske nok" Respondent D.*

Respondent F oplever, at det ikke altid er kundernes intention at begå besvigelser på dette område men, at det tit er uvidenhed der gør, at skønnet kan virke urealistisk. Respondenten mener, at det handler om at kende sin kunde og derved skabe den rigtige skepsis, der passer til kunden.

> *"Så man kan sige rent metodisk så handler det om at kende sin kunde, så man ved, hvor det er, at de kan se muligheder og incitament for, at gøre det her og så søge der" Respondent F.*

Det regnskabsmæssige skøn er ofte et skøn, foretaget af virksomheden selv og som respondenterne siger, så er det et område, der kan have stor indflydelse på regnskabet. Respondent E fortæller ligeledes, hvordan det er et område, som den ansvarlige partner har ansvaret for.

ISA 240 har stor fokus på, at være kritisk overfor det materiale, der kommer fra kunden, når der er tale om professionel skepsis. Men respondent A og B fortæller flere gange under interviewet, at revisor også skal

være kritisk overfor den branche, som virksomheden agerer i. Der skal altså kigges på hele virksomheden herunder, hvordan er den opbygget? Hvem er interessenterne? Har de nogle store banklån? etc. Disse udtalelser fra respondent A og B viser, at det ikke er tilstrækkeligt kun at have en professionel skepsis over for materialet og udtalelserne, når der skal foretages en vurdering af risikoen for besvigelser i forbindelse med regnskabsmanipulation, men der skal også være fokus på forhold i og omkring virksomheden.

4.1.1 Delkonklusion – professionel skepsis

Ifølge ISA 240 er professionel skepsis et krav i standarden. Professionel skepsis skal vise sig overfor, dels hvad virksomheden fortæller og dels deres dokumentation. Revisor skal altså ikke stole blindt på virksomheden. Spørgsmålet er så, om denne professionelle skepsis bliver anvendt i praksis og om den bliver anvendt i sammenhæng med vurderingen af risikoen for besvigelse?

Interviewene viser, at alle respondenterne, der arbejder inden for revision er opmærksomme på den professionelle skepsis. Revisor skal have en kritisk tilgang til hele revisionen, idet den kritiske tilgang skal være med til at opnå en fornuftig og god vurdering af risikoen i forhold til opdagelse af eventuelle besvigelser. Som en af respondenterne forklarer, så vil en mere kritisk revisor have bedre muligheder for at opdage besvigelser, end en ikke kritisk revisor. Der er altså en sammenhæng mellem standarderne, teorien og hvordan professionel skepsis bliver anvendt i praksis.

Interviewene viser, at den professionelle skepsis især bliver anvendt når der er tale om regnskabsmæssige skøn. På dette område er der ikke samme dokumentations muligheder, som der er på andre områder af revisionen, og skønnet er ofte udarbejdet på baggrund af ekstern ekspertise eller virksomheden egne forventninger. Derfor kan revisor ikke opnå sikkerhed via almindelig dokumentation, og derfor må revisor ofte selv foretage en vurdering, som bunder i deres professionelle skepsis.

Respondenterne fortæller også i interviewene, hvordan den professionel skepsis skal opnås gennem uddannelse og erfaringen, hvilket også er et indsatsområde som Van Liempd et al, (2013) er enig i.

De fleste respondenter er enige i, at tilliden til ledelsen og virksomheden generelt havde en afsmittende effekt på deres professionelle skepsis før og under revisionen. Der er en tendens blandt respondenterne til, at hvis der en vis tillid til kunden og regnskabschefen, så er de måske ikke altid helt så kritisk i deres vurdering af risikoen for besvigelser i forhold til udtalelser eller dokumentation, der leveres af regnskabschefen. Der er altså en afvigelse i forhold til standarderne omkring professionel skepsis, den anvendte teori og praksis, når det kommer til tillid. Standarden beskriver, at revisor ikke må basere den professionelle skepsis på tidligere erfaringer eller holdninger, men interview af opgavens respondenter

viser dog, at de benytter sig af deres tidligere erfaringer og holdninger, når de anvender den professionelle skepsis, samt at den tillid de opbygger over flere revisioner, har en negativ effekt på den professionelle skepsis.

Professionel skepsis bliver anvendt i praksis, når revisor skal vurdere risikoen for besvigelser i forbindelse med regnskabsmanipulation. Professionel skepsis bliver benyttet til, at stille kritiske spørgsmål til bl.a. regnskabsmæssige skøn. Interviewene viser, at respondenterne via deres kritiske tilgang, er opmærksom på, om der kan være en risiko for regnskabsmanipulation, om det er en bevidst handling, eller som respondent F beskriver, ofte tale om uvidenhed hos kunden. Dog har tilliden til kunden en indvirkning på den professionelle skepsis og dermed også på, hvordan revisor vurderer risikoen for besvigelser. Interviewene viser en tendens til, at hvis der er tillid til kunden, har man ikke samme kritiske tilgang til revisionen og besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Interviewene viser, også at professionel skepsis ikke er en handling, som kan stå alene, men den bliver anvendt i forlængelse af andre.

4.2 Drøftelser i opgaveteamet

Ifølge standarden ISA 240 er der ligeledes et krav, at det reviderede opgave team sætter sig sammen og gennemgår revisionen og virksomheden, inden selve revisionen går i gang. Drøftelser i opgaveteamet skal medvirke til, at revisorerne opnår en forståelse for virksomheden og dermed er i stand til at identificere og vurdere en evt. risiko for besvigelser. Drøftelserne skal indeholde, i hvor høj grad virksomhedens regnskab kan være udsat for væsentlige fejlinformationer. I ISA 240.A10-A11 er der beskrevet mere detaljeret, hvad der bør drøftes i opgaveteamet, således at revisor kan vurdere, hvor udsat virksomhedens regnskaber er for væsentlige fejlinformationer i forbindelse med besvigelser.

Det er ikke en forudsætning i ISA 240, at alle i opgaveteamet skal være med til drøftelserne. Det er dog her partnerens ansvar, at videregive de nødvendige informationer til resten af teamet. Drøftelserne skal indeholde overvejelser omkring risikoområder for besvigelser, som skal undersøges under revisionen. Dette sker på baggrund af deres viden omkring virksomheden, branchen og tidligere revisioner.

Revisionsopgavens ansvarlige partner skal sikre, at risikoen for fejlinformationer i forbindelse med besvigelser bliver drøftet tilstrækkeligt. Partneren og de mere erfarne medlemmer af opgaveteamet, skal dele deres erfaringer med hinanden og resten af teamet. Drøftelserne skal indeholde en risikovurdering, af

de enkelte regnskabsposter, hvor anses risikoen for besvigelser at være størst. Virksomhedens ledelse skal også vendes på mødet, det skal nemlig drøftes, om ledelsen kan have til hensigt at begå besvigelser.

Det er i forbindelse med drøftelserne, at der bliver lagt en plan for revisionen. Det skal bl.a. undersøges, om der er områder, som opgaveteamet skal være ekstra opmærksomme på? Det bliver endvidere planlagt, hvilke handlinger, der skal benyttes og om revisor skal benytte sig af handlinger, som de ikke tidligere har benyttet sig af eller, hvorvidt der skal ændres på nogle af deres handlingerne.

Af ISA 240 fremgår det, at det ikke er nødvendigt, at hele teamet deltager i disse drøftelser, men at partner og manager skal give vigtige og nyttige informationer videre til resten af teamet. Dette er Beasley et al. (2003) ikke enig i. De mener derimod, at hele opgave temaet skal være med til disse drøftelser. De mener yderligere, at partner og manager skal dele deres erfaringer med mere uerfarne på temaet. Drøftelserne vil også være med til at styrke den professionelle skepsis hos de yngre i opgaveteamet. At inddrage de nye på opgaveteamet til drøftelserne, vil kunne bidrage med nye indgangsvinkler og de vil kunne stille spørgsmål de steder, hvor de erfarne revisorer måske mangler deres professionelle skepsis efter mange års samarbejde med virksomheden. Drøftelser i teams kan være omkostningsfulde og derfor vil revisorerne ifølge Beasley et al. (2003) ikke altid bruge den nødvendige tid på at drøfte de risici, der er forbundet med revisionen.

PCAOB (2007) har lavet en undersøgelse, hvor de har undersøgt, hvordan revisorerne i USA benyttede sig af drøftelser/brainstorming i opgaveteamet. Undersøgelsen viste, at dette var et punkt, som ikke altid blev gennemført, eller at det først blev gennemført under revisionen i stedet for, før revisionen gik i gang. Undersøgelsen viste også, at hvis drøftelserne blev afholdt, så var det heller ikke altid, at de ledende revisorer på opgaven var til stede til drøftelser, som standarderne ellers foreskriver.

Ifølge Beasley et al. (2003) er brainstorming som element i drøftelserne, SAS no. 99[3] to delt. Brainstorming skal sikre den professionelle skepsis gennem hele revisionen (se afsnittet omkring professionel skepsis), og derudover skal revisor overveje risikoen for, om der kan forekomme besvigelser. ifølge SAS No. 99 er brainstorming en vigtig del af drøftelserne i opgaveteamet, hvor der også her bliver lagt vægt på, at hele opgaveteamet skal være med til brainstorming. Dett er i modsætning til ISA 240, hvor der bliver lagt mere vægt på, at de skal drøfte og overveje muligheder for besvigelser.

Denne opgaves respondenter repræsenterer både mellemstore revisionshuse samt store revisionshuse og det er derfor naturligt, at der vil være en forskel på, hvordan drøftelserne bliver grebet an. ISA 315.A16

[3] SAS no. 99 Consideration of fraud in a finanscial statemnt audit.

beskriver, at det ikke altid er muligt, at der et team på revisionen, men at størrelsen på kunden har en indflydelse på antallet af revisorer i opgaveteamet.

Drøftelser i opgaveteamet ligger i planlægningsfasen. Som de fleste af respondenterne nævner, så er planlægningsfasen en vigtig del af deres revision. Det er i planlægningsfasen, at de drøfter, hvordan revisionen de tidligere år er forløbet og om der er områder i år, der skal undersøges nærmere. Respondent E uddyber:

> *"(…) for ligesom at vide hvad det er vi skal sætte ind på, der er jo der hvor der bliver lavet en helt strategi for hvad, skal vi være opmærksom på og det, er også der hvor vi går ind og kigger på, hvad der har været af besvigelser tidligere år" Respondent E.*

Flere af respondenterne fortæller, at de anvender revisions programmer, hvori denne planlægningsfase er indbygget. Respondent D fortæller, at ofte ser man at planlægningsfasen "bare" bliver kopieret fra året før og dermed forholder de sig ikke til virksomheden hvert år, og der vil derfor ikke være disse drøftelser som standarden ISA 240 foreskriver.

Dog viser interviewene også med respondenterne, at der bliver drøftet kendskab til virksomheden og dens omgivelser i deres planlægningsfase, som også er et element som drøftelser i opgaveteamet, skal komme ind på, når de skal vurdere risikoen for besvigelser, som følge af regnskabsmanipulation.

Respondent E beskriver, hvordan de inden revisionen holder et kick off møde med hele teamet, hvor de drøfter, hvad der plejer at blive gjort og hvad der skal gøres af nye handlinger i år. Han fortsætter, at partneren ikke altid er til stede til disse møder, men ofte er en manager den ledende person på opgaven.

Respondent A og B fortæller også, at når de bl.a. får nye kunder, bruger de ofte mere tid på, at drøfte hele virksomheden igennem, er der evt. et pres for at regnskabet skal have et bestemt resultat, eller er der en bank som har afgivet store lån, som kan presse virksomheden? Herunder, hvordan er virksomheden bygget op, hvad sælger de, hvordan hænger de sammen i koncernen? Nogle af disse områder skal drøftes og vil også give indikationer på områder, hvor det er risiko for besvigelser, eller om det evt. er incitamenter for at begå dem.

Beasley et al. (2003) og PCAOB (2007) beskriver, hvor vigtig brainstorming er før revisionen igangsættes. Dog er det et område som halter lidt efter, ifølge PCAOB (2007) undersøgelsen. Interviewene med opgavens respondenter tyder heller ikke på, at der bliver foretaget en brainstorming omkring risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Der bliver nævnt, hvordan denne planlægningsfase er

indarbejdet i revisionsprogrammerne, men at der ikke hvert år bliver taget stilling til de områder, som ISA 240 nævner omkring, hvad drøftelserne i opgaveteamet skal indeholde.

Drøftelser i opgaveteamet skal også afdække, hvordan revisionen skal foregå og hvilke områder der skal afdækkes. Det er også i planlægningen, at revisor skal undersøge muligheden for brugen af uforudsigelige revisionshandlinger. Valget for brugen af uforudsigelige handlinger skyldes ofte en vurdering af risiko for besvigelser eller, at det er en naturlig måde for revisor at forebygge muligheden for besvigelser på.

Ifølge McKee (2006) er revisorerne måske blevet for forudsigelige i deres revision. Virksomheden ved, hvad revisor ønsker at se og hvilke områder de afdækker. Denne viden gør det muligt for besvigeren at begå besvigelser på konti, der ikke bliver afdækket i revisionen eller måske finde andre måder at skjule besvigelserne på. Ifølge McKee (2006) er der sammenhæng mellem professionel skepsis og uforudsigelige revisions handlinger og at revisor som led i en professionel skepsis skal afdække revisionen med uforudsigelige handlinger. Uforudsigelige handlinger kan være med til, at mindske det "hjørne" i besvigelsestrekanten, der omhandler besvigerens muligheder for at begå besvigelser. Drøftelser i teamet skal altså også omhandle, hvordan de kan gøre deres revision mere uforudsigelige for, at kunne afdække risikoen for besvigelser.

ACFE (2018) viser, at hvis en virksomhed bliver udsat for uforudsigelige revisionshandlinger, så er der større chance for, at revisor opdager besvigelserne og derved bliver omkostninger forbundet med besvigelserne mindre.

Uforudsigelige handlinger er ikke noget, som alle de interviewede respondenter bruger meget tid på og det er ej heller noget, som de planlægger forud for revisionen.

> *"(…) Hov nu kom vi lige pludselig på uanmeldt besøg og altså det er jo tilbage til noget helt praktisk, at man skal have et mødelokale og de skal være der (...) og kunden vil jo også have af vide, hvornår vi kommer på planlægning, for de vil ikke lave andre ting, de vil jo være sammen med os (...)" Respondent B.*

Uforudsigelige handlinger bliver af respondenterne forklaret som, at de ofte vælger at undersøge en anden konto end de normalt kigger på f.eks. under omsætningen eller konti som er små og under væsentlighedsniveauet, som normalt ikke er en, der vil blive kigget nærmere på. Uforudsigelige handlinger kan indeholde mange forskellige handlinger, men ofte som respondenterne A og B også udtrykker det, så er handlingerne ofte begrænset af, at kunden skal være til stede på tidspunktet, så de kan hjælpe med at fremskaffe det ønskede materiale. Derfor ender det ofte med at revisor annoncere sit besøg hos

virksomheden i stedet for at komme uanmeldt og derfor bliver revisionshandlingen ikke uforudsigelig længere.

> *"(…) Det er så lidt en produktion man skal igennem". Respondent A.*

Respondent D nævner, at de tit sender en materialeliste ud til kunderne men, at deres udvalgte stikprøver ikke bliver sendt med. Det er så her respondenten oftest anvender uforudsigeligheden i deres revision, ved at virksomheden ikke kender til, hvilke specifikke stikprøver og hvilke konti, revisor ønsker at undersøge.

Interview af opgavens respondenter har vist en tendens til, at det ikke så ofte, at der bliver benyttet uforudsigelige revisionshandlinger. Handlingerne bliver oftest benyttet når respondenterne har mistanke om besvigelser. Men de handlinger, der bliver benyttet, har oftest karakter af, at der bliver kigget på konti, som man normalt ikke kigger på, eller der bliver taget stikprøver på transaktioner, der er under væsentlighedsniveauet.

> *"I år tester vi lige den her, fordi nu har de ikke de sidste 4 år givet os noget materiale på den her lille konto her, så det er hernede de kunne lave lidt hygge og finde på noget ikke, så der vil vi tage et enkelt år, hvor vi lige siger at nu kører vi lige på den der". Respondent D.*

I modsætning til hovedparten af opgavens respondenter, fortæller respondent F, hvordan han som regel gør brug af uforudsigelige handlinger.

> *"Personligt så gør jeg det altid lidt selv". Respondent F.*

Men respondenten siger samtidigt, at det handler meget om, hvem der er med på opgaveteamet og hvilken manager, der er tilknyttet opgaven. Når respondenten benytter sig af uforudsigelige handlinger, sker det ved, at respondenten kigger på, hvad der ser mystisk ud og hvor ledelsen ikke forventer, at revisorerne revidere.

4.2.1 Delkonklusion – drøftelser i opgaveteamet

ISA 240 har krav om, at der skal foretages drøftelser i revisionsteamet. Drøftelserne skal afdække de eventuelle risici, der er forbundet med virksomheden.

Drøftelser I opgaveteamet bliver beskrevet af respondenterne som en handling, der ikke altid bliver foretaget som en del af deres vurdering af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Dette kan skyldes, at nogle af respondenterne kommer fra mellem revisionsfirmaer, hvor det ikke altid er

kutyme , at opgaveteamet består af flere medlemmer. Interviewene viser herudover, at disse drøftelser omkring risikoen for besvigelser også bliver foretaget løbende gennem revisionen. Det bliver også fortalt, hvordan planlægningsfasen til tider "bare" bliver kopieret fra tidligere års revisioner og der derved ikke bliver taget stilling til kunden og dens risiko for besvigelser i form af drøftelser i opgaveteamet. Dog bliver der fortalt, at der inden revisionen også bliver skabt en forståelse for virksomheden, som standarden ISA 240 foreskriver.

En af handlingerne under drøftelser i opgaveteamet er at benytte sig af uforudsigelige handlinger. De uforudsigelige handlinger er forbundet med revisors vurdering af risikoen for besvigelser. Interviewene af opgavens respondenter har vist, at disse handlinger bliver anvendt, dog ofte først i forbindelse med mistanke om besvigelser. Interviewene har dog også vist, at de ofte blive anvendt, hvis de synes, at der er noget, som ser lidt mistænkeligt ud i revisionen. Det er kun én af respondenterne, der fortæller, at de uforudsigelige revisionshandlinger er indarbejdet i deres revision.

McKee, (2006) beskriver, at disse handlinger gør ens revision mere effektiv, men respondenterne i opgaven fortæller derimod, at det er en handling, som oftest først bliver anvendt ved mistanke om besvigelser, eller hvis de vurderer, at der kan være risiko for besvigelser.

Interviewene med opgavens respondenter viser, at der er forskellige tilgange til drøftelser i opgaveteamet. Dette skyldes, at når der er tale om mindre kunder, så kan drøftelser i opgaveteamet ikke benyttes pga. for få medlemmer på teamet. Dog fortæller respondenterne fra de store revisionshuse, at der bliver diskuteret til møderne, hvem virksomheden er og hvilke risici der er forbundet hermed. Respondenterne giver udtryk for, at disse drøftelser sker løbende i revisionen, men som PCAOB (2007) også har undersøgt, så er det ikke et område, der er tilstrækkelig fokus på. Drøftelserne i opgaveteam har altså ikke det ønsket fokus, som ISA 240 lægger op til, dette kan skyldes, de omkostninger som er forbundet hermed og som ikke har en direkte indvirkning i revisionen. Dog skal der gøres opmærksom på, at 2 af de 3 respondenter der til dagligt beskæftiger sig med revision, revidere mindre virksomheder og dermed er der også mindre opgaveteams. Dette kan medfører, at der bliver snakket om virksomheden, men dette ikke opfattes som drøftelser.

Drøftelserne i opgaveteamet har i interviewene givet indtryk, at der bliver drøftet hvordan revisionen normalt forløber, og hvordan den skal forløbe, og her anvendes også den viden om virksomhedens udviklingen, man har fundet frem til via de analytiske handlinger.

4.3 Virksomheden, dens omgivelser og virksomhedens interne kontroller

4.3.1 Virksomheden og dens omgivelser

At opnå forståelse for virksomheden og dens omgivelser er en løbende dynamisk proces for revisor. I ISA 315.A1 er det beskrevet, at revisor skal indsamle, opdatere og analysere information gennem hele revisionsprocessen. Revisor skal opnå en forståelse af virksomheden og dens omgivelser ved at udføre risikovurderingshandlinger via deres erfaring fra tidligere revisioner. Dette kan blandt andet opnås gennem forespørgsler til relevante personer i virksomheden, herunder den daglige ledelse, observation og inspektion af virksomheden.

Det er vigtigt, at revisor begrænser sig, så det kun er de relevante forhold, der bliver inddraget i forhold til regnskabet og regnskabsaflæggelsen. Hvis ikke revisor begrænser sig og er kritisk i forhold til forståelse af virksomheden og dens omgivelser, så kan forhold der er irrelevante blive inddraget i revisionen og risikovurderingshandlingerne, hvilket ikke er optimalt (Davidsen el al. 2015).

Opgavens respondenter fortæller, at kendskab til virksomheden er en del af deres planlægningsfase i forbindelse med revisionen. De beskriver, at de alle anvender standard revisionsprogrammer, hvor der er indarbejdet handlinger, som skal afdække risici for væsentlig fejlinformation, der skyldes besvigelser.

Af ISA 315 fremgår det, at brancheforhold er et væsentlig element i relation til at opnå forståelse af virksomheden og dens omgivelser, idet den branche som virksomheden opererer i, kan være med til at give virksomheden specifikke risici for væsentlig fejlinformation. Derfor er det vigtigt, at der i opgaveteamet er inkluderet medarbejdere, der har en tilstrækkelig og relevant viden om, samt erfaring, inden for den branche virksomheden befinder sig i, således at risici for væsentlig fejlinformation minimeres bedst muligt. Hertil skal de relevante branchespecifikke faktorer, som ifølge ISA 315, omfatter det konkurrencemæssige miljø, der er i branchen, leverandør- og kundeforhold, sæsonpræget aktiviteter, samt den teknologiske udvikling revisor med fordel også kan overveje i relation til risici for væsentlig fejlinformation.

Sæsonbetingede varer, som ISA 315 også beskriver, er et emne opgavens respondenter også kommer ind på i relation til at forstå virksomheden og dens omgivelser. De nævner blandt andet, hvordan de anvender mønstre, observationer og deres mavefornemmelse i forhold til om det faktiske og det forventede resultat stemmer overens i virksomheden.

Respondent E fortæller, hvordan de ser på omsætning i virksomheden i relation til, hvilken branche virksomheden konkurrerer i. Hvilket flere af respondenterne også forholder sig til da en forståelse af, hvor omsætningen kommer fra, kan give kendskab til omsætnings perioder. Om der evt. er nogle måneder i

regnskabet, der skiller sig markant ud i forhold til resten af året, hvor det ikke giver mening, fordi der er en forventning til, at salget er på samme niveau i alle måneder. Derudover nævner respondent E også, at de kigger på, hvad det, er virksomheden beskæftiger sig med. Er det salg af tøj, juletræer eller noget helt tredje, som virksomheden sælger? Uanset hvad det er, så er det et element, der kan være med til at hjælpe revisor med at opnå forståelse af virksomheden og hvilken branche den konkurrerer i.

> *"(…) og så er der selvfølgelig sådan nogle dækningsgrader om omsætningen i forhold til vareforbrug, hvordan ser det ud og har de lige pludselig mega høj dækningsbedrag på deres salg? Så kunne der være noget galt her også i forhold til årets udvikling altså januar, februar og marts til december, er det samme salg? Er det juletræer han sælger i december eller er det tøj hele året?" Respondent E.*

Der, hvor det faktiske og det forventede resultat ikke stemmer overens, så nævner opgavens respondenter også, hvordan de håndterer disse uoverensstemmelser i forhold til at dokumentere, at revisor har overvejet de forhold. De nævner herunder, at det er en skønssag, om det revisor har gjort, er det rigtige, men at det vigtige er, at de i det mindste har gjort noget. Altså at revisor har gjort sig nogle overvejelser omkring uoverensstemmelserne og reageret på dem.

> *"(…) dokumentere for at man har overvejet og gjort et eller andet. Om man så har gjort nok og det rigtige, det er jo en skønssag. Hvis du har gjort et eller andet – du har forholdt dig til det, så … er du allerede kommet langt. Det er ligesom læger – et fejlskøn er ofte acceptabel, men det at du ikke gør noget, det er … så er det op af bakke ik. (...)" Respondent A*

Revisor skal endvidere opnå forståelse af virksomhedens struktur og hvor kompleks den er, da det ifølge ISA 315 er elementer, der giver øget risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet, som følge af besvigelser.

Respondenter fortæller, at forståelse for virksomhedens struktur og hvor kompleks virksomheden er, er en vigtig faktor til at vurdere risici for væsentlig fejlinformation. De nævner herunder, at de forholder sig til om virksomhedens struktur har ændret sig undervejs. Endvidere fortæller respondenterne, at kompleksiteten af virksomheden, f.eks. kan afhænge af størrelsen på virksomheden jo større virksomheden, er eller jo flere datterselskaber der er, kan medføre, at virksomheden bliver mere kompleks.

> *"Kompleks organisation er en faktor, du kigger også på, hvad det er for en ledelse (...). Som har en kompleks koncernstruktur, hvor der er en masse selskaber rundt omkring (...).*

Sådan nogle ting kunne jo også gøre, at man siger, der er måske noget her, som jeg gerne lige vil kigge lidt mere på i revisionen og måske have nogle forklaringer og noget dokumentation for det. " Respondent A

Respondent D fortæller dog, at de ikke altid forholder sig til, om der har været ændringer i virksomhedens struktur og hvad dette kan betyde for virksomheden, selvom standarden ISA 315 foreskriver, at de skal. Det skal ses i forlængelse af, at hvis det er en virksomheden, de har haft gennem en årrække, så forholder de sig ikke altid til, om der er sket ændringer i virksomheden og dens struktur, fordi de i stedet genbruger tidligere arbejdspapirer omkring virksomhedens struktur.

"Hvis du skal gøre det rigtigt, så skal du i teorien ind og ligesom forholde dig til … altså i hvert fald som minimum, har der været nogle ændringer i de strukturer? Det skal du ind og gøre hvert år" Respondent D.

Det fremgår endvidere af ISA 315 at forståelse af virksomhedens ejerforhold og forbindelser mellem ejerne og virksomheden også kan være med til at hjælpe revisor med at opnå forståelsen af virksomheden og dens omgivelser.

Flere af respondenterne nævner også, at have forståelse for ejerforholdene i virksomheden, er et vigtigt element i forståelse af virksomhedens drift. Specielt i de små virksomheder fortæller flere respondenter, at det er et forhold, som de er opmærksomme på, i relation til hvor meget ejerne er til stede og hvad deres holdning er.

"Som jeg sagde før, jamen hvem er det der sidder i den pågældende afdeling og hvad har de ligesom af muligheder i relation til den position de nu har – altså hvilken adgang har de og sådan noget, ik´. Kan bogholderen køre det hele igennem osv. og hvor meget kigger lederen på månedsregnskaber." Respondent D

Det fremgår yderligere af ISA 315, at det kan hjælpe revisor til at opnå forståelse af virksomheden og dens omgivelser, hvis revisor opnår forståelse af virksomhedens transaktioner. At de her går ind og analysere på, om der har været nogle betydelige ændringer i virksomhedens transaktioner, der kan øge risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet, som følge af besvigelser.

Det er også et element opgavens respondenter lægger vægt på, når de skal opnå forståelse af virksomheden og dens omgivelser. Flere af opgavens respondenter fortæller endvidere, at de forholder sig til, hvor kompleks transaktionerne i virksomheden er og de vurderer, om der er tale om standard transaktioner eller ej, hvor de bruger deres mavefornemmelse i forhold, til om transaktionerne øger risici

for væsentlig fejlinformation i regnskabet.

Respondent B fortæller, at hvis der er transaktioner i virksomheden, som de ikke forstår, så beder de kunden om at uddybe og hvis det ikke er tilstrækkeligt, så beder de kunden om at finde materialet frem til dem.

> *"Hvis vi skal bruge deres hjælp eller et eller andet, så må de hjælpe med at forklare de her transaktioner eller fremfinde det her materiale." Respondent B*

Forretningsrisici er en lidt anden størrelse end risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet og derfor er det centralt, at revisor opnår forståelse for, hvordan forretningsrisici kan opstå, da det er med til forøge revisors chance for at identificere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Af ISA 315 fremgår det, at revisor dog ikke har pligt til at identificere og vurdere alle forretningsrisici, idet det ikke er alle, der giver anledning til risici for væsentlig fejlinformation. Revisor bør dog være opmærksom på følgende, som er beskrevet i ISA 315: udviklingen i branchen, nye produkter og ydelser, samt udvidelse af virksomheden, når de skal opnå forståelse af virksomhedens mål, strategier og tilknyttede forretningsrisici i relation til risiko for væsentlig fejlinformation i regnskabet

Respondent E nævner, at de forholder sig en del til de handlinger, som de skal igennem for at opnå et bedre kendskab til deres kunde. De kigger blandt andet dels på virksomhedens egne forventninger til udviklingen i branchen, for bedre at kunne forstå virksomheden og hvad det er, de beskæftiger sig med.

Endvidere fortæller respondenterne i forlængelse af de beskrevne forhold i ISA 315, at følge med i udviklingen i branchen kan være en meget god indikator på, om der er et eller andet i virksomhedens regnskaber. Det er dog ikke altid, at det er muligt at foretage sammenligninger og derfor benytter flere af respondenterne sig af data udarbejdet i caseware, hvor de kan udtrække data til sammenligning i branchen, men det skal være, når det giver mening i forhold til at sammenligne data med andre virksomheder.

> *"det er typisk hvis det er sådan et eller andet specielt. Vi har mange brugser her … købmænd og sådan noget, så ved man nogenlunde hvordan at f.eks. bruttoavancen er, der gør vi det. det kan også være på tandlæger eller sådan noget. Hvor man ligesom har en historik der gør, at vi kan trække på de data. Det er jo sådan i vores system – vi bruger caseware, der kan vi trække forskellige data, fordi det er det samme system vi bruger" Respondent D.*

Ligeledes kan virksomhedens regnskabsmæssige præstation hjælpe revisor med at opnå forståelse af

virksomheden og dens omgivelser. Det fremgår af ISA 315 at både interne og eksterne præstationsmål i virksomheden, kan hjælpe revisor med at vurdere om presset for at nå disse præstationsmål, kan medføre øget risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser.

Respondent A og B fortæller, hvordan revisor især skal være opmærksom på forventningspresset i relation til børsnoterede selskaber og de forventninger offentligheden har til selskaberne. Respondenterne beskriver, at de børsnoteret selskaber offentliggøre forventninger til det kommende årsregnskab eller perioderegnskab, og at dette kan have betydning for offentlighedens forventninger. Revisor skal derfor opnå forståelse for, hvad det pres kan have af påvirkning på ledelsen for at begå regnskabsmanipulation.

Ifølge ISA 315 skal revisor også forholde sig til de interne præstationsmål. Herunder uddyber respondent A, at de ser på f.eks. ledelsens bonusordning. Hvordan bliver ledelsen belønnet for at opnå virksomhedens interne præstationsmål? Respondenten beskriver, hvordan dette kan have indflydelse på presset og dermed medfører væsentlige risici for regnskabsmanipulation.

> *"Har ledelsen en god bonusordning? En aktieoptionsordning, der bliver udløst, hvis resultatet kommer over et eller andet niveau?" Respondent A*

Christiansen et al. (2015) mener, at for at sikre sig mod forekomsten af besvigelser, så bør revisor gå ind og foretage et baggrundstjek af virksomheden. Dette kan være med til at medvirke, at revisor får nogle oplysninger om virksomheden, som virksomheden ikke selv har oplyst revisor om. Den mest simple måde at gøre dette på kan være via en Google søgning eller ved at foretage en søgning i en relevant artikeldatabase, der kan være med til at give revisor oplysninger om virksomheden, hvis denne på et tidspunkt har været i nævnt i flere medier, eller hvis der står noget om virksomheden, som revisor ikke er bekendt med.

Interviewene med opgavens respondenter viser, at flere af respondenterne benytter sig af Christiansen et al. (2015) metode af eksterne kilder til at indhente yderligere informationer om virksomheden, herunder Google, Børsen, Finans.dk etc.

> *"(…) Du laver baggrundstjek, hvis det er nye kunder. Er det en, som du fornemmer du kan stole på? I det omfang du kan vurdere det, eller er det en der optræder i aviserne hver 14-dag med en eller anden dårlig historie? Det er jo helt oplagt, at lægge mærke til det. Hvad laver virksomheden? Er det komplekse transaktioner?" Respondent A.*

Respondent D fortæller også her om, hvordan de benytter sig af de eksterne kilder til at underbygge vurderingen af regnskabsmæssige skøn og eventuelle eksterne vurderinger til at indhente oplysninger, der

er relevante for revisor.

4.3.2 Virksomhedens interne kontroller

Af ISA 315.13 fremgår det, at revisor under planlægningen skal opnå forståelse for virksomhedens relevante interne kontroller. Det er ikke alle kontroller, selvom de relaterer sig til regnskabsaflæggelsen, der er relevante for revisionen, men det er revisors faglig vurdering, der er afgørende for om kontrollen alene eller i relation med andre kontroller, er relevante for revisionen.

> *"Det er jo meget vigtigt, det er jo det vi baseres på, det er jo hele vores strategi", svarer respondent E til spørgsmålet omkring vigtigheden af interne kontroller.*

Som respondent A også fortæller, så sker der næsten altid fejl uanset hvor gode kontroller der er i virksomheden. Men det er revisors opgave, at skelne mellem, hvad der er bevidste fejl og hvad der er ubevidste fejl, hvoraf revisor selvfølgelig skal opnå forståelse for de kontroller, hvor fejlen går hen og bliver bevidst, da det er dem, der påvirker regnskabsaflæggelsen og er relevante for revisionen.

> *"Næsten uanset hvor gode kontroller du har ik´, så sker der af den ene eller den anden grund fejl … ubevidst eller … heldigvis som oftest. Men der hvor det bliver bevidst, nu placere jeg en omkostning der, hvor den ikke engang burde være der, fordi jeg hellere vil have at selskabet derovre ser bedre ud, hvor går grænsen så?" Respondent A*

For at revisor kan opnå forståelse af de kontroller, der er relevante for revisionen, så er det ud fra ISA 315.13, nødvendigt at revisor går ind og foretager nogle vurderinger på, hvordan kontrollerne bliver udformet. Vurderinger betyder, at revisor skal reflekterer over, om kontrollen alene eller i kombination med andre kontroller effektivt er i stand til at forebygge/opdage, for derefter at korrigere for væsentlig fejlinformation (ISA 315.A66).

Respondent F beskriver, hvordan de i planlægningsfasen skaber sig en forståelse af hvilke kontroller virksomheden har, og om de evt. kan benyttes frem for substanshandlinger. De forholder sig også til, om virksomheden har etableret nye kontroller siden sidste revision.

Lister (2007) mener ligeledes som ISA 315, at det også er ledelsen, der bør sikre, at der er tilstrækkelige med interne kontroller i virksomheden til at imødegå risikoen for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser og for at ledelsen selv har mulighed for at finde de sårbarheder i virksomheden, som fører til besvigelser.

Lister (2007) beskriver hvordan ledelsen skal udforme kontrollerne på baggrund af deres viden om virksomheden og som respondent A beskriver, så skal revisor også forholde sig til ledelsens holdning til de interne kontroller, i relation til om de selv har udformet kontrollerne, eller kontrollerne er udarbejdet andet sted fra.

"(...) Ledelsens holdning til kontroller er vigtige" Respondent A.

Af ISA 315.A42 fremgår det, at forståelsen af de interne kontroller skal hjælpe revisor med at identificerer typer af mulige fejlinformation og forhold, der kan være med til at påvirke risiciene for væsentlig fejlinformation, samt være med til at forme virksomhedens art, tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisionshandlinger.

Formålet med de interne kontroller er at forme dem, implementere dem og vedligeholde dem i virksomheden således, at de hjælper med identifikation af de forretningsmæssige risici, der truer virksomheden mod at nå sine mål og så de interne kontroller bliver håndteret korrekt. Således at både pålideligheden i relation til virksomhedens regnskabsaflæggelse, effektiviteten af virksomhedens drift og de gældende love og reguleringer, alle bliver overholdt af virksomheden. Afhængig af virksomheden i forhold til størrelse og kompleksitet, så er måden, hvorpå de interne kontroller er formet, implementeret og vedligeholdt meget forskelligt (ISA 315.A44).

Til forskel for ISA 315, mener Wells (2012), at forståelse af virksomhedens interne kontroller også handler om at forstå, hvad det er, der driver besvigeren til at begå besvigelse. Generelt er der mange der fejlagtigt tror, at det er grådighed eller mangel på interne kontroller i virksomheden, der er årsagen til at besvigeren begår besvigelser. Dette mener Wells (2012) af to årsager ikke er rigtigt. For det første, så er manglende interne kontroller i virksomheden ikke årsagen til, at besvigeren begår besvigelser og for det andet, så kan selv virksomheder med gode, implementerede og velfungerende interne kontroller opleve, at nogle af deres medarbejdere eller folk fra ledelsen begår besvigelser. Idet at de altid finder en måde hvorpå de kan begå besvigelser, uanset hvor gode kontroller virksomheden har.

I forlængelse af ovenstående, så nævner opgavens respondenter, at de pålægger de interne kontroller stor betydning i relation til at vurdere risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser, som ikke stemmer overens med Wells (2012) holdning til de interne kontrollers betydning.

Endvidere fortæller opgavens respondenter også, at ejerlederen i de små virksomheder kan være den eneste kontrol, der er i virksomheden og derfor skal nogle ting gøres anderledes for at imødegå de risici, der fremkommer som følge heraf.

”plus at i de små virksomheder, der er jo ting, som notorisk ikke er der. Nogle kontrolmiljø jo, ejerlederen som der typisk er, kan jo godt have en holdning til at tingene skal være korrekte, men hans mulighed for at lave kontrolforanstaltninger er jo selvfølgelig begrænset, fordi det jo typisk er en lille forretning. Men det må man jo så igen, få overvejet og få dokumenteret og sige okay, så må jeg gøre noget andet, for at imødegå risiko så godt man kan det.” Respondent A

Respondenten fortsætter med, at revisor skal forholde sig til virksomhedens måske eneste kontrol, som er ejeren selv. Her beskriver respondenten, hvordan den professionelle skepsis skal anvendes, da revisor skal være kritisk over for ejerens adfærd i forhold til besvigelser.

Respondent F fortæller i forlængelse heraf, at de ofte ikke kan basere deres revision på kontroller, da virksomhederne, på grund af deres størrelse, ikke har noget højt eller velfungerende kontrolmiljø, der kan bruges som et velegnet revisionsbevis.

4.3.3 Delkonklusion – virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller

Som en del af revisors vurdering af risici for besvigelser, så skal revisor opnå forståelse af virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller, for at afdække risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser.

Kendskab til virksomheden og dens omgivelser bliver foretaget i planlægningsfasen. Det er her respondenterne får et indblik i, hvordan virksomheden fungerer. Er der noget ved virksomheden der gør, at revisor skal være ekstra opmærksom på dette i revisionen eller, er der noget, der giver revisor indikationer på, at der foregår noget i virksomheden, som ikke er en del af den normale virksomhedsdrift?

Interviewene viser, at respondenterne vurdere risikoen for besvigelser via deres kendskab til virksomheden og dens omgivelser. De nævner endvidere, hvordan forskellige redskaber, herunder brancheforhold som en vigtig indikator på revisors vurdering af risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser. Respondenterne ønsker, at opnå en forståelse af virksomheden for, bl.a. kunne få indikationer på, om virksomheden eller ledelsen er udsat for pres, der kan øge risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Kendskab til virksomheden og dens omgivelser kan opnås på forskellige måde. Respondenterne og Christiansen et al. (2015) fortæller, hvordan de indhenter informationer fra eksterne kilder som bl.a. Google, Børsen, Finans til at vurdere risici for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Udover at opnå kendskab til virksomheden og dens omgivelser, fortæller respondenterne, hvor vigtig det er at opnå forståelse for virksomhedens interne kontroller for, at vurdere risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Dette beskrives ligeledes som et vigtigt element i ISA 240 og 315.

De interne kontroller bliver evalueret og testet, hvis de er til stede i virksomheden. Hvis der er gode og velfungerende kontroller, ser respondenterne dette som noget positivt, da det derfor kan være sværere, at begå besvigelser, da man mindsker besvigerens muligheder. Interviewene viste, at det ikke altid er muligt, at kontrollere de interne kontroller, fordi virksomhedens størrelse ikke tillader kontroller, at de bliver mere afhængig af andre handlinger, f.eks. professionel skepsis og substanshandlinger.

Der er altså sammenhæng mellem standarden og praksis, revisor benytter sig af deres kendskab til virksomheden, dens omgivelser og virksomhedens interne kontroller, når de skal vurderes risiko for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Dette kendskab til hele virksomheden og dens kontroller, bliver vurderet i sammenhæng med professionel skepsis. Da revisor skal være skeptisk hvorfor, hvordan virksomheden hænger sammen, så det kan vurderes om det kan fører til besvigelser, eller risiko for besvigelser.

4.4 Risikovurderingshandlinger

Gennemgang af risikovurderingshandlingerne vil i det efterfølgende afsnit tage udgangspunkt i hvordan de er beskrevet og gennemgået i ISA 315. Risikovurderingshandlinger skal ifølge ISA 315.6 omfatte:

a. Forespørgsler
b. Analytiske handlinger
c. Observation og inspektion

4.4.1 Forespørgsler, observation og inspektion

Forespørgsler til ledelsen er i ISA 240 delt i to i forhold til den øverste ledelse og den daglige ledelse. Først og fremmest skal forespørgsler til øverste ledelse bruges til at afdække risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet, som følge af ledelsesbesvigelse. Af ISA 240 fremgår, det at forespørgsler til den øverste ledelse, efter også skal bruges i relation til den daglige ledelses udtalelser, i forhold, til om de stemmer overens. I de tilfælde, hvor de ikke stemmer overens, så bør revisors professionelle skepsis øges og samtidig bør revisor foretage yderligere forespørgsler for at afdække disse uoverensstemmelser.

Dernæst skal forespørgsler til daglig ledelsen bruges til at dække risikoen for væsentlig fejlinformation i

regnskabet, som følge af medarbejder besvigelse.

Af ISA 240, fremgår det at forespørgsler til ledelse er en del af revisors risikovurderingshandlinger og yderligere revisionshandlinger. Revisors skal gå ind og foretage en række forespørgsler, herunder på om der er nogle betydelige forhold, der eventuelt kan have haft indflydelse på virksomheden, i relation til de regnskabsrelateret processers udformning og på de kontroller der er til stede i virksomheden, samt på indholdet af regnskabsposter og udviklingen i regnskabstal i forbindelse med revisionen af årsregnskabet. Alle disse forespørgsler skal være med til at holde revisor opdateret i relation til forståelse af virksomheden og forståelse af virksomhedens processer og kontroller.

Formålet med forespørgsler til ledelsen er i ISA 240.17-21 beskrevet og handler om, at revisor skal sikre sig en forståelse af og for, om ledelsen i virksomheden har overvejet, hvorvidt der er risiko for besvigelser i virksomheden. Derudover er det, at rette henvendelser til ledelsen også med til at give revisor indikation på, om ledelsen aktivt gør noget i virksomheden for, at minimere risikoen for besvigelser samt hvilken kultur, der er i virksomheden. Revisor skal rette forespørgsler til den øverste ledelse, den daglige ledelse, samt andre ledende medarbejder i relation til om de har kendskab til, om der tidligere er begået besvigelser i virksomheden, samt hvordan ledelsen vurderer risikoen for fejlinformation i regnskabet (Davidsen et al. 2015).

Som respondent E nævner, at i planlægningsfasen foretager de forespørgsler mundtligt, men derudover sender de også en tjekliste ud til virksomheden. Når revisionen afsluttes, bliver der yderligere udarbejdet en regnskabserklæring, hvor ledelsen bl.a. erklærer, at de ingen viden har om besvigelser.

Respondent D fortæller i forlængelse af ovenstående, hvordan nogle revisorer i revisionsfirmaerne ikke foretager disse forespørgsler, men kun udarbejder en regnskabserklæring, som bliver underskrevet til sidst i revisionen.

> *"(...) også siger de bare, at det står i regnskabserklæringen og det kan du jo ikke bruge"*
> *Respondent D.*

Netop vigtigheden af at revisor henvender sig til øverste ledelse, daglig ledelse og andre ledende medarbejdere i virksomheden i relation til om de har kendskab til besvigelser i virksomheden, er noget opgavens respondenter også fremhæver som værende en vigtig faktor i revisors vurdering af risiko for besvigelser herunder regnskabsmanipulation. Flere af respondenterne nævner, det med at opnå forståelse af virksomheden i relation til hvordan de tjener deres penge, at ledelsens kvalifikationer er relevante for revisor og at de går ind og foretager deres forespørgsler fra medarbejderniveau op til direktionsniveau.

Flere af opgavens respondenter nævner, at de spørger ind til om, der tidligere har været besvigelser i virksomheden og disse forespørgsler er rettet mod ejer/bestyrelse, direktionen og medarbejdere.

Respondent E fortæller, om hvad det er, de går ind og kigger på i virksomheden i forhold til tidligere år, hvis der har været besvigelser og hvad de gør for at få kendskab til de besvigelser virksomheden evt. har været udsat for.

> *"Kan du forstå det virksomheden laver? Kan du forstå hvordan de tjener penge? Hvor kommer pengene fra? (…) der hvor vi går ind og kigger på, hvad der har været tidligere år. Altså af fraud – besvigelser, har der været noget der, ikke, så spørger vi også ledelsen i forhold, til om de har nogen erfaringer med det. Det er både på direktionsniveau, altså helt på toppen og på ledende medarbejderniveau, dem som sidder med bogføringen, har I noget." Respondent E*

Revisor skal derudover også rette henvendelse til den øverste ledelse i forhold til dennes tilsyn med både de interne kontroller og med processerne til overvågning af besvigelsesrisikoen i virksomheden. Alt dette skal revisor igennem for bedre at få et overblik over, om den øverste ledelse i virksomheden aktivt fører tilsyn med den daglige ledelses interne kontroller (ISA 240.17-24). Forespørgsler til ledelsen handler altså i store træk om, at revisor skal have en dialog med både den øverste ledelse og den daglig ledelse. For det første fordi den daglige ledelse i de fleste tilfælde har de bedste muligheder for at begå besvigelser og det derfor er nødvendigt for revisor at indhente anden information til at underbygge den daglige ledelses svar (ISA 240.A17). Dernæst fordi, ved at revisor opnår en forståelse af øverste ledelses tilsyn af virksomhedens systemer til overvågning af besvigelsesrisiko, finansiel kontrol og overholdelse af lovgivning, er med til at give revisor overblik over virksomhedens sårbarhed over for ledelsesbesvigelse, tilstrækkeligheden af virksomhedens interne kontroller, samt hvilke kompetencer den daglige ledelse er i besiddelse af og deres integritet i relation til virksomheden (ISA 240.A20).

ISA 240 beskriver, som gennemgået ovenfor, at revisor skal forespørge virksomheden omkring deres interne kontroller, forespørge omkring udviklingen i regnskabet og endelig forespørge omkring virksomheden, for at skabe en forståelse for virksomheden. Disse forespørgsler er noget som respondenterne fra revisionsfirmaerne kommer ind på og som der er analyseret videre i andre afsnit.

Netop det med at forespørgsler er med til at give revisor overblik over virksomhedens sårbarhed i relation til væsentlig fejlinformation i regnskabet, som skyldes besvigelser, herunder regnskabsmanipulation, handler om for opgavens respondenter om, at revisor forstår, hvad det er virksomheden laver? Forstår hvordan virksomheden tjener deres penge. Det skal også ses i relation til om der tidligere i virksomheden

har været besvigelsessager, hvor revisor deraf bliver opmærksom på, om der er forhold i virksomhed, der kunne være med til at gøre virksomheden sårbar overfor yderligere besvigelser. Hertil kommer respondenterne ind på, at den sårbarhed er en vurderingssag og en mavefornemmelse fra revisors side af.

> *"(…) som man har taget med fra et eller andet lager eller hvad det var og det kunne man måske bruge i dagligdagen og det ja det spørger vi selvfølelig om igen på den kunde der har i haft andre måske ikke lige toilet papir hver gang, nu var det jo kun for 3000 kr. men har de andre ting altså kan man stjæle andre ting derude også, på den der måde om de har set noget der." Respondent E.*

At rette henvendelse til ledelsen for at få de oplysninger, der er nyttige for revisor i relation til vurdering, om hvorvidt virksomhedens ledelse har overvejet risikoen for besvigelser, handler om revisors spørgeteknik, når revisor foretager deres forespørgsler af den øverste og den daglige ledelse (Wells 2001.B). Som helhed har revisor ikke en chance for at vide, om ledelsen lyver revisor lige op i hovedet, når de foretager deres forespørgsler af ledelsen, men det er klart, at jo mere erfaring og jo mere kendskab revisor har til virksomheden og dens omgivelser, jo bedre muligheder har revisor også for at observere de små træk, der kan være afgørende for, at revisor kan vurdere om ledelsen lyver eller ej.

Respondent D nævner i relation til spørgeteknik, hvordan de standardspørgsmål egentlig ikke giver revisor indikation på om der har været besvigelser i virksomheden, fordi ledelsen og medarbejder bare kommer med standard svar på revisors forespørgsler. Respondenten nævner, hvordan de i stedet benytter sig af mere åbne spørgsmål, for ikke at støde ledelsen med deres forespørgsler og for at bruge en lidt anden spørgeteknik til, at afdække området uden ledelsen føler sig stødt over revisors forespørgsler.

> *"Man skal spørger nogle forskellige personer om der er nogle begrundelser for besvigelser eller har I oplevet noget? Typisk får jeg bare det svar, nej der har ikke været noget. (...) Man kan godt lave sådan et trick spørgsmål, har der været noget der har været vanskeligt for dig at bogføre i år i forhold til sidste år? (...) Har der været nogle posteringer der er nye i forhold til dem, vi lavede sidste år?" Respondent D*

Dette underbygges også af Wells (2001.A og 2002), der også mener, at revisor kan lære at observerer tegn på om hvorvidt ledelsen taler sandt eller ej. Dette skal også ses i relation til hvem det egentlig er, der opdager besvigelser, for i langt de fleste tilfælde, så er det faktisk ikke revisor, der opdager besvigelser. Men derimod er det tip fra medarbejdere, der er tæt på besvigeren, der går til bekendelse i forhold til, om der er nogle i virksomheden, der laver den ene eller den anden form for besvigelser (ACFE 2018). Dette underbygges også af Wells (2001.B), der kommer med den påstand at hele 80% af alle besvigelser opdages

ved tips, mens de sidste 20% af besvigelser opdages ved andre metoder. Samtidig mener Wells (2001.B), at med den rette spørgeteknik, vil revisor være i stand til at opnå nyttig viden i relation til besvigelser og risici og dermed undgå, at ledelsen taler usandt.

Som flere af vores respondenter også nævner i forlængelse af hvem det egentlig er, der opdager besvigelserne, så er de ikke ude hos kunden hver dag, hvilket ikke er med til at øge sandsynligheden for, at revisor opdager besvigelserne. Til gengæld hvis virksomheden har en whistleblower ordning, så er der meget større chance for at besvigelserne bliver opdaget, fordi det er muligt for medarbejdere, der sidder tæt på besvigeren at give udtryk for, at det der bliver lavet i virksomheden, er forkert og det skal stoppes.

> *"men jeg er jo ikke derude, hver eneste dag … altså det er jo nogle få punkter, hvor du kan sige … altså de interne whistleblowere, han eller hun sidder der jo hver dag og siger det her er forkert – nu må jeg gøre et eller andet. De er der jo konstant i virksomheden, så der er jo også noget naturligt i at … hvordan skulle vi lige … altså vi tjekker ind nogle gange i løbet af et år, men jo ikke … vi er der jo ikke konstant og derfor er det som regel nogle andre kilder, der opdager det. Så det jo som regel nogle modparter – whistleblower" Respondent B.*

Nyttig information for revisor, der kan bruges i ovenstående sammenhæng kommer ikke fra regnskabet ifølge Wells (2001.B), men i stedet fra medarbejdere i virksomheden, whistleblower, der arbejder tæt med besvigeren. Dette underbygges også af ISA 240.A16, kommer med eksempler på, hvilke andre medarbejdere i virksomheden, revisor eventuelt kan rette forespørgsler til med hensyn til eksistensen af eller ved mistanke om besvigelser.

Enkelte af respondenterne fortæller, hvordan de i samarbejde med forespørgsler, foretager observationer. Respondenterne fortæller, at de observerer, hvordan bogholder og/eller regnskabschefen, foretager transaktioner i deres regnskabssystem. Dette gør at de kan opnå en forståelse for, hvordan virksomhedens it-systemer fungere. Om kontrollerne er implementeret korrekt og samtidig opnå en forståelse for om der er en risiko for besvigelser via revisors forespørgsler til ledelsen og/eller medarbejdere.

Af ISA 240.A15 fremgår det at ved ledelsesbesvigelser, kan revisor ved blot at forespørge ledelsen, om der er nogle betydelige risici i virksomheden, så vil sandsynligheden for at revisor opdager ledelsesbesvigelser være minimal. Med det til grunde, at hvis revisor kun forespørger ledelsen, hvis der er mistanke om ledelsesbesvigelse, så vil de få nogle misvisende informationer om virksomheden, da ledelsen blot vil forsøge at skjule besvigelserne ved at tale usandt over for revisor og dermed vil det være svært for revisor, at skulle bevise, at ledelsen dækker over nogle ulovlige handlinger. Derfor det være en god ide, at revisor

retter sine forespørgsler andre steder hen. Wells (2001.B) kommer med en pointe om at hvis revisor retter sine forespørgsler til CEO og CFO assistenter, kan det have fordele i og med, at de oftest har et godt overblik over, hvad der rører sig i virksomheden. Det fremgår dog ikke direkte af ISA 240, at revisor skal forespørger assistenter i virksomheden. Men af ISA 240.18, jf. ISA 240.A15-A17, fremgår det dog, at hvis der er nogle mistænkelige omstændigheder i virksomheden, der gør, at det ikke er nok kun at forespørger ledelsen, så skal revisor rette sine forespørgsler videre til andre i virksomheden i relation til, om de har viden om faktiske besvigelser, der har haft eller kan få indflydelse på virksomheden eller om de har nogle mistanker herom.

Flere af opgavens respondenter nævner, hvordan de stiller spørgsmål til andre end kun ledelsen, hvilket ikke kun er ved mistanke for besvigelser. Yderligere fortæller respondent A, at de stiller yderligere spørgsmål hvis der er noget som ikke kan give mening.

> *"(...) Hvis ikke du kan det, så må du nok ind og spørge lidt mere ind til, hvad er det der foregår her? Kvalifikationerne hos ledelsen, den daglige ledelse, holdning" Respondent A.*

4.4.2 Delkonklusion – forespørgsler til ledelsen

Som en del af revisors risikovurderingshandlinger, skal revisor rette forespørgsler til ledelsen, for at sikre sig en forståelse af og for om ledelsen i virksomheden har gjort sig nogle overvejelser om risikoen for fremkomsten af besvigelser i virksomheden.

Forespørgsler til ledelsen bliver af respondenterne beskrevet som en standard handling, der kan være lidt forskellig alt afhængig af virksomheden. Forespørgslen er for at opnå forståelse af virksomheden, hvordan de tjener deres penge og hvilke kvalifikationer ledelsen er besiddelse af, for at afdække om der er forhold i virksomheden, som revisor skal være opmærksom på, i relation til, om virksomheden har været udsat for besvigelser tidligere. Respondenterne fortæller også, at standardshandlinger kan være alt lige fra mundtlige forespørgsler til at de har en tjekliste, som de benytter sig af i planlægningsfasen.

Som nogle af respondenterne også forklarer, så er forespørgslerne med til at give revisor indikation på, om der er nogle områder hvor virksomheden er mere sårbar over for besvigelser end andre. Her handler det om for respondenterne, at de via deres forespørgsler til øverste ledelse, daglige ledelse og andre ledende medarbejdere i virksomheden får afdækket de sårbare områder.

Interviewene med opgavens respondenter, viser at der bliver anvendt forespørgsler til virksomheden. Forespørgsler bliver bl.a. anvendt for, at opnå en forståelse for om ledelsen har kendskab til besvigelser i

virksomheden. Respondenterne fortæller endvidere, at de underbygger deres forespørgsler med observationer, hvortil de spørger ind til bl.a., hvordan transaktionerne bliver bogført og hvem der kan bogfører, samtidig med at de gerne vil se dette i virksomhedens it-systemer.

Der bliver fortalt, hvordan disse forespørgsler oftest bliver foretaget mundtligt, til øverste og daglig ledelse, herudover også enkelte medarbejdere. Der bliver yderligere fortalt, at der bliver anvendt tjeklister, men også at nogle revisorer anvender regnskabserklæringen som deres forespørgsel til ledelsen.

4.4.3 Analytiske handlinger

Revisor skal udføre analytiske handlinger som en del af deres risikovurderingshandlinger for, at identificere usædvanlige forhold i virksomhedens regnskaber (ISA 315). Af ISA 315 og ISA 520 fremgår det, hvad analytiske handlinger indebærer af revisor. De analytiske handlinger er med til at give revisor et overblik og forståelse af virksomheden samt, hvilke risikofaktorer revisor skal tage højde for ved vurdering af risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser (ISA 315.A7-A9).

I standarderne omhandlende analytiske handlinger beskrives, hvordan revisor skal indsamle oplysninger fra flere kilder for derefter at opstille en forventning til virksomheden. Derfra skal revisor foretage en sammenligning mellem den faktiske situation og den forventede situation i virksomheden således, at revisor er i stand til at undersøge årsagerne til evt. uoverensstemmelser mellem den faktiske situation og den forventede situation. Det giver så revisor mulighed for ud fra ISA 315 at gå ind og foretage en vurdering af de fremkomne resultater og derefter foretage yderligere revisionshandlinger. Valget af revisionshandlinger er et spørgsmål om revisors faglige vurdering om, hvad det er nødvendigt at foretage for at imødekomme de udsving, der er mellem den faktiske situation og den forventede situation.

Det er vigtigt, at revisor husker, at analytiske handlinger er mere troværdige i et stærkt kontrolmiljø, hvor de interne kontroller skal være effektive, samt der skal være gode eksterne data til rådighed for revisor. Det er dog nødvendigt for, at revisor kan udføre disse handlinger, at de finansielle og ikke-finansielle oplysninger er ajourførte, således at revisor har de bedste foranstaltninger til at udføre de analytiske handlinger (ISA 520).

Helt generelt, så giver analytiske handlinger kun revisor et signal om, hvorvidt når noget ikke stemmer over ens i virksomheden. Det giver ikke noget signal til revisor om, hvad det er, der eventuelt ikke stemmer overens og derfor er analytiske handlinger i sig selv ikke nok til at give et tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis.

Artiklen Kaminski et al. (2004) stiller spørgsmålstegn ved, om revisor har nok viden omkring finansielle analyser og især analyser af nøgletal. Analyserne kan anvendes, når der skal vurderes eller opdage besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Artiklen beskriver, hvordan analyser af finansielle oplysninger er anerkendt i branchen, men der mangler viden omkring, hvordan revisor så anvender analyserne. Der bliver i artiklen beskrevet, at meget få besvigelsessager bliver opdaget på grund af disse analyser.

Som flere af respondenterne også nævner i interviewene, så bruger de ikke de analytiske handlinger direkte i forbindelse med at vurdere risici for regnskabsmanipulation i virksomheden, men de bliver brugt til at give indikationer på, om der er områder, som ikke falder indenfor de opstillede forventninger til virksomhedens udvikling. Hvis analyserne ikke er som forventet, kan dette være et tegn på besvigelser og revisor vil derfor have mulighed for, at undersøge området nærmere. Dog mener respondenterne ikke, at disse udsving skyldes besvigelser, der bliver fortalt at hvis det er udsving på omsætningen, vil der være ekstra fokus herpå, da det er et område forbundet med høj besvigelsesrisiko.

Til udførelsen af analytiske handlinger kan revisor anvende de finansielle oplysninger forskelligt alt efter, hvad der ønskes undersøgt. Alt lige fra simple sammenligninger til komplekse analyser.

Respondenterne nævner i interviewene, hvordan de anvender finansielle oplysninger under de analytiske handlinger. Der bliver ikke talt meget om ikke-finansielle oplysninger og derfor vil der primært fokuseres på de finansielle oplysninger i analyseafsnittet.

Flere af respondenterne fortæller blandt andet, at de ikke bruger de analytiske handlinger til direkte at gå ind og vurdere om, der er tale om manipulation i virksomheden. De bruger oplysninger til, at se på udviklingen fra sidste år til i år, for at se om der er sammenhæng mellem det forventede og de faktiske finansielle oplysninger i virksomheden. Respondenterne nævner, at i de tilfælde, hvor der ikke er sammenhæng mellem det forventede og det faktiske, vil de henvende sig med yderligere spørgsmål til virksomheden for at klarlægge, hvad den her uoverensstemmelse skyldes.

Respondent E fortæller, hvordan de anvender, de finansielle oplysninger til at udarbejde analyser. Analysen kan give et indblik i, hvordan året har udviklet sig i virksomheden. Er udsvingene som revisor havde forventet, eller viser de noget helt andet? Når der er udsving, som ikke er som forventet, ønskes der en forklaring på dette udsving fra virksomheden. Udsvinget skyldes ikke altid, at der har været tale om regnskabsmanipulation, der kan være flere faktorer, som kan have indvirkning på dette. Der kan f.eks være tale om uvidenhed fra virksomhedens side af, hvor udsvinget ikke skyldes manipulation, som respondent C

og F nævner, men der anvendes derimod professionelle skepsis, til at skelne mellem bevidste og ubevidste fejl omkring regnskabet. Derfor ønskes der altid en forklaring på disse udsving og hvad de skyldes:

> *(…) jeg synes helt klart at analysedelen er den mest spændende og det er egentlig også der vi typisk finder nogle ting der ser sjove ud og spørger kunden om dette, og så det er jo sådan noget med at sammenligne hvordan var tallene sidste år, hvorfor er de sådan her i år? Kan de forklares? Kan de ikke det så kan man tage nogle stikprøver der og ligesom finde ud af det (…) Respondent E.*

Respondenten anvendte de analytiske handlinger til at sammenligne resultater i virksomheden fra tidligere år, for at sammenligne de forventede og den faktiske situation i virksomheden med indeværende år. Samtidig svarede opgavens respondenter også, at de bruger de analytiske handlinger til lidt mere komplekse analyser, herunder regnskabsanalyser, hvor de går ind og analyserer på virksomhedens nøgletal for at se, om der er betydelige udsving i virksomhedens resultater, der kunne indikere, at der var tale om besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

I artiklen Kaminski et al. (2004), bliver der stillet spørgsmålstegn ved om, disse analyser kan være med til at vurdere eller opdage besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Har revisor den viden, der skal til, for at kunne vurdere, om der er risiko for besvigelser ud fra analyserne? Hovedparten af respondenterne fra revisionshusene, forventer ikke, at de vil opdage besvigelser med denne metode. Der er dog en bred enighed om, at analyserne skal give indikationer på, om der er noget som ser anderledes ud og om der er noget, som ikke er som forventet:

> *"Ofte er det der, hvor vi mener de hører under, det kan være vi spørger til nogle forklaringer på, hvordan kan det være I har tjent så meget mere end konkurrerende virksomhed? Når vi sammenligner jer med konkurrent XX, hvad er det så I har gjort anderledes? Det er ligeså meget for at få en forståelse af, hvorfor man går ikke ind og siger, at I har snydt, så vil I ikke dokumentere det en ekstra gang for mig, men siger jo: det er jo godt nok et flot resultat i har lavet her, når I sammenligner jer med nogen af jeres nærmeste konkurrenter, hvad er det så I gør anderledes? Det gør vi for at få dem i tale." Respondent F.*

Respondent A og B fortsætter, at de udsving der opstår ved disse analyser, ikke altid er et tegn på besvigelser, men der kan være flere forskellige forklaringer på disse udsving. Respondent A beskriver i forlængelse heraf, at det ikke altid behøver at være store analyser, men der kan kigges på enkelte områder, hvor der viser sig udsving, som man ikke havde forventet. Det handler om, at revisor ikke kun skal forholde

sig til analyserne og deres afvigelser, men også generelt til hele revisionen. Professionel skepsis, kommer til udtryk, hvor respondenten fortæller, at man skal forholde sig til de oplysninger og tendenser man får.

Som respondent F fortæller, så kan der være nogle uoverensstemmelser i virksomhedens resultater og derfor er der en række nøgletal i regnskabsanalysen, som revisor med fordel kan fremhæve og undersøge for at se, om der er indikation på, at der bliver manipuleret med regnskabet.

> *"Det kan være sådan noget som dækningsbidrag, det kan være løn pr. ansat, omsætning pr. ansat, det kan være debitordage, kreditordage, deres omsætningshastighed, debitorernes omsætningshastighed, sådan nogle ting." Respondent F.*

Netop disse sammenligninger om, hvorvidt der er sammenhæng i regnskaberne, kan være med til at give revisor indikation på, om der foregår manipulation med regnskabet i virksomheden. Her er en regnskabsanalyse af virksomheden et godt værktøj for revisor til at sammenligne nøgletal i virksomheden med tidligere års nøgletal, da det kan være med til at give revisor et billede af, om virksomhedens tal og virksomheden i sig selv er reel (ISA 315.A8).

Som flere af opgavens respondenter nævner, så burde en markant stigning i omsætningen, mod et markant fald i vareforbruget få alarmklokkerne til at ringe hos revisor, med mindre revisor selvfølgelig er bekendt med anden information, der forklarer dette udsving i regnskabet. Hvis ikke dette er tilfældet, så burde revisors professionelle skepsis skinne igennem og revisor burde undersøge årsagerne bag udsvinget. F.eks. mellem den markante stigning i omsætningen mod det markante fald i vareforbruget. Netop nøgletal der adskiller sig betydeligt fra tidligere års nøgletal, kan skyldes, at der er manipuleret med nogle af tallene og dermed at der er begået regnskabsmanipulation i virksomheden (ISA 315.A8).

Standarderne ISA 315 og 520 beskriver, at uanset størrelsen på kunden, så skal der foretages analytiske handlinger, dog kan det ikke forventes, at mindre virksomheder løbende kan give revisor adgang til finansielle oplysninger. Det kan være, det først er muligt, at foretage denne analyse, når regnskabet næsten er færdig opstillet. Virksomheder med en vis størrelse har opgjort deres finansielle oplysninger på periode eller månedsbasis, som revisor kan anvende til grundlag for de analytiske handlinger.

Som ISA 315 foreskriver, så skal analyserne ikke angribes på forskellige måder, alt efter størrelsen på virksomhederne, men pga. størrelsen vil der være forskelligheder. Ifølge flere af respondenterne, så er der ikke forskel på de analytiske handlinger i forhold til, hvor lille eller hvor stor kunden er. Som en af respondenterne fortæller, vil revisor hurtigere komme omkring de risikofaktorer, der kan være, fordi de ikke har det samme pres, som der findes i forhold til større børsnoteret virksomheder.

"det er jo det interessante ved revisionen, at i bund og grund, gælder der jo de samme revisionsregler – om vi snakker om den største revisionskunde eller om vi snakker en lille cykelforretning, det er jo de samme standarder, de samme ting man skal leve op til. Så i teorien er det de samme ting – men det er klart på den store detaljeret, store børsnoteret virksomhed, jamen der er systemerne også der skal du bruge meget mere tid for at forstå de der elementer, hvor at det kan være 5 spørgsmål her også runde dem sådan … lidt runde spørgsmål også, har vi klaret det på cykelforretningen, men i teorien er det, det samme." Respondent B

Som respondent B her fortæller i ovenstående, så er teorien den samme uanset om der er tale om den store revisionskunde eller om der blot er tale om den lille revisions kunde, men det er klart, at det er muligt at komme hurtige omkring den lille kunde frem for den store, fordi de ofte ikke er så kompliceret opbygget og dermed ikke har store og kompliceret finansielle oplysninger.

"(…) vi gør nok ikke mere, når vi snakker små selskaber i relation til regnskabsanalyse, vi går selvfølgelig ind og … hvorfor er debitors omsætningshastighed stigende og faldende og sådan noget, ik´. Det forholder vi os til. Men det bliver sku ikke sådan særligt dybtgående. Ved større virksomheder, så er det helt anderledes. …Altså hvad er DB f.eks. på forskellige omsætnings områder mv. så der er detaljegraden væsentlig mere end den er ved små virksomheden, hvor vi måske bare laver sidste års regnskabstal mod dette års regnskabstal (…)" Respondent D

Respondent C, som ikke sidder med revision, men som konsulent hos FSR, har af en hel anden holdning til, hvordan revisor kan benytte analytiske handlinger, som en del af deres risikovurderingshandlinger til at kunne identificerer usædvanlige forhold i virksomheden. Respondenten kom ind på, at kendskabet til virksomheden, var en meget bedre indikator på, om der foregik nogle ting i virksomheden, der ikke skulle foregå herunder kendskabet til virksomheden frem for de analytiske handlinger. Hvor mange oplysninger kan revisor få ud af en regnskabsanalyse af virksomheden, hvis ikke revisor har kendskab til virksomheden og den branche, som virksomheden befinder sig i?

"Jeg tror faktisk ikke at analytiske handlinger er så stærke i det i den sammenhæng, jeg tror mere det er kendskabet til virksomheden, som faktisk nogen gange kan give en dårlig fornemmelse (…), men som analyser ved jeg egentligt ikke om det er det bedste til at opdage regnskabsmanipulation, jeg tror det er sådan en kritisk stillingtagen til

virksomhedens forretningsmodel, deres kunder, deres leverandører, deres set up, hvor får de deres penge fra og sådan nogle ting der afgøre det. (…)" Respondent C.

Revisor har også mulighed for at sammenligne virksomhedens finansielle oplysninger, med andre i samme branche. Respondent D fortæller, hvordan de via XBRL indberetningerne, samler en masse informationer fra virksomheder, og derved har skabt en database, hvor der kan indhentes informationer omkring andre i branchen.

Benchmarking er med til at give revisor indikation på, om virksomhedens finansielle oplysninger ligger på niveau med virksomheder i samme branche. Det kan omfatte faktorer som det konkurrencemæssige miljø, leverandør- og kundeforhold, samt den teknologiske udvikling (ISA 315.A17). Nogle brancher har dog større risici for væsentlig fejlinformation end andre. Det kan skyldes virksomhedens art eller graden af regulering (ISA 315.A8).

Opgavens respondenter beskriver, hvordan de griber benchmarking forskelligt an. Forskellen ligger primært i, om man foretager denne sammenligning, eller hvordan man sammenligner i branchen. Dog har interviewene givet indikationer på, at sammenligningen med brancher primært bliver udført på de større kunder og ikke i samme grad på de mindre kunder.

Respondent F og D, som kommer fra mellem revisionsfirmaer fortæller, hvordan de ikke sammenligner med branchen, men i stedet sammenligner tallene og udviklingen med tidligere år. Men hvis der sammenlignes med branchen, er det primært fordi, der ikke er sammenhæng mellem det forventede og det faktiske. Så ses det, at forudsætningerne til udviklingen, kommer fra virksomhedens tidligere regnskabsperioder:

"Ofte så vil det kun være med virksomheden selv, medmindre der er noget der stikker ud, (…) men generelt er det kun med virksomhedens egne tal" Respondent F.

Dog beskriver respondent D, at de ved de større virksomheder, bliver der anvendt mere avanceret analyser, da man løbende får regnskabstal og man kan hermed sammenligne med virksomhedens egne forventninger, revisors forventninger og løbende sammenligne med konkurrerende virksomheder.

Kendskab til branchen og udviklingen hertil anvendes, når der skal skabes en forudsætning for udviklingen. Som revisor er det et krav, at have kendskab til virksomheden og dens omgivelser (se afsnittet virksomheden og dens omgivelser), hvor det herunder forventes, at revisor kender virksomhedens branche og derigennem har kendskab til, hvordan økonomien udvikler sig i gennem året. F.eks. beskriver

respondent E, hvordan de via deres viden indenfor branchen, opstiller disse forventninger og benytter dem på de analyser, som de foretager sig på baggrund af de finansielle tal:

> *"(…) Hvor de ikke har startet revisionen endnu (…) de havde fået de her data igennem det her system og kunne ligesom se, at december måned så hel sjov ud i forhold til de andre måneder (…) og så havde de så ligesom gjort det klart, at de skulle ud og se på den her, fordi det ikke gav mening i den branche" Respondent E.*

Respondenterne fra de store revisionsfirmaer, benytter virksomhedens finansielle oplysninger til at sammenligne med den øvrige branche. De fortæller, hvordan de søger efter informationer fra andre eksterne kilder. Denne tilgang ses dog også hos respondenterne fra mellem revisionsfirmaerne. Disse eksterne informationer skal give en forståelse for udviklingen af økonomien og skabe nogle forventninger til, hvordan analyserne skal se ud:

> *"Ja, altså lige på en virksomhed som har en dækningsgrad på et eller andet så vil det være svært at sammenligne dem med en anden virksomhed egentligt men udviklingen kan man godt sammenligne, ligesom man læser på Børsen og hvad man ser på finans.dk og hvad man hører ude i verden, altså stiger oliepriserne på globalt plan eller falder den." Respondent E*

Respondenterne A og B fortæller, hvordan de både sammenligner tallene med virksomhedens tidligere regnskaber, som respondent E og F også omtalte, men også hvordan de anvender branchen til at sammenligne med. Bl.a. fortæller respondent B, hvordan de sammenligner med den branche de, som mener virksomheden tilhører, men også hvem kunden ønsker at blive sammenlignet med.

Der kan være mange årsager til at virksomheden har manipuleret med regnskabet. Som tidligere beskrevet, benytter respondenterne sig ikke af analytiske handlinger for at opdage regnskabsmanipulation, da der skal store tal til, før det viser sig i regnskabet. Wells (2012) beskriver ligeledes, hvordan man ikke altid kun skal være opmærksom på regnskabstallene, da manipulationen ikke altid viser sig her. Ifølge artiklen kan der være en "bedre" måde hvorpå man kan opdage/forebygge besvigelserne, nemlig ved at opnå en forståelse af de elementer, der gør at besvigeren begår besvigelser. Artiklen Wells (2012) fortæller hvad revisor skal være opmærksom på, nemlig de 3 "hjørner" i besvigelsestrekanten: muligheder, pres og retfærdiggørelse (se besvigelsestrekanten).

Netop at leve op til nogle bestemte forventninger og være under pres fra øverste eller den daglige ledelse side, kom flere af opgavens respondenter ind på. Blandet andet at nogle i virksomheden kommer til at love

nogle ting til ledelsen, som de i sidste ende ikke kan leve op til. Det kunne være i forbindelse med årets resultat i virksomheden, hvor de er lidt for optimistiske i deres forventninger til resultatet og når resultatet så ikke stemmer sidst på året, så er de nødt til at gøre noget for, at det kommer til at stemme. Og her går de ind og pynter på resultatet, så det faktiske resultat stemmer overens med det forventede resultat.

> *"(…) presset også. (…) de skal altså levere det her resultat, det skal se ud på den og den måde for det har vi lovet nogle aktionærer, eller det har vi lovet vores moderselskab, eller det har vi lovet en bank eller et eller andet (…)det der udefra kommende pres, er mange gange det der initierer, at man snyder – det kan da ikke være rigtigt. Han har jo ikke taget noget? Altså han har ikke fået noget ud af det? Bortset fra at han havde lovet en boss eller en aktionær, at resultatet bliver sådan og sådan – og det blev det ikke lige og så begyndte man at rette på resultatet, fordi det er det, jeg har lovet. Det er da noget skørt noget – man stjæler ikke engang noget, men tager ikke noget, man får ikke noget ud af det, det er bare noget, jeg har lovet, jeg skal leve op til, men det er mange gange nok til at man gør nogle mærkelige ting, men normalt ikke vil gøre." Respondent B.*

Det er nødvendigvis ikke kun et pres, fra øverste eller daglige ledelse, der presser en medarbejdere til at manipulere med regnskabet. Der kan også opstå et pres fra eksterne parter. F.eks. beskrives det, hvordan aktionærer og offentligheden har visse forventninger og derved opstår presset:

> *"Men alle børsnoteret selskaber har i princippet det pres og den forventning, fordi vi melder vores forventninger ud og kommer de ikke ud af den ene eller den anden grund, jamen så skuffer det aktiemarkedet og de konsekvenser det har. Og dermed ikke sagt, at de altid vil lave manipulation for at rette op på det og undgå det, men der er altså … en aggressiv resultat udmelding til aktiemarkedet, kan godt være en risikofaktor i sig selv, fordi det kunne, hvis det er de rigtige eller forkerte mennesker der sidder der til skønne, at man så begynder at (…)" Respondent A*

En anden risikofaktor i forlængelse af det udefrakommende pres, som flere af opgavens respondenter også nævner, er det i forbindelse med ansættelse af en ny direktør i virksomheden. Her tænkes, at den nye direktør kunne have en interesse i at underdrive performance, således at resultatet bliver bedre året efter, i forhold til hvad de skal måles på og evalueres ud fra. Det kan hurtigt komme til at ligne, at den nye direktør har overperformet på et meget forkert grundlag.

> *"Der er jo også risiko den anden vej. Hvis du har en ny direktør, der kommer ind og skal rydde op i en virksomhed, altså, der kunne jo godt være en fristelse til at sige, nu tager vi*

dælme fat og nu skriver vi godt ned på de anlægsaktiver, debitorer, de får hele skraldet , for så vil det alt andet lige være nemmere at gå den anden vej næste år, når man for første gang bliver målt. Det kan jo også være en risikofaktor, for det kan jo i princippet være lige så forkert, som ikke at lave en hensættelse." Respondent A

4.4.4 Delkonklusion – analytiske handlinger

ISA 315 kræver, at der bliver foretaget analytiske handlinger i forbindelse med risikovurderingshandlingerne. Analytiske handlinger bliver yderligere reguleret i ISA 520.

De analytiske handlinger bliver af respondenterne beskrevet, som en handling, de ikke direkte benytter sig af til at afdække risici for væsentlig fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation. Det kan skyldes, at de analytiske handlinger ikke direkte går ind og fortæller revisor hvilke elementer i regnskabet, der er blevet manipuleret med, men kun giver revisor indikation på, at der er elementer i virksomhedens regnskab, der skal undersøges, fordi de afviger fra det normale. Der bliver nævnt, at det ofte skal store manipulationer til, før der kan ses i en regnskabsanalyse, og derfor ikke er her man vil kunne vurdere risikoen for besvigelser.

I praksis bliver de analytiske handlinger anvendt når revisorer skal identificere risici for usædvanlige forhold i virksomheden, men som det også nævnes i ISA 315, så kan der være udfordringer med udførelsen af de analytiske handlinger på mindre virksomheder. Interviewene viser også, at respondenterne til dels er enige i dette. Dog forstået på den måde at de ved de mindre virksomheder, kan komme hurtigere rundt om risikofaktorerne, end revisor kan ved de større virksomheder. Dette på trods af at uanset størrelse, så fortæller respondenterne, at teori og udførelsen af de analytiske handlinger egentlig er de samme. Årsagen til den lettere tilgang til mindre virksomheder blandt respondenterne er detaljegraden og at de ikke har det samme pres, som større børsnoteret virksomheder har.

Interviewene viser, at respondenterne anvender analytiske handlinger i forbindelse med revisionen. Handlingerne bliver benyttet som en form for forarbejde til revisionen. Handlingerne kan anvendes for, at se om virksomheden har udviklet sig som forventet i forhold til tidligere år eller i forhold til branchen.

Det kan derfor konkluderes ud fra dette analyseafsnit at respondenterne anvendes sig af de analytiske handlinger, men det bliver ikke foretaget med henblik på, at vurdere eller opdage besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. De bliver i forlængelser heraf anvendt til at vurdere de udsving, der ikke passer til

forventningerne og som medfører yderligere handlinger for at finde ud af, hvad udsvingene skyldes. Til vurdering af udsvingene, er det også vigtigt, at revisor bevare sin professionelle skepsis, for at kunne vurdere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet.

4.5 Big data og dataanalyse

Begrebet big data og dataanalyser er ikke reguleret i ISA 240, dog er det medtaget i opgaven, da området bliver anvendt mere og mere i praksis og redskaberne forbundet hermed, vil kunne anvendes i sammenhæng med analytiske handlinger.

Big data bliver f.eks. defineret som følgende:

> *"Big data" is the term used to describe this massive portfolio of data that is growing exponentially (…) But big data in itself yields limited value until it has been processed and analyzed". Ramlukan (2015).*

Big data er et bredt begreb og kan tolkes på mange måder. Det kan f.eks. defineres som indsamling, samkøring, opbevaring, analyse og fortolkning af store mængder data.

Big data er en dataindsamlingsmetode, som kan benyttes og samles af flere personer og fra forskellige afdelinger i virksomheden Bentholm et al. (2013).

Bentholm et al. (2013) definere big data med 3 v'er:

- volume – store mængder af data
- variety – forskellige former for data
- velocity – hastigheden som data udvikles

Bentholm et al. (2013) beskriver hvordan den seneste udvikling peger på et fjerde v, nemlig value. Value er den "værdi" som de store mængder af informationer kan give virksomheden, nemlig bl.a. en større indsigt i deres kunder, bedre produktivitet og hjælp i beslutningsprocessen.

Big data er altså et forholdsvis nyt område inden for revision, derfor er de eksisterende standarder ikke dækkende over anvendelse af big data. Brugen af big data og analyserne heraf, skal derfor kunne anvendes i forlængelse af de standarder der anvendes nu og dette kan være en udfordring for revisorerne (Cao et al. 2015 og Vasarhelyi et al. 2015). Ramlukan (2015) beskriver yderligere, at big data og dataanalyse ikke kan

anvendes som et revisionsbevis, da standarderne ikke er dækkende herover og derved skabes der en konflikt mellem brugen af dataanalyse og revisionsstandarderne.

Ifølge Ramlukan (2015) skal big data og dataanalyse ses i en sammenhæng, hvis big data skal kunne anvendes, idet big data alene ikke giver meget værdi for virksomheden. Big data skal bl.a. anvendes i analyser, før de kan skabe en værdi for brugerne. Dataanalyser der er baseret på big data, skal tegne tendenser, som kan anvendes i konklusioner. Ramlukan (2015) beskriver 4 forhold, som big data kan have af udfordringer i forbindelse med revisionen.

- Konflikten mellem standarderne og anvendelsen, dette er beskrevet tidligere i afsnittet.
- Validiteten af data. Standarderne beskriver meget lidt om, hvordan revisor skal forholde sig til data genereret af computersystemer. De beskriver slet ikke de store mængder af data, som bliver produceret i forbindelse med big data.
- Graden af sikkerhed der er forbundet med revisionsbeviserne. Der bliver i standarderne beskrevet hvor stærke forskellige former, for revisionsbevis er, som nævnt er der ikke beskrevet hvor stærkt et bevis dataanalyse er.
- Præcision af dataanalyse, hvor præcise skal de være i forhold til at finde besvigelser.

Den store mængder af data, der kan hentes fra virksomhedernes it-systemer, vil give flere og nye muligheder for revisorerne. Om det er indenfor rådgivning af kunderne i forskellige situationer eller om det er indenfor selve revisionen, hvor big data giver nye og bedre muligheder inden for analyseområdet (Vasarhelyi et al. 2015).

ACFE (2018) viste, at der var to forhold, der havde en positiv sammenhæng til at mindske besvigelser. Det ene var forudsigelige revisionshandlinger (se afsnittet drøftelser i opgaveteamet) og det andet var brugen af dataanalyser.

Cao et al. (2015), beskriver hvilke muligheder big data og dataanalysen kan give i forskellige aspekter af revisionen. Disse muligheder kan være med til at sikre en bedre revision. Mulighederne starter allerede ved, om revisor skal acceptere kunden og yderligere om der kan være mulighed for ledelsesbesvigelser eller problemer med going concern. Næste skridt i forhold til, hvordan big data kan anvendes, er ved vurderingen af muligheder for væsentlige fejlinformationer i regnskabet (ISA 240). Big data og dataanalyse kan udover at vurdere risikoen for besvigelser også benyttes til at skabe en forståelse af virksomheden og dens omgivelser (ISA 315). Til sidst kan big data og dataanalyse udvide de analytiske handlinger jf. ISA 520, som allerede bliver benyttet i revisionerne.

Som Cao et al. (2015) beskriver kan big data og dataanalysen af disse give flere muligheder, som alle respondenterne er enige i. Nogle af respondenterne benytter sig mere af big data og dataanalyser end andre. Det kan ses, at det også afhænger af revisionsfirmaet størrelse. Respondent A, B og E, der alle kommer fra et af de store revisionsfirmaer siger, at de benytter sig af big data og dataanalyser, dog primært på de helt store kunder.

> *"(…) det er på de helt store, der tror jeg næsten at det er på 100% på dem alle sammen, på de helt små giver det ikke mening at hælde ind i sådan et system her (…)" Respondent E.*

Respondent A fortæller også, at det ikke er ved alle kunder, hvor big data bliver benyttet, men at det er et spørgsmål om effektivisering og hvor det er muligt at trække data ud af kundens it-systemer.

Respondenterne fortæller alle, hvordan de anvender big data til at foretage analyser for at kunne finde mønstre, som ikke passer ind. De skaber sig et overblik over, hvordan virksomheden har udviklet sig gennem det aflagte regnskabsår eller over de sidste par år. Big data og dataanalyse bliver anvendt sammen med de analytiske handlinger, da revisor kan foretage en analyse over tallene, dog ofte over en større mængde tal og transaktioner gennem hele året og ikke kun summer af perioder, som det ofte er tilfældet i de analytiske handlinger.

> *"(…) ja faktisk se hele vejen rundt egentligt og se, og lave analyser på det faktisk og se denne her postering med en modpost derovre og giver det mening?" Respondent E.*

Dog mener respondent A, at det ikke altid er nødvendig med big data for at finde disse mønstre. Det kan også være muligt med data, som ikke findes i så store mængder og som man har anvendt i flere år. Respondent D fortæller, hvordan han ser, at der åbner sig yderligere muligheder for at kunne kontrollere, hvordan transaktionerne bliver bogført. Man kan altså følge alle transaktioner og se hvilke, der skiller sig ud eller, hvor bliver der krediteret eller lignende. Dette bliver også bakket op af respondent F.

De analysemuligheder man får ved at benytte big data og dataanalyse gør, at revisionen fremadrettet bliver meget anderledes. F.eks. hvordan man griber revisionen med stikprøver an og i hvor stor grad det vil fylde.

Håndteringen af stikprøver bliver også omtalt af nogle af respondenterne som et område, hvor big data og dataanalyser kan forbedre revisorernes arbejde. Respondent F mener ikke, at der nødvendigvis vil ske nedgang i antallet stikprøver, men revisor vil opleve, at de stikprøver, som bliver udvalgt vil fremadrettet blive udvalgt på et bedre grundlag. Revisor vil have muligheden for at kunne udvælge de transaktioner, som

ikke passer ind i mønstrene og udvælge hovedparten af sine stikprøver herfra. Som f.eks. respondent F beskriver det:

> *"(…) Jeg tror at det kunne være med til at målrette mere på hvad det er for nogle stikprøver vi skal tage". Respondent F.*

Artiklen fra Ramlukan (2015), beskriver også mulighederne ved stikprøverne. Revisorer vil ikke længere kun basere sin revision på stikprøver, men i stedet vil revisor kunne konkludere på alle transaktioner. Disse muligheder skal hjælpe revisor med at udvælge stikprøver, der er baseret på en risikovurdering. Der er altså områder, hvor mønstrene skiller sig ud og hvor revisor kan vurdere, at der er større risici for væsentlig fejlinformation, der kan skyldes besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Respondent C mener, at big data kan være med til at de besvigelsessager, som f.eks. Nordisk Fjer og IT Factory, måske ville have været opdaget tidligere. De redskaber som revisorerne får via big data, kan stille revisor i en position, hvor de hurtigere vil kunne opdage besvigelser i forbindelse med regnskabsmanipulation, end de tidligere har kunne. Det betyder ikke, at besvigelsessager ikke vil forekomme, de vil i stedet ikke altid blive så store og løbe over en så lang periode, som man eksempelvis så med Nordisk Fjer.

> *"Jeg tror simpelthen at big data åbner selvfølgelig nogle muligheder, men bestemt også nogle risici, fordi datakvaliteten let kan blive en sovepude, altså folk tror at data er mere valide end de egentlig er". Respondent C*

Big data og dataanalyse giver ikke kun muligheder i revisionen, men de giver også udfordringer og oftest udfordringer, som revisor ikke tidligere har været stillet overfor.

Griffin et al. (2015) beskriver nogle af de udfordringer, som kan være forbundet med anvendelse af big data og dataanalyse og som revisorerne skal have i tankerne. Dette gælder ligeledes også for personer, som ikke direkte er involveret i revisionen. Artiklen beskriver, hvordan det juridiske perspektiv kan være en udfordring, da der ofte vil være eksterne partnere til denne del og her vil fortrolighedskonflikten komme frem. Der vil blive lagret data, som revisor ikke tidligere har haft adgang til og der er eksterne parter til at håndtere denne data og analyserne. Artiklen beskriver, udfordringen omkring uddannelsen af revisorer når, de skal lære at håndtere og analysere den store mængde data.

Et andet omtalt område indenfor big data er, hvorvidt revisor kan håndtere denne mængde data og at de ikke glemmer deres professionelle skepsis. Vasarhelyi et al. (2015) beskriver også, hvordan den store mængde data vil kunne resultere i overload af informationer, hvor man ikke er i stand til, at skelne mellem

brugbart og ikke brugbart informationer. Det er også et element, som respondent F frygter. At de som revisorer ikke er i stand til at se, hvad der kan bruges og hvad der ikke kan bruges af informationer og som derfor skal undersøges nærmere.

Især Respondent C ser udfordringer ved brugen af big data og de analyser, som bliver anvendt herved. Han ser, at de nye redskaber der er forbundet med big data, vil give revisorerne nogle flere fordele ved bekæmpelsen af besvigelser. Men samtidig giver det også flere muligheder for svindlerne at skaffe sig adgang til it-systemerne og manipulere med tallene. Herunder giver det besvigerne helt nye og forbedrede muligheder for at skjule manipulationerne. Hvis revisorerne har tillid til de data og ikke forholder sig kritisk hertil, vil validiteten af dataene dermed komme i fare.

> *"(…) vi kan manipulere data når vi er inde i systemer, så kan vi også regne frem og tilbage, men om det egentlig er valide data, det er jo et helt andet spørgsmål". Respondent C*

Respondent F nævner også, at bare fordi tingene stemmer overens i de analyser, som de foretager på baggrund af big data, så er det ikke altid nok som revisionsbevis. Analyserne skal derfor anvendes i sammenhæng med øvrige revisionshandlinger.

Respondent F fortsætter, at de bruger big data i mindre grad, men når det anvendes, er det i forbindelse med rådgivning af kunden og ved forståelse af problemstillinger.

Respondent A stiller også spørgsmål ved om big data altid vil hjælpe, da man kan blive ved med at stille spørgsmål til, hvorfor tingene ser sådan ud. Her skal de altså have evnerne til at vide, hvornår nok er nok. Yderligere fortsætter respondenten med at stille spørgsmål ved, hvor den egentlige manipulation foregår, som de håber, de kan afsløre med big data.

> *"(...) Det kan være mange andre steder, vi kan snakke om skøn f.eks. Det er meget mere ukvalificerbart, men meget afstemnings arbejde f.eks. til eksterne kilder (...)" Respondent A*

Respondent B fortsætter i forlængelse af respondent A, at det ikke altid vil være muligt, at big data kan være en hjælp til f.eks. at vurdere risici for besvigelser. Han nævner f.eks. de steder, hvor man ikke har regnskabstal, som f.eks. regnskabsmæssige skøn, hvor det kræver mere af den professionelle skepsis. Respondenten fortsætter, at big data kan være en hjælp, men det vil ikke resultere i, at revisor finder mange flere besvigelsessager.

"(...) Men jeg er ikke i tvivl om at jo bedre data vi får i vores revision, så finder vi mere, fordi der vil være flere situationer, hvor man vil sige: det ser mærkeligt ud og så begynder du at stille spørgsmål (...)" Respondent B.

Griffin et al. (2015) mener, at en af udfordringerne ved big data, er manglen på uddannelse hos revisorerne. De skal have en uddannelse, der gør dem istand til at håndtere og benytte denne store mængde data og deres analyser og yderligere håndtere hvilke udfordringer, der kan komme hermed.

Dette er Respondent C enig i:

"(…) selvfølgelig kan man bruge big data, men det stiller bare store udfordringer, endnu større udfordringer og jeg tror folk simpelthen skal være bedre uddannet og endnu bedre klædt på for at kunne håndtere det i virkeligheden, fordi det bliver svære at håndtere". Respondent C.

Han mener yderligere, at det ikke er sikkert, at det er revisorer, der skal uddannes indenfor dette felt men, at de måske skal benytte sig af it-eksperter i stedet, som skal håndtere brugen af big data, og dermed ses som en eksperthjælp. Respondent F ser også en sammenhæng i relation til, at revisor skal blive bedre til it-kontroller og hvordan disse bruges og det vil dermed stille revisor bedre i forhold til, at håndtere big data og brugen af de store mængder informationer de giver.

Big data kan som omtalt benyttes på mange måder. Respondent E fortæller hvordan de har anvendt, de store mængder data til, at se mønstre i virksomhedens transaktioner. Respondenten fortæller, at de har benyttet sig af Benfords lov, hvor analysen har en forventning om, at det første tal i datamængde vil følge en bestemt kurve. Benfords lov siger, at der er en sammenhæng med første tal i dataen, og antal af gange, denne vil forekomme. Teorien er, at 1-tallet vil forekomme hyppigere, og jo større det første tal bliver, des færre gange vil dette forekomme i datamængden (Durtschi 2004).

Respondent E, fortæller hvordan de via den store mængde data, kan foretage sig disse analyser, som de ikke tidligere har gjort. Dette kan gøre revisionsbeviset stærkere.

"(...) det har vi brugt på en hvor det var så smukt en kurve den laver, at det bare følger den fuldstændig og det er jo ikke noget man ligesom kunne gøre nu hvor man sidder der som en almindelig revisor ud fra et udtræk fra Excel det kan den her (...)" Respondent E.

Respondent F fortæller, hvordan disse mønstre i tallene, også kan anvendes med en anden tilgang. Respondenten fortæller hvordan, de opdagede at deres kunde manipulerede med omsætningen. Virksomheden havde ikke indtægtsført alle indtægter, som regnskabspraksis foreskriver. Virksomheden have manipuleret med omsætnings kontiene, så de enkelte konti var under væsentlighedsniveauet. Men resultaterne på disse konti var unaturlige runde, hvilket gjorde respondent F opmærksom på, at der var en risiko for, at virksomheden havde begået regnskabsmanipulation.

4.5.1 Delkonklusion – big data og dataanalyser

I den gennemgåede teori er der et større problem, at revisionsstandarderne endnu ikke inkluderer big data og dataanalyse. Dataanalyse kan derfor umiddelbart ikke anvendes som et egnet revisionsbevis (Ramlukan 2015).

Alle respondenterne giver udtryk for, hvordan dataanalyser kan anvendes i sammenhæng med nuværende handlinger, som både bliver anvendt i risikovurderingen og i selve revisionen.

Respondenterne fortæller, hvordan big data vil kunne forbedre deres analytiske handlinger og hvordan revisor vil kunne analysere flere tal og se flere tendenser inden for virksomheden. De redskaber som big data og dataanalyse kan give revisorerne, kan anvendes til at se, om der er områder, hvor tallene ikke stemmer overens i relation til mønstre og observationer og dermed hjælpe revisorer med at vurdere om, det kan skyldes besvigelser.

Interviewene viser, at dataanalyse foretaget på baggrund af big data, bliver anvendt i forbindelse med vurderingen af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Teorien lægger ikke op til, at dataanalyse kan benyttes alene i revisionen pga. manglende standarder men, at den skal anvendes i forbindelse med allerede eksisterende handlinger.

Teorien og interviewene af opgavens respondenter ser ikke kun fordele ved anvendelse af disse analyser, men også nogle udfordringer, som bl.a. kan skyldes de manglende beskrivelser i standarderne. Nogle af respondenterne peger på, at der kan være udfordringer i, at revisor ikke er kritisk nok i forhold til analyserne. Hvor går grænsen for, hvor lidt afvigelse der må være i analyserne, dette understøttes også af Ramlukan (2015).

Interviewene viser, at der er forskel mellem mellem-revisionsfirmaer og de store revisionsfirmaer, når de anvender big data og dataanalyser. Big data bliver primært anvendt på de helt store virksomheder, hvor der er store datamængder, og det er muligt at fremskaffe data. Interviewene viser, at big data bliver

anvendt, når det kan effektivisere revisionen, det bliver altså ikke anvendt på baggrund af revisors risikovurdering.

Big data og dataanalyser kan ikke stå alene i forbindelse med vurdering af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation, da de eksisterende standarder ikke beskriver, hvordan man skal anvende analyser for at vurdere risikoen for besvigelser. Men teorien og respondenterne beskriver alle, hvordan analyserne kan være med til at skabe en bedre forståelse af virksomheden og hvilke områder der skal sættes ind.

Ud fra interviewene viser der sig en tendens, at dataanalyser og big data bliver anvendt i deres vurdering af risikoen for besvigelser, men analysen bliver ikke anvendt som et element for sig selv, men som en del af andre handlinger. Den bliver anvendt som et led i de eksisterende analytiske handlinger men også som en del af deres kendskab til virksomheden.

5. Diskussion

Resultater i opgaven

I opgaven ønskes det at undersøge hvordan revisor i praksis vurderer risikoen for besvigelser. Opgaven er bygget op omkring udvalgte krav fra standarden ISA 240, som er vurderet værende de områder, som respondenterne anvender til at vurdere risikoen for besvigelser.

Opgaven har vist, at de udvalgte krav bliver anvendt i vurderingen, men det er ikke tydeligt, om alle kravene bliver anvendt lige meget af respondenterne. Det kan derfor diskuteres om de udvalgte krav, er de rigtige krav, som er udvalgt for at belyse denne praksis/problemstilling. Interviewene tyder ikke på, at andre krav i ISA 240 kunne være anvendelig i forhold til vurderingen af risikoen. Respondenterne fortæller ikke selv, at der bliver anvendt andre handlinger til at vurdere denne risiko. Dette kan skyldes, at der i interviewene primært har været fokus på de udvalgte krav, og fokus har ikke været på andre krav og elementer af standarden.

Interviewene viste, at dele af de udvalgte krav i ISA 240, bliver benyttet mere end andre. I forlængelse heraf fortalte respondenterne, at bl.a. de analytiske handlinger ikke bliver anvendt med fokus på vurdering af risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Respondenterne anvendte mere handlingen, som en del af deres forståelse for udviklingen i virksomheden og hvorvidt udviklingen var som forventet. Hvis analysen viste udsving, forventede respondenterne ikke altid, at dette skyldes besvigelser.

Det ville måske have haft en effekt på interviewene, hvis der i forståelsen og udarbejdelsen af problemstillingen, var tænkt på andre krav eller elementer af ISA 240 end dem der i første gang blev vurderet som væsentlige for revisors vurdering af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Ud fra ovenstående, kan det derfor diskuteres, om resultaterne er korrekt i forhold til, om det er disse udvalgte krav som revisor i praksis anvender til at vurdere risikoen for besvigelser.

Interviewene viser dog, at det primært er i planlægningsfasen, at der vurderes på risiko for besvigelser og derfor peger det på, at det er de korrekte krav og elementer af ISA 240, som anvendes til revisors risikovurdering.

Metode og valg af respondenter

Det er valgt at benytte en kvalitativ metode til at indhente viden om hvorledes revisor vurdere risikoen for besvigelser, som følge af regnskabsmanipulation. Interviewene er udført på baggrund af en semistruktureret interviewguide. Udbytte af disse interview har naturligvis stor betydning for mulighederne for efterfølgende at kunne analysere og konkludere på opgavens problemformulering. Valget af interview med få respondenter gør, at det ikke er muligt, at sige at resultaterne er gældende for hele branchen.

Den valgte metode har som nævnt en afgørende betydning for resultaterne, nedenfor vil der blive diskuteret, hvad valget har haft af indvirkning. I metodeafsnittet blev den kvantitative metode fravalgt, selv om denne metode også kunne have bidraget til opgaven. Det kunne have været en fordel at benytte spørgeskemaundersøgelse til at indhente en større mængde besvarelser, så man sikre at besvarelserne er mere repræsentative end, hvad en kvalitativ metode kan tilbyde. Desuden kan der være større mulighed for at konkludere på baggrund spørgeskema besvarelserne, da respondenterne får stillet fuldstændig enslydende spørgsmål. Det havde også været en mulighed at kombinere de to metoder, hvor den kvantitative metode kunne være benyttet til yderligere at undersøge udsagn fra respondenterne ved udsendelse af spørgeskema til til en større skare. Det ville dog have krævet en længere skriveperiode, da man først skal udføre interviewene. Derefter skal de analyseres og et spørgeskema skal udformes på baggrund heraf, hvorefter man kan indhente tilstrækkelige besvarelser fra andre respondenter i revisorbranchen. Det er ligeledes vurderet at respondenterne er mere villige til at udtale sig mundtligt end skriftligt, hvor de sandsynligvis vil overveje deres besvarelser en ekstra gang.

Der er valgt en åben og bred interviewguide, hvor der primært ikke er taget udgangspunkt i ISA 240 opbygning. Denne tilgang, er valgt for at give en bredere samtale, og ikke en streng struktureret opbygning efter ISA 240, som måske kunne have givet et andet udfald i analysen. Det kan diskuteres om en interviewguide opbygget over de gennemgået dele af ISA 240, ville gjort det nemmere at sammenstille respondenternes besvarelser med de udvalgte krav af standarderne. Det ville måske give et større indblik i hver enkelt af de udvalgte elementer. Yderligere havde interviewene måske haft den fordel, at det var nemmere at tage citater ud.

Den brede interviewguide har givet et bedre indtryk, af hvordan kravene bliver anvendt sammen, da respondenterne anvender standardens krav sammen og ikke enkeltvis, som vi har opdelt opgaven. Dog er det vurderet, at det mere åbne og brede interview, som er anvendt, har givet mere interessante svar, og mere diskussion mellem svarene fra respondenterne. Svarene har givet et indblik i den praktiske tilgang, til opgavens problemformulering, hvilket også var formålet med opgaven.

Der er også indhentet svar på områder, som ikke har relevans for opgavens problemformulering og det kan derfor diskuteres om de udarbejdet spørgsmål, har været for brede og ustruktureret i forhold til den udarbejdet problemformulering.

Yderligere er der i opgavens problemformulering, ønsket en indsigt i revisors praksis i forhold til vurderingen af risikoen i forbindelse med besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Der er i opgaven interviewet 3 respondenter som til dagligt arbejder med revision, og 3 respondenter som ikke direkte beskæftiger med revision, dog beskæftiger 2 af disse sig med revision i begrænset perioder.

Det kan diskuteres om, der skulle have været en større andel af respondenter, der i praksis beskæftiger sig med revision. Dog er antallet af respondenter valgt på baggrund af, hvornår interviewene ikke har givet nye informationer. De 3 respondenter har i store træk haft samme tilgang til vurderingen af risikoen i forhold til besvigelser, og derfor var det ikke vurderet nødvendigt, at indhente svar fra yderligere.

Dog kan det diskuteres, om en udvidelse af antallet af respondenter, ville have givet et andet udfald. De 3 respondenter der ikke til dagligt sidder med revision, har tilført opgaven andre indgangsvinkler og perspektiver, og yderliger kritiseret nogle af disse tilgange. Hvilket også var også formålet med valget af disse respondenter.

Respondent C er udvalgt til opgaven, da det var ønsket, at respondenten kunne bidrage med en mere kritisk tilgang kva hans position i FSR. Det lykkes desværre ikke helt, da flere af elementerne i opgavens interviewspørgsmål, var for praktiske og uden for respondentens viden. Der skulle derfor have været udarbejdet spørgsmål specielt til vedkommende. Dog har der været elementer i opgaven, hvor respondenten har være mere kritisk over for praksis.

Yderligere er respondenterne udvalgt, så de dækker både mellem revisionsfirmaer, og de store revisionsfirmaer, dette er valgt for, at se om der er er forskel på hvordan revisor i praksis vurdere risikoen for besvigelser. Interviewene viser dog ikke, at der er de store forskelle i hvordan respondenterne vurdere risikoen.

Interviewene viser, at respondenterne oftest vurderer risikoen ens, dog har størrelsen på de virksomheder, som de reviderer, en indflydelse på hvor omfattende deres arbejde er, når risiko skal vurderes. Dog har big data vist, at der er forskel på mellem revisionshus og stort revisionshus, her er det primært respondenterne fra de store revisionsfirmaer, der fortæller, at de anvender big data, når der skal vurderes risiko for besvigelser. Formentligt fordi de kva deres størrelse har kompetencer, der kan behandle data.

Det tyder derfor ikke på, at udvælgelse på baggrund af revisionsfirma, har haft den ønskede effekt. Dog har det vist, at omfanget af handlingerne bliver større ved de store revisionsfirmaer, pga. størrelsen på de virksomheder der revideres.

Ovenstående kritik og diskussion af valg af metode, kunne have haft indvirkning på, hvordan opgaven har udviklet sig, og måske givet andre svar fra respondenterne, da spørgsmålene ville været stillet anderledes i en kontekst med andre spørgsmål og underspørgsmål. Med en anden tilgang til metode eller interviewspørgsmål, kunne dette have haft en stor effekt på opgavens konklusion. Yderligere viser det dog, at valget af respondenter måske ikke har haft så stor indflydelse, og man kan derfor konkludere, at det ikke vil have stor effekt, hvis man foretager interviewene med nye respondenter, som ikke er udvalgt på baggrund af samme udvælgelseskriterier.

6. Konklusion

Der er i opgaven undersøgt, hvorledes revisor i praksis vurdere risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. For at undersøge dette, er der foretaget interview med personer fra revisionsbranchen. Interviewene er analyseret i forhold til standarden ISA 240, som regulerer revisors ansvar i forbindelse med besvigelser og i forhold til standarden 315, som regulerer identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser samt i forhold til anvendt teori.

I standarden ISA 240 er der udarbejdet krav, som revisor skal igennem, som både bygger på vurdering af risikoen for og opdagelsen af besvigelser. Der er i opgaven udvalgt enkelte krav fra ISA 240, som vurderes som de krav, der bedst kunne besvare hvorledes revisor i praksis vurderer risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Opgaven har vist, at respondenterne benytter sig af flere elementer i deres revision for at vurdere om, der er risiko for besvigelser. Respondenterne fortæller endvidere, at vurderingen primært foregår i planlægningsfasen, da det er her, der tegnes et billede af, om der kan være risiko for at virksomheden kan være udsat for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. De udvalgte krav i ISA 240, bliver alle benyttet i en sammenhæng, hvor specielt professionel skepsis binder kravene sammen. Det fremgår ligeledes af respondenternes svar, at nogle af de udvalgte krav fra ISA 240, er mere væsentlige end andre, når revisor vurderer risikoen for besvigelser. Herunder især den professionelle skepsis, kendskab til virksomheden, dens kontroller og virksomheden omgivelser, der er krav som respondenterne fremhæver som værende centrale, når revisor i praksis skal vurdere risikoen for besvigelser. Det skal ses i forlængelses af, at det er de krav, som respondenterne beskriver værende som dem, hvor det bedst kan vurderes, hvor virksomhedens risikoområder er at finde, herunder om ledelsen er udsat for internt pres eller hvilke muligheder der for, at besvigeren begår besvigelser.

I og med professionel skepsis kan være et abstrakt begreb, ses det også, at det kan give revisor udfordringer. Ifølge Van Liempd et al. (2013), er revisorerne ikke objektive nok, da deres sindstilstand har betydning for deres professionelle skepsis. De mener dette er grundet, at det ikke fremgår tydeligt af ISA 240, hvilke retningslinjer revisorerne er underlagte i relation til den professionel skepsis. Yderligere nævner både respondenterne og den anvendte teori, at mangel på uddannelse og erfaring gør, at revisorerne ikke kan fortsætte med at opretholde deres professionelle skepsis.

Ligeledes kan der ses en sammenhæng mellem respondenternes svar og deres forhold til virksomheden, kan have en negativ effekt på deres professionelle skepsis. Hvis respondenterne har tillid til virksomheden,

tyder det på, at dette medfører, at revisor ikke opretholder deres professionelle skepsis, som hvis det bl.a. havde været ved en ny kunde.

Standarden ISA 240 kræver, at der inden revisionen bliver afholdt drøftelser i opgaveteamet, hvor risiko for besvigelser bliver diskuteres og vurderes. Som en af respondenterne beskriver, så bliver der afholdt et kick off møde inden revisionen, hvor dette bliver drøftet. I drøftelserne bliver der talt om, hvordan revisionen er forløbet de tidligere år, og hvordan vurderes risikoen for besvigelser.

Der bliver også beskrevet, hvordan disse drøftelser bliver anvendt løbende under revisionen. Hvis der er områder, som ikke er, som revisor forventer, bliver det drøftet, om det kan skyldes besvigelser.

Interviewene i opgaven tegner en tendens til, at drøftelser i opgaveteamet ikke altid bliver anvendt med det formål, at vurdere risikoen for besvigelser. Det skal ses i forlængelse af, at det er omkostningsfuldt og ikke altid er værdiskabende for revisionen og dermed bliver de i nogle situationer bevidst valgt fra. Som en af respondenterne nævner, har vedkommende oplevet, at planlægningen fra sidste år bliver anvendt, og derfor bliver disse drøftelser ikke afholdt.

Yderligere er interviewene også foretaget af respondenter, som beskæftiger sig med mindre virksomheder, hvor opgaveteamet ikke altid består af mange medlemmer, og dermed opfattes det ikke altid som en drøftelse, men mere som en snak omkring virksomheden.

Analytiske handlinger beskriver respondenterne, som handlinger, der bliver benyttet i deres planlægning, men ikke med det hovedformål at vurdere risikoen for besvigelser. Det ses i forlængelse af, at de analytiske handlinger kun giver revisor indikationer på, at der er noget galt i regnskabet, men ikke på, hvad der præcist er galt. Kaminski et al. (2004) nævner en problemstilling i forhold til at revisorerne ikke har nok viden og kompetencer til at benytte den form for analyser til at vurdere risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser.

De analytiske handlinger og big data, bliver af respondenterne beskrevet, som værende en hjælp til at give revisor indikationer på, om der er områder i regnskabet, der ikke er som forventet, men det forventes ikke, at udsvingene skyldes besvigelser.

Big data bliver beskrevet af respondenterne, som et område der vil blive anvendt mere og mere og vil kunne åbne for nye muligheder. Dog er området ikke reguleret i revisionsstandarderne og derfor kan det give problemer i forhold til, hvordan revisor skal anvende denne viden. Denne problemstilling bliver også taget op af respondenterne. Yderligere giver big data og dataanalyse ikke kun revisor flere muligheder for at vurdere risikoen for besvigelser, det giver også besvigerne flere muligheder for at begå besvigelser. En af

respondenterne fortæller, at de anvender disse analyser til at rådgive deres kunder og ikke for at vurdere risikoen for besvigelser.

Kendskab til virksomheden, deres kontroller og dens omgivelser, her beskriver respondenterne, at de skaber sig et overblik over hele virksomheden, hvordan hænger virksomheden sammen, hvordan tjener virksomheden penge og lignende. Kendskab til virksomhedens omgivelser, kan give indikationer på, om der er et pres udefra. Som nogle af respondenterne fortæller, så kan de give indikationer på om, der kan være risiko for, at ledelsen vil begå besvigelser i form af regnskabsmanipulation pga. dette pres.

Yderligere fortæller respondenterne, hvordan de interne kontroller er vigtige, når risiko for besvigelser skal vurderes. Respondenterne fortæller, hvordan gode kontroller kan være med til, at mindske risikoen for besvigelser. Er de interne kontroller gode, vil de give færre muligheder for, at begå besvigelser, og på den måde fjernes det ene element i besvigelsestrekanten. Respondenterne ser, at de interne kontroller er med til at mindske muligheden for at begå besvigelserne.

Kravet om at revisor skal opnå forståelse af virksomheden, dens omgivelser og de interne kontroller, vurderes som helhed, af respondenterne som værende centralt for, hvordan revisor i praksis vurderer risiko for besvigelser.

Ligeledes fremgår det at forespørgsler til ledelsen har vist sig at blive anvendt ved revisors vurdering af risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation. Det har vist sig, at forespørgslerne bliver benyttet som en del af forståelsen af virksomhedens interne kontroller. Respondenterne fortæller, hvordan specielt forespørgsler kan være en hjælp for revisor, når der skal spørges ind til om der tidligere har været begået besvigelser i virksomheden, om ledelsen har mistanke om besvigelser eller om der er faktorer i virksomheden der indikerer risiko for besvigelser. En af respondenterne nævner, at spørgeteknikken kan have indflydelse på svarene.

Valget af interview med få respondenter gør, at det ikke er muligt, at sige at resultaterne er gældende for hele branchen, det kan derfor kun konkluderes, at ud fra respondenternes svar, tyder det på, at revisor benytter sig af flere krav, som er påkrævet i standarden ISA 240 til at vurdere risikoen for besvigelser som følge af regnskabsmanipulation.

Det kan ud fra opgaven konkluderes, at det tyder på, at revisor i praksis vurdere risikoen for besvigelser, ud fra flere af de udvalgte krav ISA 240. Respondenterne beskriver, at de foretager forskellige handlinger for at vurdere risikoen for besvigelser. Opgaven viser, at de analyserede handlinger alle bliver anvendt i forskellige grader. Graden afhænger primært af, hvor stor kunden er.

Opgaven viser, at de udvalgte krav fra ISA 240 bliver anvendt i praksis. Dog viser interviewene med respondenterne, at nogle af kravene fortrinsvis bliver anvendt til vurderingen af risici for besvigelser end andre. Opgaven viser, at kravene professionel skepsis, forståelse for virksomheden, dens omgivelser og dens interne kontroller, er krav i standarden, som har stor indflydelse i revisors vurdering af risikoen for besvigelser.

7. Perspektivering

Arbejdet med opgavens emneområder har åbnet op for nye perspektiver. Det er især interviewene som har givet andre indgangsvinkler til området besvigelser. Der er både tilgange uden for problemformuleringen, som kan dække over risikovurderingen eller mangler ved de eksisterende standarder.

I perspektiveringen er det valgt, at have hovedfokus på et område, som også kort er berørt i analysen, nemlig tilliden og dens indflydelse på revisionen. De resterende andre interessante undersøgelsesområder, vil kort blive gennemgået her:

- Er væsentlighedsniveauet en hjælp for besvigeren, mere end det hjælper revisor? Væsentlighedsniveauet er enten ofte det samme år for år, eller udarbejdet ud fra nogle bestemte kriterier. Dette gør det muligt for besvigeren, at foretage manipulation på konti eller for beløb, som ligger under niveauet. En af respondenterne fortæller, hvordan han oplever, at revisor ikke altid er opmærksom på fejl eller afvigelser, som ligger under væsentlighedsniveau, med den begrundelse at det er uvæsentligt. Men der kan måske være gemt noget her?
- To af respondenterne stiller spørgsmålstegn ved, om der skal være samme standarder og krav ved revision af alle virksomhedsstørrelser? Tanken stammer fra Erhvervsstyrelsens indstilling til hvordan kontrollen af revisioner skal føres. Erhvervsstyrelsen har inddelt efter en risikovurdering, respondenterne mener, at der kan stilles spørgsmålstegn, ved om der så skal være samme standarder, når nogle virksomheder har en ifølge Erhvervsstyrelsen større risiko forbundet ved revisionen. Dog er udvidet gennemgang kommet som et alternativ, men er dette nok?
- SØIK bliver af en respondent nævnt som et område, hvor der er forskel på, hvad der ønskes og hvad er virkelighed. SØIK ønsker en større mængde af indberetninger, men revisorerne mangler mere vejledning om, hvad det er, de ønsker, at revisor skal indberette.
- Ofte er det ikke revisor som opdager besvigelserne. Det kunne være interessant, at undersøge, hvorfor det ikke er tilfældet. Kan man ud fra besvigelsesmodellerne sige hvem der begår besvigelserne, og er det muligt for revisor, at se disse elementer som indgår i modellerne?
- Opgaven har berørt brugen af big data, og det har været tydeligt, at mangel på standarder indenfor dette område, kan sætte store begrænsninger for revisor ved brugen men også gøre det svært at vurdere, hvornår big data kan anvendes og hvordan.

- De store besvigelsesskandaler i Danmark, som f.eks. Nordisk Fjer, IT Factory, Genan og Hesalight, har alle været regnskabsmanipulation på omsætning, varelager og debitorer. ISA 240 har foruddefineret besvigelsesrisiko på omsætningen. Det kunne være interessant, at undersøge om det primært var på denne post, at der opstår manipulation? Eller om varelager og debitorer, skulle have samme fokus på omsætningen har i revisionsprogrammerne?

Problematikken omkring tilliden mellem revisor og virksomheden, er valgt som fokus i dette afsnit.

Opgaven har vist, at revisor anvender mange af de krav, som ISA 240 indeholder i forhold til vurderingen af besvigelser i forbindelse med regnskabsmanipulation. Dog har det vist, at tilliden til ledelsen og virksomheden som helhed, har en negativ indvirkning på den professionelle skepsis.

Den professionelle skepsis beskriver, at revisor helst ikke skal påvirkes af tidligere erfaringer med virksomheden, dette gælder, om de har et positivt eller negativt forhold.

Interviewene og Van Liempd et al. (2013) viser, at det kunne tyde på, at den opbyggede tillid mellem virksomheden og dens ledelse, kan have en negativ effekt på den professionelle skepsis og dermed, hvor kritisk revisoren er i revisionen. For at undgå dette, har man indført rotationsreglerne, men det kunne overvejes om dette også skulle indføres alle virksomheder.

Det kunne derfor være relevant, at undersøge om denne tillid har en indflydelse på revisors arbejde, både i forhold til deres risikovurdering, men også i forhold til den professionelle skepsis, som skal anvendes overfor udleverede materialer og udtalelser. Tilliden vil måske også kunne vise sig gennem hele revisionen, da revisor måske ikke er så kritisk ved udsving eller når analyserne ikke stemmer.

Det kan måske som Van Liempd et al. (2013) beskriver i deres artikel, at standarderne skal have mere fokus på revisors sindstilstand under revisionen. Opgaven tyder på, at der skal være mere fokus på, hvordan revisor skal forholde sig til deres forhold til kunden. Standarden ISA 240 nævner, at man ikke må forholde sig til tidligere erfaringer, men at dette kan være svært for revisor ikke at forholde sig hertil.

8. Litteraturliste

ACFE (2018), *"Report to the nation on Occupational Fraud and Abuse"* Austin, Texas: ACFE

Andersen, I. (2013), "*Den skinbarlige virkelighed – vidensproduktion i samfundsvidenskaberne".* (5. udg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Beasley, M. S., Carcello, J. V., Hermanson D. R., (2001), *"Top 10 audit deficiencies"*, *Journal of Accountancy*, vol.191(4): 63-66.

Beasley, M. S., Jenkins, J. G., (2003), *"A Primer for Brainstorming Fraud Risks"*. Journal of Accountancy, Vol. 196 (6): 32-38.

Bell, T. B., Carcello, J. V., (2000), *"A decision aid for assessing the likelihood of fraudulent financial reporting"*, Auditing: A journal of practice & theory, vol. 19(1): 169-184

Bentholm, S., Sørensen, M. H. (2013), "*DATA virksomhedens nye grundstof".* København: Gyldendal A/S.

Cao, M., Chychyla, R., og Stewart, T. (2015), *"Big Data analytics in financial statement audit",* Accounting Horizons, vol. 29(2): 423-429.

Carcello, J. V., Nagy, A. L. (2004), *" Client size, auditor specialization and fraudulent financial reporting"*, Managerial auditing journal, vol. 19(5): 651-668.

Christiansen, M. B., Kristensen, R. H., Warming-Rasmussen, B., (2015) "*revisors opklaring af besvigelser – læren af praksis*" (2. udg.). København: Karnov Group Danmark A/S

Davidsen, C. M., Sudan, S., Samuelsen, M., Parker, H., (2015) "*revision i praksis, planlægning, udførsel, konklusion*". København: Karnov Group Danmark A/S

Durtschi, C., Hillison, W., Pacini, C., (2004), *"The effective use of Benfordøs law to assist in detecting fraud in accounting data",* Journal of forensic accounting, vol 5: 17-34

Dorminey, J., Fleming, A. S., Kranacher, M-J. & Riley, R. A. Jr. (2012), *"The Evolution of Fraud Theory",* Accounting Education, Vol. 27(2): 555-579

Lister, L. M. (2007) "*a practical approach to fraud risk",* Internal auditing, Vol. 64(6): 61-65.

Griffin P. A., og Wright, A. M. (2015), *"Commetaries on big data's importence for accounting and audit"*, Accounting Horizons, Vol. 29(2): 377-379.

Harboe, T. (2013). *Metode og projektskrivning – en introduktion.* (2. udg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

IAASB (2012), *"Staff Questions & Answers – Professional Skepticism in an Audit of Financial Statements",* besøgt d. 17. april 2018, https://www.ifac.org/publications-resources/staff-questions-answers-professional-skepticism-audit-financial-statements

ISA 240, *"Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber"*

ISA 315, *"Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser"*
ISA 520, *"Analytiske handlinger"*

ISA 550, *"Nærtstående parter"*

ISA 700, *"udformning af konklusion og af afgivelse om et regnskab"*

Kaminski, K. A. Wetzel, T. S. Guan, L. (2004), *"Can financial ratios detect fraudulent financial reporting?"*, Managerial auditing journal, Vol. 19(1): 15-28

Kvale, S., Brinkmann, S. (2015), "*Interviewet kvalitative forskningsinterview som håndværk"* (3. udg.) København: Hans Reitzels Forlag.

McKee, T. E., (2006), *"Increase your fraud auditing effectiveness by being unpredictable!",* Managerial Auditing Journal, Vol. 21(2):.224-231

Møller, S. K., Hvid, S. (2012). "*Den undersøgende leder – metoder til dataindsamling og dataanvendelse".* Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Ordbogen.com, *"bedrage"*, besøgt d. 12. marts 2018, https://www.ordbogen.com/opslag.php?word=bedrage&dict=auto

PCAOB (2007) *"Observations on auditers' implmentation of PCAOB standards relating to auditors' responsibilities with respect to fraud",* PCAOB

PCAOB (2012), *"Maintaining and applying professional skepticism in audits (Staff audit practice alert no. 10), besøgt d. 17. april 2018,* https://pcaobus.org/Standards/QandA/12-04-2012_SAPA_10.pdf

pcaobus.org, "*AS 1015: Due Professional Care in the Performance of Work"* besøgt d. 17. april 2018, https://pcaobus.org/Standards/Auditing/Pages/AS1015.aspx

PwC.dk (2018) *"Tillids undersøgelse"* besøgt d. 20. april 2018.
https://www.pwc.dk/da/nyt/publikationer/ceo-survey-2018/tillid.html

PwC 2018, *"Rapport to the nation on Pulling Fraud out of the shadows",* Global Economic Crime and Fraud Survey 2018

Ramlukan, R. (2015), *"How big data and analytics are transforming the audit"*, EY Reporting, issue 9

Straffeloven (2017), *"Bekendtgørelse af straffeloven nr. 977"*

Träskman, Per Ole Torvald (2013), "*Økonomisk kriminalitet"* i *Den Store Danske*, Gyldendal. Hentet 12. marts 2018 fra http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=184868

Liempd, D. V., Warming-Rasmussen, B., Busch, J. (2013), *"Revisors professionelle skepsis og bias Du tror du er objektiv - men det er du ikke!"*, Revision og Regnskabsvæsen, no. 10: 59-67

Vasarhelyi, M. A., Kogan, A., og Tuutle, B. M. (2015), *"Big data in accounting: An overview"*, Accounting Horizons, vol. 29(2): 381-396

Wells, J. T. (2001.A), *"A fish story--or not?"*, Journal of Accountancy, Vol. 192(5): 114-117

Wells, J. T. (2001.B), *"Why Ask? You Ask"*, Journal Of Accountancy, Vol. 192(1): 88-93

Wells, J. T (2001.C), *"Why Employees Commit Fraud"* Journal of Accountancy, vol 191(2): 89-91

Wells, J. T. (2002), *"Ten steps to a top-notch interview*", Journal of Accountancy, vol. 194(5): 99-101

Wells, J. T. (2012), *"Inside the fraudsters mind"*, Internal Auditor, vol. 69(2): 53-56

Wolfe, D. T. Hermanson, D. R. (2004), *"The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud"*, The CPA Journal Vol. 74(12): 38-42.

Wells, J. T. (2013), "*Principles of fraud examination". (4. udg.)* John Wiley & Sons Inc

Zack, G., (2013), *"where has all the goodwill gone"*